

NASILJE

NE PROLAZI SAMO OD SEBE
IZVJEŠTAJ O ISTRAŽIVANJU RODNO
UVJETOVANOG NASILJA U
ADOLESCENTSKIM VEZAMA
U REPUBLICI HRVATSKOJ

Autor-ica: Amir Hodžić
Urednica: Sanja Cesar
Izdavačice: CESI
Za izdavačice: Sanja Cesar
Lektura i korektura: Kristina Šubašić
Grafičko oblikovanje: BESTIAS
Tisak: BESTIAS
Naklada: 1000 primjeraka

CESI - Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje
Nova cesta 4, 10 000 Zagreb
Tel: + 385 1 24 22 800
Fax: + 385 1 24 22 801
E-mail: cesi@zamir.net
www.cesi.hr
www.sezamweb.net

ŠUTNJA
NIJE ZLATO Ces-i

Izrada ove publikacije omogućena je uz potporu Europske unije. Za sadržaj publikacije odgovoran je jedino CESI - Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje, a isti se sadržaj ni na koji način ne može uzimati kao odraz stavova Europske unije.

Ova publikacija tiskana je i uz potporu CARE INTERNATIONAL, a financirana od strane Fondacije FOKUS Norge, te uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske.

ISBN 978-953-7203-05-4

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 644997.

ZAHVALE

Za uspješnu suradnju tijekom provođenja istraživanja zahvaljujem se sljedećim osobama i institucijama:

- Sanja Kumanović / Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta;
- Darko Tot / Agencija za odgoj i obrazovanje;
- Martin Oršolić / Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta;
- Biserka Šavora / Zrakoplovna tehnička škola Rudolfa Perešina Velika Gorica;
- Borna Tadić / Srednja škola Jastrebarsko;
- Mirjana Laginja / Srednja škola Krapina;
- Snježana Plušćec / Srednja škola Konjščina;
- Marijana Milas / Gimnazija Sisak;
- Branka Pelin / Srednja škola Novska;
- Mirna Korkut / Šumarska i drvodjeljska škola Karlovac;
- Dijana Cindrić / Srednja škola Slunje;
- Ratko Kovačić / Elektrostrojarska škola Varaždin;
- Rajka Ponudić / Poljoprivredna i veterinarska škola 'Arboretum opeka' Vinica;
- Sanela Štubelj / Gimnazija 'Ivana Zakmardija Dijankovečkoga' Križevci;
- Jasna Horvat Vlahović / Gimnazija 'Dr. Ivana Kranjčeva' Đurđevac;
- Željka Holjević / Gimnazija Bjelovar;
- Renata Špehar / Srednja škola Čazma;
- Maja Maravić Gimnazija 'Eugena Kumičića' Opatija;
- Sonja Crnić / Kemijsko-grafička škola Rijeka;
- Marina Župan / Srednja škola Gospić;
- Snježana Smerdl / Ugostiteljsko-turistička škola Plitvička Jezera;
- Maja Peček / Strukovna škola Virovitica;
- Snježana Konopek / Srednja škola 'Stjepan Ivšić' Orahovica;
- Anita Dašek / Srednja škola Pakrac;
- Ranko Janković / Obrtnička škola Požega;
- Mirela Brlić Trnka / Industrijsko-obrtnička škola Nova Gradiška;

- Emira Miščančuk / Gimnazija 'Matija Mesić' Slavonski Brod;
- Marina Macan / Poljoprivredna, prehrambena i veterinarska srednja škola 'Stanka Ožanića' Zadar;
- Andrea Rakić / Srednja škola Obrovac;
- Nada Grujić Tomas / Medicinska škola Osijek;
- Zdenka Lončarić / Srednja škola Valpovo;
- Jadranka Novaković / Industrijsko-obrtnička škola Šibenik;
- Zdenka Kunac / Srednja škola Ivana Meštrovića Drniš;
- Kristina Gugić / Poljoprivredno šumarska škola Vinkovci;
- Nada Lucević / Srednja škola Ilok;
- Snježana Čubelić / Turističko-ugostiteljska škola Split;
- Ivana Korana Fiamengo / Srednja škola 'Antun Matijašević-Karamaneo' Vis;
- Davorka Glavina Stanković / Strukovna škola Pula;
- Doris Grbac / Srednja škola 'Zvane Črnje' Rovinj;
- Anita Grbić / Ekonomska i trgovačka škola Dubrovnik;
- Miljenka Padovan / Srednja škola Vela Luka;
- Andreja Bratinščak Baranašić / Graditeljska škola Čakovec;
- Tanja Lilić / Srednja škola Prelog;
- Davorka Horvatek Modrić / Upravna i birotehnička škola Zagreb;
- Sanja Sever Carnevali / Ugostiteljsko-turističko učilište Zagreb.

Također se zahvaljujem Margareti Gregurović i Jeleni Levak za brzo i točno unošenje podataka, kao i Borisu Badurini za stručno mišljenje dano u pravom trenutku. My thanks go also to Zrinka Pavlić for proofreading and editing of English summary. Naravno, zahvale upućujem i Nataši Bijelić i Sanji Cesar za stalnu podršku, pomoć i timsku suradnju kao iz SNA.

SADRŽAJ

SAŽETAK SUMMARY	7
UVOD	15
KONCEPTUALNI OKVIR	19
METODOLOGIJA	25
REZULTATI	29
DISKUSIJA	101
SMJERNICE I PREPORUKE	117
LITERATURA	121
PRILOG: UPITNIK	125

SAŽETAK SUMMARY

Sve do nedavno, u Republici Hrvatskoj, problem nasilja u adolescentskim vezama nije bio predmetom društvenih istraživanja. Tek 2004. godine akcijsko ispitivanje koje je proveo Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI) pokazalo je da je 60% mladih doživjelo neki oblik nasilja u vezi, a da je njih 43% počinilo neki oblik nasilnog ponašanja u vezi.

Cilj ovogodišnjeg opsežnijeg CESI istraživanja bio je dobiti uvide u učestalost, oblike, razloge i posljedice nasilja u adolescentskim vezama, te istražiti moguće faktore rizika doživljavanja i činjenja nasilnog ponašanja u partnerskoj vezi. Svrha istraživanja bila je bolje razumijevanje potreba i problema mladih vezanih uz pitanja nasilja u vezama, te kreiranje što kvalitetnijih edukacijsko – preventivnih programa. U istraživanju je sudjelovalo 1014 učenica i učenika trećih i četvrtih razreda iz 42 srednje škole u Republici Hrvatskoj.

Većina mladih u dobi od 16 do 19 godina koja je sudjelovala u istraživanju već ima iskustvo veze i mnogi smatraju da je nasilje u vezama ozbiljan problem među adolescentima/adolescenticama. Za neke od njih, saznanje o postojanju nasilja u partnerskim vezama dio je njihovih svakodnevnih interakcija i socijalnih mreža: otprilike trećina mladih druži se s vršnjačkom grupom u kojoj se nalaze i osobe u nasilnoj vezi, a svaka peta mlada osoba izjavila je da direktno poznaje neku/nekoga u nasilnoj vezi.

S obzirom na vlastita iskustva, više od dvije trećine mladih izjavilo je da je doživjelo da se osoba s kojom su u vezi prema njima nasilno ponašala, a nešto manje od polovice ispitanika/ispitanica izjavilo je da se u vezi barem jednom agresivno ponašalo prema partneru/partnerici. Rezultati općenito pokazuju da učestalost nasilja u adolescentskim vezama varira u odnosu na vrstu nasilnog ponašanja. Uočeni obrasci ukazuju na najveću prisutnost nasilnih ponašanja kojima se nastoji dominirati i kontrolirati osobu u vezi – npr. izrazita ljubomora, posesivnost, kontrola, optuživanje i emocionalne ucjene. Seksualno nasilje i fizička agresija u vezama mladih prisutni su u manjem obimu.

Izrazito ljubomorno ponašanje partnera/partnerice iskustvo je koje je obilježilo vezu više od polovice ispitanika/ispitanica. Također, četvrtina mladih doživjela je ponašanja motivirana ljubomorom koja su instrumentalna za uspostavljanje i održavanje kontrole i dominacije u vezi. Indikativno je da takve oblike ponašanja mladi u velikoj mjeri ne prepoznaju kao nasilje, dok neki mladi ne prepoznaju ni oblike seksualnog i fizičkog nasilja. Neosviještenost i neprepoznavanje nasilja,

kao i mišljenje da su određeni oblici nasilnog ponašanja 'normalni' dio svake veze može dovesti do toga da mladi i dalje toleriraju rizične, nasilne veze i da ne nalaze dovoljno razloga za prekid. Dok je ljubomora najčešće prepoznati razlog za nasilje u vezama mladih, istovremeno veliki broj adolescenata i adolescentica smatra da je ljubomorno ponašanje način pokazivanja ljubavi, a ne oblik kontrole i dominacije u vezi. Uz ljubomoru, mladi su često prema partneru ili partnerici bili nasilni i zbog straha od prekida veze, a nasilno ponašanje motivirano je i 'provokacijom' od strane partnera ili partnerice, kao i komunikacijskim nesporazumima i problemima.

Identificirani faktori rizika povezani sa sklonošću nasilnom ponašanju, ali i sa sklonošću viktimizaciji s obzirom na emocionalno/psihološko zlostavljanje u vezi uključuju sljedeće značajke: niže samopoštovanje, češću konzumaciju alkohola, svjedočenje/iskustvo obiteljskog nasilja, prihvaćanje tradicionalnih rodni stereotipa, permisivne stavove prema upotrebi nasilja, komunikacijske probleme u vezi, te utjecaj vršnjačke grupe i medijskih slika i poruka. Također je bitno istaknuti podatak da je za polovicu mladih nasilje u vezi uzajamno, tj. da su doživjeli neki oblik nasilja u vezi, ali da su i sami bili nasilni prema partneru/partnerici.

S obzirom na spolnu/rodnu dimenziju problema, djevojke su, u odnosu na mladiće, statistički značajno sklonije doživljavati i činiti emocionalne/psihološke oblike zlostavljanja, dok mladići, statistički značajno, više koriste oblike seksualnog zlostavljanja prema osobi s kojom su u vezi. Mladići, također, statistički značajno više zastupaju tradicionalne i seksističke stavove o rodnom ulogama, kao i stavove koji opravdavaju upotrebu nasilja u određenim situacijama, te su skloniji ne prepoznavati određena ponašanja kao zlostavljanje.

I mladići i djevojke doživljavaju nasilna ponašanja u vezama, ali osjećaji i reakcije koje ispitanice i ispitanici navode kao posljedice partnerskog nasilja pokazuju da nasilje u vezama mladih nije rodno neutralan problem. Posljedice doživljenog nasilja kod djevojaka su znatno negativnije i ozbiljnije. Kod djevojaka, doživljeno nasilno ponašanje u vezi u znatno većoj mjeri rezultira osjećajima povrijeđenosti, tuge, nesigurnosti, nelagode, straha, srama i krivnje. Mladići u znatno većoj mjeri nakon doživljenog zlostavljanja u vezi ostaju neuznemireni, ravnodušni, te izjavljuju da im je nasilna situacija bila smiješna.

Strah, sram, neosviještenost, nepovjerenje, te nedostatak relevantnih informacija i resursa razlozi su zbog kojih mladi problem nasilja u vezi uglavnom nastoje riješiti sami oslanjajući se na vlastite vještine i sposobnosti za eventualni prekid

takve veze, te se najčešće ne odlučuju prijaviti nasilje nekoj odrasloj osobi, ni potražiti pomoć i savjet izvan grupe bliskih prijatelja i prijateljica. Razmatrajući reakcije na zamišljenu situaciju fizički nasilne veze izuzetno bi malo adolescenata i adolescentica odlučilo kontaktirati relevantne osobe i institucije/organizacije te prijaviti doživljeno nasilje i zatražiti odgovarajuću pomoć i podršku.

Otprilike tri četvrtine učenica i učenika izjavilo je da u njihovim školama ne postoje programi i aktivnosti koje se bave prevencijom nasilja u adolescentskim vezama. Podaci istraživanja ukazuju na sljedeće potrebe u edukacijsko-preventivnom radu na problemu nasilja u adolescentskim vezama: prepoznavanje i osvještavanje psiholoških/emocionalnih oblika nasilja i prvih znakova nasilne veze; promjena stavova o nasilju i rodnim stereotipima; osvještavanje mitova o nasilju; razumijevanje dinamike moći i kontrole u vezama; razvijanje i jačanje samopoštovanja i samopouzdanja, komunikacijskih vještina, te vještina pregovaranja i rješavanja sukoba kao aspekata kvalitetnih i ne-nasilnih veza; poticanje i osvještavanje pitanja spolne/rodne ravnopravnosti i prava na život bez nasilja, kao osnovnih ljudskih prava; osvještavanje utjecaja vršnjačke grupe i utjecaja medija; dodatno educiranje svih uključenih aktera; anonimnost, povjerljivost i stručnost; ohrabrivanje, savjetovanje i davanje podrške i zaštite žrtvama; informiranje o postojećim mehanizmima i resursima za prijavljivanje nasilja; te psihološko-socijalni rad sa nasilnim osobama.

Until recently, the problem of teen dating violence in the Republic of Croatia has not been the issue for social research initiatives. Only in 2004, the Center for Education, Counseling and Research (CESI) conducted an action research which showed that 60% of adolescents have experienced some kind of relationship violence, and that 43% of young people acted violently in their relationships.

This year, CESI conducted a more comprehensive research with the goal of exploring prevalence rates, forms, reasons, consequences, as well as the risk factors for teen dating violence. The aim of this research was to improve the understanding of the needs and problems young people face in the context of teen dating violence, and to inform creation and implementation of quality and effective school-based education and prevention programs. 1014 students, aged 16-19, from 42 secondary schools in the Republic of Croatia participated in the research.

Most of the surveyed young people already had some dating experience, and many of them consider teen dating violence to be a serious problem. For some respondents, the knowledge about partnership violence is a part of their everyday interactions and social networks: around third of youth socialize within peer groups, which include friends in a violent relationship, and every fifth young person is first-hand familiar with someone who is involved in a violent relationship.

More than two thirds of adolescents reported experiencing some form of violent behavior from their partner, and a little less than half of adolescents stated that they were at least once violent towards their partner. Generally, the results show that the prevalence of teen dating violence varies according to the forms of violent behaviors. The observed patterns indicate that the most common forms of dating violence are those by which young people try to dominate and control their partners – excessive jealousy, possessive and controlling behavior, accusations and emotional blackmails. Sexual violence and physical aggression are present to a less extent.

Partner's excessive jealous behavior is the experience which characterized the relationships of more than half of respondents. In addition, a quarter of young people have experienced violent behaviors motivated by jealousy which are instrumental for establishing and maintaining control and dominance in a relationship. It is indicative that considerable proportion of adolescents does not recognize these behaviors as violent, while for some youth this is also true for

sexual and physical forms of dating violence. Lack of awareness and ignorance of violent behaviors, as well as the belief that some forms of violence are a 'normal' part of every relationship, could lead to young people's tolerance of risky and violent relationships, and could mean that they cannot find enough reasons to end this kind of relationship. While jealousy was recognized by most of adolescents as the main reason for the perpetration of dating violence, at the same time, large number of respondents consider jealousy to be a way of showing love, and not the form of dominance and control in a relationship. Besides jealousy, young people were often violent to their partner because of the fear of breaking up, and violent behaviors were also motivated by the partner's 'provocation', as well as by communication problems.

Identified risk factors related to victimization, but also to perpetration of emotional/psychological forms of teen dating violence include: lower self-respect, frequent alcohol consumption, witnessing/experiencing family violence, acceptance of traditional gender stereotypes, permissive attitudes towards the use of violence, communication problems in relationship, and influence of peers and media. It is also worth mentioning that about the half of adolescents reported being both the victim and the perpetrator of dating violence.

In relation to sex/gender dimension of the problem, girls tend to be both the victims and perpetrators of emotional/psychological forms of dating violence in the significantly larger proportion, while boys tend to be exclusively perpetrators of sexual violence towards their partner in the significantly larger proportion. In addition, boys tend to approve of traditional and sexist attitudes about gender roles in the significantly larger proportion, as well as the attitudes which justify the use of violence in particular situations, and tend to be more ignorant about recognizing certain behaviors as the violent ones.

While both boys and girls experience dating violence, feelings and reactions stated by respondents as the consequences of partner's violent behavior clearly show that teen dating violence is not a gender neutral problem. For girls, the consequences are considerably more negative and more serious, and, for them, experienced violence results more in the feelings of hurt, sadness, insecurity, fear, shame, guilt, and uneasiness. Boys, on the other hand, reported that after the violent episode in a relationship they were more indifferent and unconcerned, and that they found the violent situation 'to be funny'.

Fear, shame, lack of awareness, distrust, and the lack of relevant information and resources, are the main reasons why adolescents mainly try to solve the problem of dating violence by themselves, and rely on their own capacities and skills to eventually end the violent relationship, and most often do not decide to report violence to adults, nor seek help and advice outside a peer group. Considering the reactions to a hypothetical situation of a physical dating violence, the answers given by respondents show that extremely low number of adolescents would decide to contact relevant persons and institutions/organizations, as well as to report violence, and ask for help and support.

Around three quarters of the surveyed students reported that there are no programs or activities related to the prevention of teen dating violence in their schools. Research results point to the following needs for the education and prevention of teen dating violence: raising awareness about, and the recognition of emotional/psychological forms of violence and the warning signs for a violent relationship; change of attitudes about violence and gender stereotypes; understanding of the dynamics of power and control in adolescents' relationship; development and strengthening of self-respect and self-confidence, communication skills, and problem solving skills as the aspects of healthy and non-violent relationships; raising awareness and promotion of sex/gender equality and the right to live without violence as a basic human right; raising awareness about the influence of peers and media; additional education for relevant social actors; anonymity, confidence and expertise; encouraging, counseling and support for teen dating violence victims; informing about mechanisms and resources for reporting teen dating violence; as well as psychological-social work with perpetrators of teen dating violence.

UVOD

CESI - Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje kroz program 'Senzibilizacija za pitanja spola i roda' od 1999. godine radi na unaprjeđenju odnosa među spolovima/rodovima kroz istraživanja, izdavaštvo, edukacije i zagovaranje. U okviru programa, od 2004. godine provodimo projekt pod nazivom 'Prevenција nasilja u adolescentskim vezama' s ciljem sprečavanja rodno uvjetovanog nasilja, te stvaranja uvjeta pogodnih za poštivanje ljudskih prava i unaprjeđenje spolne/rodne ravnopravnosti.

Tijekom 2004. godine provedeno je početno, akcijsko ispitivanje stavova, prepoznavanja i razumijevanja nasilja u adolescentskim vezama. Istraživanje je provedeno metodama fokusiranih grupnih diskusija i upitnika na uzorku od 612 mladih u srednjim školama u Republici Hrvatskoj. Rezultati su pokazali da je 60% mladih ljudi doživjelo neki oblik nasilja u vezi, a njih 43% izjavilo je da su se nasilno ponašali u vezi. Dobiveni rezultati poslužili su za osmišljavanje i izradu programa prevencije i edukacije o nasilju u adolescentskim vezama. Rezultati su također bili korišteni za provođenje kampanja sa ciljem senzibiliziranja mladih za problem nasilja u vezama i ukazivanja na važnost prevencije. Program prevencije i edukacije objavljen je u priručniku za edukatore/edukatorice 'Bolje spriječiti, nego liječiti'. Do sada je za provođenje programa osposobljeno oko 60 osoba koje rade u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Ovaj izvještaj predstavlja rezultate opširnijeg istraživanja obrazaca, prepoznavanja i razumijevanja rodno uvjetovanog nasilja u adolescentskim vezama u Republici Hrvatskoj. Cilj istraživanja bio je dobiti uvide u učestalost, oblike, motivaciju, razloge i posljedice nasilja u adolescentskim vezama, dokumentirati značenja koja mladi pripisuju nasilju u vezama, te istražiti moguće značajke rizika za sklonost doživljavanju i činjenju nasilnog ponašanja u partnerskoj vezi. Svrha istraživanja bila je bolje razumijevanje potreba i problema mladih vezanih uz pitanja nasilja u vezama, kreiranje što kvalitetnijih edukacijsko-preventivnih programa, te korištenje rezultata prilikom osmišljavanja kampanje za prevenciju rodno uvjetovanog nasilja.

Istraživanje je provedeno kao dio Nacionalne kampanje za prevenciju rodno uvjetovanog nasilja pod nazivom 'Šutnja nije zlato' koju CESI provodi u partnerstvu sa Otvorenom medijskom grupacijom (OMG). Kampanja je pokrenuta u svrhu osvještavanja mladih i prevencije rodno uvjetovanog nasilja. Ciljevi kampanje su razvijanje svijesti o potrebi uklanjanja rodni stereotipa i ostalih uzroka rodno uvjetovanog nasilja kod mladih, razvijanje svijest o odgovornosti mladih koji će

u budućnosti aktivno sudjelovati u donošenju društvenih odluka u području rodne ravnopravnosti, te promicanje vrednote rodne ravnopravnosti u stavovima i ponašanju mladih. Uz istraživanje, kampanja uključuje sljedeće aktivnosti:

- medijska kampanja - TV spotovi, *billboards*, *city-lights*, novinski oglasi;
- edukacija srednjoškolskih nastavnika i nastavnica;
- informiranje na internetskom portalu SeZaM - www.sezamweb.net;
- rad mladih na pitanjima rodno uvjetovanog nasilja upotrebom kreativnih tehnika;
- javne diskusije i tribine s mladim osobama poznatim u javnosti;
- zagovaranje i lobiranje.

KONCEPTUALNI OKVIR

Nasilje u partnerskim vezama predstavlja značajan društveni i javno-zdravstveni problem koji je prisutan i koji obuhvaća svaku razinu sustava: osobnu i međuljudsku, zajednicu i društvo. Javna djelovanja i politike, kao i razne istraživačke, edukacijsko-prevencijske i zagovaračke aktivnosti, najčešće se bave nasiljem u vezama u kontekstu partnerskih veza odraslih osoba ili kao obiteljskim nasiljem.

Međutim, nasilje u vezama adolescenta i adolescentica itekako je značajan problem iz više razloga. Rezultati međunarodnih istraživanja (kao i CESI istraživanja)¹ provedenih u zadnjih desetak godina pokazuju zabrinjavajuću učestalost nasilnih ponašanja u adolescentskim vezama, kao i ozbiljne posljedice za fizičko, mentalno, seksualno i reproduktivno zdravlje mladih. Također, adolescencija je razdoblje u kojem uglavnom započinje stvaranje i razvijanje partnerskih odnosa, a tada naučeni obrasci ponašanja mogu se nastaviti i u kasnijim vezama.

Pojam nasilja u adolescentskim vezama odnosi se na obrazac nasilnog ponašanja (uključujući prisile, manipulacije i prijetnje) koje se provodi u svrhu kontrole, dominacije i zastrašivanja partnera/partnerice², te donekle odgovara oblicima obiteljskog nasilja odraslih. Međutim, kontekst adolescentskih veza uključuje i specifičnosti vezane uz ovo razdoblje brojnih i burnih psiholoških, fizioloških i društvenih promjena.

Adolescentske veze su - za razliku od veza odraslih koje pretežno uključuju zajedničko stanovanje, a često i bračne odnose i druge članice/članove zajednice/obitelji - znatno heterogenije s obzirom na stupanj intimnosti, očekivane uloge, trajanje i pripisana značenja. 'Hodanje', 'ozbiljna veza', 'flert', 'brijanje', 'spoj' i 'izlazak' oslikavaju široko područje adolescentskih veza koje uključuje i tradicionalni koncept 'stalnog dečka/stalne djevojke', što može, ali i ne mora značiti i seksualnu aktivnost; partnera/partnericu za jednokratni, planirani izlazak; kao i slučajni seksualni susret u 'vezi za jednu noć'. Također, mladi često u kraćem vremenskom roku ostvarenu vezu mogu smatrati vrlo značajnom, te im može biti teško napustiti nasilnog partnera ili partnericu, iako veza traje npr. samo mjesec dana.

Adolescencija je i značajno razdoblje oblikovanja stavova i uvjerenja, između ostalog, i o međuljudskim odnosima, intimnim vezama i rodnim ulogama, ali i o

¹ Vidi popis literature.

² Također, zlostavljanje može biti usmjereno i prema potencijalnim budućim (prilikom izlazaka/'spoja') i prema bivšim partnerima/partnericama.

zloupotrebi moći i kontrole. Procesi učenja i razvoja, osim obiteljskog okruženja, često su u velikoj mjeri pod utjecajem stavova i ponašanja vršnjačkih grupa, kao i medijskih slika i poruka, koje uglavnom predstavljaju stereotipne i neravne rodne i seksualne uloge i odnose u vezi.

Nadalje, adolescenti i adolescentice razvijaju pojačan interes (ali su ujedno i pod pritiskom vršnjaka i vršnjakinja) za ostvarivanje romantičnih i seksualnih veza, dok istovremeno posjeduju manjak iskustva i vještina potrebnih za uspostavljanje i održavanje kvalitetne veze. Uz to, mladi često neke oblike ljubomornog i kontrolirajućeg ponašanja (npr. stalno slanje SMS poruka³) mogu interpretirati kao znakove ljubavi i privrženosti, a ne kao upozoravajuće znakove zlostavljanja.

Također, izražena želja za nezavisnošću i samostalnošću od roditelja i drugih odraslih osoba, ali i sklonost tih istih osoba da srednjoškolske ljubavne probleme odbacuju kao nevažne i beznačajne, doprinose da nasilje u vezi dvoje mladih često ostane nevidljivo, skriveno ili zanemareno. Sve to umanjuje sposobnosti mladih da prepoznaju zlostavljačka ponašanja, prekinu nasilnu vezu, prijave nasilje i potraže odgovarajuću pomoć.

Brojne su taktike uspostavljanja i održavanja premoći i kontrole u partnerskim odnosima, i nasilje se javlja u različitim oblicima. Postojeće relevantne studije⁴ uglavnom razmatraju sljedeće oblike nasilja, koji se mogu pojavljivati istovremeno i/ili kao pojedinačni nasilni čin:

- *Emocionalno/psihološko nasilje* provodi se sa ciljem kontroliranja, izoliranja i zastrašivanja, te dovodi do slabljenja samopoštovanja i integriteta partnera/partnerice i njegove/njezine sposobnosti za samostalno odlučivanje i djelovanje. Emocionalno/psihološko zlostavljanje obuhvaća prijetnje, zabrane, provjeravanje i praćenje, ograničavanje i sprečavanje razgovora i izlazaka, ignoriranje, posesivno i ljubomorno ponašanje, ucjenjivanje, ogovaranje, vrijeđanje, ponižavanje, ismijavanje, optuživanje i uvredljive komentare. Ovakvi oblici nasilnog ponašanja uglavnom ne dovode do vidljivih posljedica pa se često umanjuje njihova ozbiljnost. Međutim, prouzročena emocionalna

³ Najnovija istraživanja pokazuju da adolescenti/adolescentice od 13 do 18 godina vrlo često koriste mobilne telefone i SMS poruke, te internetske tehnologije (e-mail poruke, instant poruke, chatovi, blogovi) kao načine kontroliranja, zastrašivanja i ponižavanja partnera/partnerice (Picard, 2007).

⁴ Department of Justice Canada, 2007; Foltz, 2006; Furlong i dr. 2005; Hickman i Jaycox, 2004; Kelly, 2006; NYVPRC, 2001; Varia, 2006.

i psihološka šteta za žrtvu je vrlo velika. Također, obrazac nasilja u vezi često započinje 'samo' sa vrijeđanjem i omalovažavanjem, ponašanjima koja se uvelike prihvaćaju kao 'normalni' dio veze, ali ovakvo početno zlostavljanje može dovesti i do težih oblika fizičkog nasilja.

- *Seksualno nasilje* odnosi se na sve oblike seksualnog uznemiravanja i prisile. To uključuje neželjeno seksualno ponašanje, dodire, geste, riječi i komentare, nagovaranje ili ucjenjivanje da bi osoba pristala na seksualne aktivnosti, prisiljavanje na seksualne aktivnosti, iskorištavanje alkoholiziranosti/drogiranosti osobe u svrhu seksualnih aktivnosti, pokušaj silovanja i silovanje.
- *Fizičko nasilje* odnosi se na različite oblike tjelesnog zlostavljanja, a što uključuje šamaranje, guranje, štipanje, prekrivanje usta da osoba prestane govoriti, čupanje kose, ugrize, udaranje, pokušaj ubojstva i ubojstvo. Fizičko nasilje pojavljuje se i između vršnjaka/vršnjakinja zbog sukoba oko 'cure/dečka', što je pak često izazvano osjećajima ljubomore.

Istraživačka razumijevanja problema adolescentskog nasilja u vezama uglavnom su usmjerena teorijom socijalnog učenja koja ukazuje da se nasilni modeli ponašanja uče kroz osobna iskustva i promatranjem nasilnih veza; teorijom privrženosti koja sklonost nasilju vidi u nezadovoljavajućim odnosima sa roditeljima; te feminističkom teorijom koja nasilje u partnerskim vezama prepoznaje kao posljedicu neravnopravnih rodnih odnosa moći, tj. privilegija i prava koja se tradicionalno vezuju uz muške rodne uloge i identitete. Patrijarhalna muška povlastica kreirana je i uklopljena u socijalne institucije i interakcije kroz obitelj, religiju, pravo, jezik i medije.

Takav vrijednosni i društveni sustav stvorio je i podupire uvjerenja i ponašanja, kao što su, npr. ta da je prihvatljivo da muž ponekad ošamari 'svoju' ženu da bi 'bio mir u kući', da dečko udari 'svoju' djevojku ako ga je prevarila⁵, da je prisiljava na seks iako ona to ne želi, uz izgovor da je sve navedeno njihova 'privatna stvar' u koju se ne treba miješati. Rodno uvjetovani model nastoji objasniti sustavnu povezanost stereotipnih društvenih očekivanja i rodnih uloga sa partnerskim nasiljem kao instrumentom uspostavljanja i održavanja patrijarhalne dominacije i kontrole u vezi.

⁵ Iako ova publikacija razmatra partnersko nasilje u kontekstu heteroseksualnih adolescentskih veza, istraživanja pokazuju da je učestalost nasilnog ponašanja u intimnim vezama seksualnih manjina ista ili veća. Dodatnu prijetnju za neke mlade biseksualne osobe može predstavljati i mogućnost javnog otkrivanja seksualne orijentacije, a bez pristanka te osobe (*outing*). Vidi više u Clark, 2001; O' Keefe, 2005; Sorensen, 2007; Varia, 2006.

I djevojke i mladići mogu počinuti nasilje ili biti žrtve nasilnog ponašanja u vezi. Međutim, u kontekstu heteroseksualnih partnerskih odnosa, počinitelji nasilja u vezi pretežno su osobe muškog spola, dok su djevojke i žene češće žrtve. Neke studije nalaze da je, za razliku od veza odraslih, u adolescentskim odnosima češće prisutan i model uzajamno nasilne veze. No, potrebno je napomenuti da je nasilje koje u vezama doživljavaju djevojke znatno učestalije - pogotovo oblici seksualnog zlostavljanja - te na njih ostavlja ozbiljnije posljedice, kao i to da djevojke, u većini slučajeva, (fizičko) nasilje koriste u samoobrani (Clarck, 2001; Department of Justice Canada, 2007; Foltz, 2006; Furlong i dr. 2005; Hickman i Jaycox, 2004; Powers i Kerman, 2006; Swart, 2005; Varia, 2006; Wolfe i Feiring, 2000).

Ovo istraživanje polazi od konceptualizacije problema nasilja u adolescentskim vezama kao kompleksnog problema koji se javlja kao rezultat međudnosa većeg broja značajki. Sustavni pristup uzima u obzir interakcije i povezanost karakteristika na individualnom i interpersonalnom nivou, kao i na nivou zajednice i društva. Faktori rizika za nasilje u vezama predstavljaju one značajke koje se povezuju sa većom sklonošću doživljavanju i/ili činjenju nasilnog ponašanja u partnerskoj/intimnoj vezi. Dok se smatra da faktori rizika mogu upućivati na sklonost nasilnoj vezi, važno je napomenuti da, iako su povezani s partnerskim nasiljem, faktori rizika ne predstavljaju nužno i uzročno-posljedične veze za objašnjavanje nasilja u vezama mladih. Uz to, ove karakteristike mogu biti važne za primarnu edukaciju i prevenciju, ali također mogu biti simptomi ili posljedice nasilja na kojima je potrebno raditi. U obujmu ovog istraživanja, faktori rizika za nasilje u adolescentskim vezama identificirani su na osnovu dostupnih istraživanja i preglednih studija⁶ (uglavnom s područja Kanade i SAD-a), kao i s obzirom na rezultate CESI istraživanja iz 2004., te iskustva i povratne informacije dobivene putem CESI edukacijskih i savjetodavnih aktivnosti.

⁶ Vidi u Cascardi i Avery-Leaf, 2000; Clarck, 2001; Department of Justice Canada, 2007; Foltz, 2006; Furlong, 2005; Kelly, 2006; O' Keefe, 2005; Powers i Kerman, 2006; Swart, 2005; Wolfe i Feiring, 2000.

METODOLOGIA

Mjerni instrument – upitnik, kreiran je na temelju upitnika korištenog u CESI istraživanju 2004. godine, te je dodatno proširen. Upitnik sadrži 38 pitanja, od čega dva pitanja otvorenog tipa, dok su ostala pitanja zatvorenog tipa oblikovana kao nominalne i ordinalne skale. Upitnik ispunjavaju same ispitanice i ispitanici, a sastoji se od sljedećih tematskih cjelina:

- individualne značajke;
- iskustva nasilja u obitelji;
- iskustva veze;
- iskustva nasilja u vezi;
- stavovi o rodnim ulogama i nasilju;
- prepoznavanje oblika nasilnih ponašanja i znakova nasilja u vezi;
- iskustva nasilja u školi i naselju/'kvartu';
- vršnjačke grupe i nasilje;
- utjecaj medija;
- edukacija i prevencija u školi.

Jezična i sadržajna razumljivost i adekvatnost mjernog instrumenta provjerena je i dodatno prilagođena nakon pilot testiranja sa skupinom učenika i učenica Upravne i birotehničke škole u Zagrebu, te nakon konzultacija sa grupom nastavnica i nastavnika, CESI suradnica i suradnika u srednjim školama.

Za primjenu upitnika u školama zatraženo je i dobiveno pozitivno mišljenje Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta. U skladu s Etičkim kodeksom istraživanja koje uključuje djecu, sve osobe koje su pristale sudjelovati to su i potvrdile potpisivanjem formulara suglasnosti koji je sadržavao informacije o cilju i svrsi istraživanja, procedurama, rizicima i koristima, te pravima osobe koja u istraživanju sudjeluje.

Uzorak je konstruiran kao slučajni stratificirani uzorak s obzirom na spolnu strukturu srednjoškolske populacije, vrstu škole unutar sustava srednjoškolskog obrazovanja (obrtničke/industrijske; strukovne/tehničke; gimnazije), te veličinu i geografsku lokaciju naselja. U svakoj od 21 županije Republike Hrvatske odabrane su dvije škole (jedna u većem i jedna u manjem naselju). U svakoj od 42 odabrane škole upitnik je primijenjen na učenicama i učenicima jednog završnog razreda (trećeg ili četvrtog, ovisno o vrsti škole).

Primjenu upitnika provele su CESI suradnice i suradnici u srednjim školama u studenom i prosincu 2006. godine. Učenice i učenici su upitnik ispunjavale u razredu tijekom jednog školskog sata za vrijeme nastave. Prije ispunjavanja upitnika ispitanicima i ispitanicama je ukratko predstavljena tema i cilj istraživanja s uputama za popunjavanje upitnika, te je od njih zatraženo da potpišu formular suglasnosti za sudjelovanje u istraživanju. Sudjelovanje u istraživanju bilo je dobrovoljno, dok 13 osoba nije željelo sudjelovati. Ukupno je prikupljeno 1014 ispunjenih upitnika.

Kvantitativni podaci analizirani su programskim paketom za statističku obradu SPSS 13 i to za univarijantne analize (određivanje frekvencija i postotaka odgovora) i bivarijantne analize (izračunavanje značajnosti razlika primjenom 'X² testa' i 't-testa'). Kvalitativni podaci korišteni su kao primjeri, komentari i 'živa riječ' ispitanica i ispitanika, tj. važan i vrijedan doprinos boljem razumijevanju i objašnjavanju numeričkih rezultata.

Sve informacije prikupljene uz pomoć upitnika tretirane su kao anonimne i strogo povjerljive i jedino je CESI istraživački tim imao pristup podacima. Školama je u svibnju 2007. poslan preliminarni sažetak rezultata kako bi učenice i učenici završnih razreda uključenih u istraživanje dobile povratnu informaciju prije završetka školske godine.

REZULTATI

Karakteristike uzorka

U istraživanju je sudjelovalo 1014 učenica i učenika trećih i četvrtih razreda iz 42 srednje škole u Republici Hrvatskoj, od toga 63% djevojaka i 37% mladića. U uzorku su najviše zastupljenije ispitanice i ispitanici u dobi od 18 godina (53%) te učenice i učenici strukovnih/tehničkih srednjih škola (56%). Oko tri četvrtine ispitanih adolescenata i adolescentica (73%) pohađalo je četvrti razred. Nešto manje od polovice mladih u uzorku (44%) završilo je prethodnu školsku godinu sa vrlo dobrim uspjehom. Tablica 1 prikazuje strukturu uzorka s obzirom na dob, spol, vrstu škole, pohađani razred i školski uspjeh na kraju prethodne školske godine.

Tablica 1: Struktura uzorka

DOB	DJEVOJKE (%)	MLADIĆI (%)	UKUPNO (%)
16	5	7	6
17	37	40	38
18	55	50	53
19	3	3	3
ŠKOLA			
strukovna/tehnička	62	45	56
gimnazija	25	27	26
obrtnička/industrijska	13	28	18
RAZRED			
treći	20	39	27
četvrti	80	62	73
ŠKOLSKI USPJEH			
odličan	29	14	23
vrla dobar	46	41	44
dobar	24	40	30
dovoljan	1	5	3

Planiranu strukturu uzorka nije bilo moguće u potpunosti ispuniti s obzirom na spolnu strukturu razreda unutar pojedinih školskih usmjerenja i na broj učenika i učenica u odabranim razredima u nekim manjima mjestima. Viši postotak djevojaka rezultat je provedbe istraživanja u većem broju razreda strukovnih/tehničkih škola u kojima je spolna zastupljenost iznosila 70% djevojaka i 30% mladića. Djevojke su također prevladavale u odabranim gimnazijskim razredima (62%), dok su mladići bili zastupljeniji u obrtničkim/industrijskim školama (57%).

Individualne karakteristike

Obiteljska struktura

Velika većina ispitanih adolescenata i adolescentica (86%) živi sa majkom i ocem, a otprilike svaka deseta mlada osoba (9%) živi samo sa majkom. 2% mladih živi samo s ocem, a njih 3% živi u nekim drugim oblicima obitelji/zajednice (sa djedom/bakom, u dječjem/đačkom domu, sa starateljima ili starateljicama, sa sestrom/bratom, 'sa dečkom', samostalno, 'sa rodicom').

Vjerski odgoj

Nešto manje od polovice ispitanih osoba (48%) izjavljuje da su odgajane dosljedno u skladu s vjerskim načelima, a identičan postotak njih izjavljuje da su 'odgajani u vjerskom duhu, ali ne previše'. Samo 4% mladih navodi da njihov odgoj nije pod utjecajem religioznih uvjerenja.

Iskustva nasilja u obitelji

Nešto manje od polovice mladih (45%) izjavljuje da je doživjelo neki oblik nasilnog ponašanja u obitelji. Za najveći broj njih (29%) to znači učestalo vikanje odraslih osoba na njih, zatim kažnjavanje zabranom telefoniranja i/ili izlazaka (21%), kao i vrijeđanje i nazivanje pogrdnim imenima (12%). Svaka deseta mlada osoba doživjela je da se odrasla osoba u njihovoj obitelji ponaša nasilno pod utjecajem alkohola i/ili droga, a nešto manje njih (8%) da im odrasle osobe prijete i zastrašuju ih.

Ispitane osobe u ovom uzorku, za razliku od rezultata prethodnog CESI istraživanja, u znatno se manjoj mjeri izjašnjavaju o nasilnom ponašanju u svojim obiteljima. U podacima od prije tri godine čak oko 70% mladih izjavilo je da je doživjelo vikanje, njih oko 20% vrijeđanje, a oko 15% adolescenata i adolescentica doživjelo je da im u obitelji prijete i zastrašuju ih (Bijelić, 2004).

Samopoštovanje

*'Jako je bitno da prepoznaš nasilje u vezi i onda ga ne ZANEMARIŠ!
Zašto? To utječe na puno toga, a najviše na tvoje samopoštovanje.
Ako se ono uništi, tj. netko ga uništi, ti ćeš većinom biti nesretna.'*
(ž, 18)⁷

Za procjenu samopoštovanja korištena je Rosenbergova skala sa 10 tvrdnji za koje ispitanice/ispitanici procjenjuju stupanj slaganja u odnosu na njih osobno na skali od 1 (uopće se ne odnosi na mene) do 5 (u potpunosti se odnosi na mene). Tvrdnje koje označuju nedostatak samopoštovanja kasnije se obrnuto boduju, a ukupni rezultat formira se zbrajanjem procjena za svaku tvrdnju. Rezultati se kreću u rasponu od 10 do 50, a viši rezultat označava viši stupanj samopoštovanja. Za potrebe ovog istraživanja, dobiveni rezultati od 10 do 30 definirani su kao niža, od 30 do 40 kao umjerena, a rezultati od 40 do 50 kao viša razina samopoštovanja.

Nešto manje od polovice ispitanih osoba (47%) postiglo je rezultate koji odgovaraju višoj razini samopoštovanja, njih 40% rezultate kojima im je pripisano umjereno samopoštovanje, dok se 13% mladih svojim rezultatima grupiralo na nižu razinu samopoštovanja. S obzirom na spol, mladići su statistički značajno skloniji od djevojaka postizati rezultate kojima se određuje viša razina samopoštovanja ($\chi^2 = 6,1$; $df=2$; $p < 0,05$).

Konzumacija alkohola/droge

'Ako je udari, a ona od straha šuti i misli da je to napravio samo zato jer je bio pijan i žao mu je.'
(ž, 17)

⁷ Uz navedene odgovore ispitanih osoba na otvorena pitanja, u zagadi se nalazi oznaka spola i godine starosti.

*'Do nesporazuma često dolazi kad je partner pod utjecajem alkohola,
te dolazi do svađe i nasilnog ponašanja, te se takve veze često raskidaju.'*
(ž, 17)

Oko polovice mladih (46%) izjavilo je da je u posljednjih mjesec dana (s obzirom na termin provođenja istraživanja) jednom ili dvaput pilo alkoholna pića, a velika većina njih (91%) izjavljuje da u istom vremenskom periodu nikada nije koristila droge. Mladići su značajno skloniji češćoj konzumaciji alkohola – polovica njih pije alkoholna pića više puta mjesečno ($\chi^2 = 55,9$; $df=2$; $p < 0,001$) - kao i zloupotrebi droge ($\chi^2 = 34,3$; $df=2$; $p < 0,001$).

Iskustva veze

Velika većina ispitanih osoba (87%)⁸ izjavljuje da je imala iskustvo veze⁹, a za više od polovice njih (57%) ta je veza uključivala i seksualni odnos. U vrijeme provođenja istraživanja oko polovice mladih (48%) nalazilo se u vezi, a za više od dvije trećine njih (69%) to je značilo i seksualnu vezu. Djevojke su značajno zastupljenije u obje ove kategorije ($\chi^2 = 44,2$; $df=1$; $p < 0,001$ / $\chi^2 = 6,3$; $df=1$; $p < 0,05$).

Za polovicu mladih (51%) najduža veza trajala je 5 ili manje mjeseci, a trećina njih (30%) ima iskustvo veze koja je trajala duže od godinu dana. Mladići su značajno skloniji kraćim vezama - do 5 mjeseci - a djevojke vezama dužim od godinu dana ($\chi^2 = 68,8$; $df=4$; $p < 0,001$).

Oko petina mladih koji su trenutačno u seksualnoj vezi izjavljuje da prilikom posljednjeg seksualnog odnosa nije koristila nikakvu zaštitu (18%). Kada su koristili neki oblik zaštite, više od dvije trećine njih odlučilo se za kondom (68%), oko petina mladih upotrebljavala je hormonske pilule (19%) i prekinuti snošaj (18%), a njih 10% prirodne metode zaštite¹⁰.

⁸ Dobiveni rezultati skoro u potpunosti odgovaraju rezultatima CESI istraživanja iz 2004. godine (Bijelić, 2004), dok recentni podaci iz SAD-a izještavaju da je tri četvrtine mladih u dobi od 16 do 18 godina imalo iskustvo veze (Sorensen, 2007).

⁹ U obujmu ovog istraživanja, definiranje značajnosti nekog interpersonalnog odnosa kao veze prepušteno je samim ispitanicima i ispitanicima. Konceptualno, pojam veze odgovara interakcijama dvije osobe koje su usmjerene na uzajamno zadovoljavajuće aktivnosti, emocionalnu povezanost i/ili seksualnu intimnost (Swart, 2005).

¹⁰ U odgovorima je postojala mogućnost istovremenog korištenja više sredstava zaštite.

Procjene važnosti karakteristika veze

Kvalitetne adolescentske veze karakterizira otvorena komunikacija i visoki stupanj povjerenja, te takve veze mogu imati pozitivan utjecaj na samopoštovanje i oblikovanje stavova i vrijednosti mladih vezanih uz partnerske odnose i seksualnost (Sorensen, 2007).

Adolescentima i adolescenticama u upitniku je ponuđena skupina karakteristika veze, te im je postavljeno pitanje procjene važnosti pojedinih značajka veze. Tablica 2 pokazuje karakteristike veze uočene kao najvažnije za mlade i postotke ispitanih osoba koje su ih ocijenile kao njima izrazito važne na ponuđenoj skali od 1 (potpuno nevažno) do 5 (izrazito važno).

Tablica 2: Izrazito važne karakteristike veze

IZRAZITO VAŽNO ZA VEZU	UKUPNO (%)	DJEVOJKE (%)	MLADIĆI (%)
Komunikacija	90	97	79
Povjerenje	90	95	80
Iskrenost	89	94	80
Ljubav	87	92	79
Otvorenost	78	81	73
Bliskost	78	83	69
Prijateljstvo	77	83	67
Pažnja	74	80	63

Rezultati pokazuju da dok djevojke procjenjuju da su im u vezama izrazito važne (ili bi im mogle biti važne u nekoj budućoj vezi, za one koje do sada nisu bile u vezi) karakteristike komunikacija, povjerenje i iskrenost, za mladiće su to iskrenost, povjerenje, ljubav i komunikacija.

U Tablici 3 prikazane su aritmetičke sredine (AS) procjena važnosti pojedinih karakteristika veze (veći broj označava veću važnost), kao i statistički značajna razlika u procjeni važnosti pojedinih karakteristika veze s obzirom na spol.

Tablica 3: Procjena važnosti karakteristika veze

KARAKTERISTIKA VEZE	DJEVOJKE (AS)	MLADIĆI (AS)	t
Komunikacija	4,94	4,65	6,2*
Povjerenje	4,92	4,66	5,6*
Iskrenost	4,92	4,7	4,1*
Ljubav	4,89	4,68	4,9*
Bliskost	4,78	4,59	4,1*
Prijateljstvo	4,79	4,52	5,4*
Pažnja	4,77	4,47	6,0*
Kompromis	4,53	4,34	3,1**
Razgovor o osjećajima	4,54	4,21	5,3*
Seks	3,44	3,85	-5,6*
Ovisnost o partneru/partnerici	2,57	2,91	-4,1*
Kontrola	2,85	3,33	-5,2*

* $p < 0,001$

** $p < 0,05$

Razlike u odgovorima s obzirom na spol pokazuju da je djevojkama statistički značajno važnija komunikacija, povjerenje, kompromis, razgovor o osjećajima, prijateljstvo, ljubav, iskrenost, bliskost i pažnja, dok je mladićima važniji seks, ovisnost o partneru ili partnerici i kontrola u vezi.

Stavovi o rodnim ulogama

'To je kada ti dečko zapovijeda što da radiš, kako radiš, kuda smiješ izlaziti dok nema njega, s kim se smiješ družiti, hoće s tobom spavati da ispadne neki frajer...'
(ž, 16)

Adolescentima i adolescenticama je postavljeno i pitanje slažu li se sa određenim tvrdnjama koje opisuju stereotipne ženske i muške rodne uloge i identitete, kao i pojedina društvena očekivanja vezana uz spol/rod. U Tablici 4 prikazani su postotci ispitanih osoba koje su se složile s navedenim tvrdnjama, kao i statistička značajnost razlika u odgovorima s obzirom na spol.

Tablica 4: Slaganje sa stavovima o rodnim ulogama

TVRDNJA	UKUPNO (%)	MLADIĆI (%)	DJEVOJKE (%)	χ^2 (df)
Kada žene kažu NE, misle DA.	16	29	9	67,2* (1)
Pravi muškarac je aktivan, agresivan, neovisan i dominantan.	14	24	8	46,3* (1)
Žena treba paziti da ne izaziva muškarca.	41	50	35	21,9* (1)
Žene su jedine odgovorne za odgoj djece i obavljanje kućnih poslova.	10	14	7	13,9* (1)
Prava žena je pasivna, brižna, osjećajna i brbljava.	29	38	24	23,9* (1)
Društvo vrši pritisak na mladiće da stupe u seksualne odnose.	69	54	78	63,3* (1)
Mladići i djevojke imaju različite razloge za ulazak u vezu – mladići žele seks, a djevojke ljubav.	57	53	59	4,1 (1)
Od djevojke se očekuje da pristane na seks s mladićem koji je potrošio poprilično novca na nju tijekom zajedničkog izlaska.	12	21	6	45,7* (1)

* $p < 0,001$

Rezultati prikazuju zabrinjavajuće postotke mladih koji svoj vrijednosni sistem temelje na spolnim/rodnim stereotipima i očekivanjima: svaki treći mladić (29%) i svaka deseta djevojka (9%) ne vjeruje da žensko 'ne' znači 'ne'; polovica mladića (50%) i trećina djevojaka (35%) smatra da ženina 'provokacija' izaziva (i tako opravdava) muškarčevu 'reakciju'; jedan od pet mladića (21%) i jedna od dvadeset djevojaka (6%) slaže se da je seksualni odnos očekivana djevojičina protuusluga za večeru i provod u klubu koje je platio mladić.

Mladići su statistički značajno skloniji velikoj većini gore navedenih stavova koji su u svojoj osnovi patrijarhalni, seksistički i stereotipni, te su često mogu nalaziti u pozadini diskriminacije, ali i viktimizacije djevojaka. Djevojke su statistički značajno sklonije smatrati da društvo vrši pritisak na mladiće da stupe u seksualne odnose, a što ostaje neosvijesteno za skoro polovicu mladića (46%). I djevojke i mladići iskazuju otprilike jednako slaganje sa tvrdnjom koja se odnosi se na stereotipna društvena očekivanja rodnih uloga, a s obzirom na motivaciju za ostvarivanje veze.

U usporedbi sa rezultatima istraživanja iz 2004. godine, uočene su razlike za tvrdnje koje se odnose na žensku rodnu ulogu i identitet. Postotak onih mladih koji smatraju da je odgoj djece i briga za kuću samo odgovornost žene, u ovom istraživanju manji je za skoro 40% kod mladića i za 30% kod djevojaka. Također, u odnosu na rezultate prošlog istraživanja, za 20% je manji broj djevojaka i mladića koji vjeruju u stereotip o ženama kao pasivnim, osjećajnim i brbljavim osobama. Za sve ostale tvrdnje, u odnosu na tri godine prije, razlike u postotku slaganja su minimalne i za djevojke i za mladiće.

Stavovi o nasilju

'Osobno mislim da je psihičko nasilje opasnije, jer te rane ne zacjeljuju brzo.'
(ž, 18)

Kao i u slučaju ispitivanja (ne)slaganja sa rodnim stereotipima i očekivanjima, mladima je ponudena skupina tvrdnji koje predstavljaju mitove o nasilju u vezama, koriste se kao opravdanje za nasilno ponašanje i/ili podržavaju upotrebu nasilja u određenim situacijama. Tablica 5 prikazuje postotak onih adolescenata i adolescentica koje se slažu sa navedenim tvrdnjama.

Tablica 5: Slaganje sa stavovima o nasilju

TVRDNJA	UKUPNO (%)	MLADIĆI (%)	DJEVOJKE (%)	χ^2 (df)
Ljubomora je način na koji se može pokazati ljubav.	44	45	43	0,3 (1)
Osoba koja zlostavlja druge pod utjecajem alkohola ili droga nije odgovorna za svoje ponašanje.	18	20	16	1,6 (1)
Prihvatljivo je da mladić udari djevojku ako ga je ona prevarila.	7	12	4	24,4* (1)
Djeca trebaju oca čak i ako je nasilan prema majci.	17	24	14	15,9* (1)
Silovanje u braku nije moguće.	23	33	17	34,4* (1)
Posljedice psihičkog/emocionalnog zlostavljanja nisu podjednako ozbiljne kao i posljedice fizičkog zlostavljanja.	22	31	17	26,5* (1)
Kada osoba odluči prekinuti nasilnu vezu, jednostavno joj je napustiti partnera/partnericu.	24	33	20	21,2* (1)
Za neke osobe je dobro da ih partner/partnerica ponekad udari.	10	20	4	63,5* (1)
Nekada su ljudi toliko ljuti da se ne mogu suzdržati od upotrebe fizičke sile.	62	65	60	2,7 (1)
Osobe koje ne napuste nasilne partnere/partnerice žele biti zlostavljane.	15	18	13	5,2** (1)
Kada par rješava svoje sukobe upotrebom fizičke sile, to je njihova stvar i ne treba se miješati.	19	23	16	6,9** (1)
Prihvatljivo je ponekad u nagovaranju i uvjeravanju upotrijebiti i fizičku silu.	6	10	3	18,8* (1)

* $p < 0,001$

** $p < 0,05$

Dobiveni rezultati pokazuju prilično visoke postotke mladih koji se slažu sa pojedinim tvrdnjama koje podupiru nasilne oblike ponašanja i opravdavaju upotrebu nasilja u vezi u pojedinim situacijama. Tako npr., trećina mladića (33%) i otprilike petina djevojaka (17%) smatra da je status bračne zajednice dovoljno opravdanje za prisiljavanje na seksualne odnose, kao i da posljedice emocionalnog/psihološkog zlostavljanja nisu ozbiljne (31% mladića i 17% djevojaka). Skoro dvije trećine mladih (62%) misli da snažni osjećaji ljutnje opravdavaju upotrebu fizičkog nasilja. Otprilike jedan od deset mladića (12%) i jedna od dvadeset djevojaka (4%) smatra da je partnerov udarac opravdana 'kazna' za djevočin preljub. Svaki peti mladić (20%) i otprilike svaka dvadeseta djevojka (4%) mišljenja su da postoje osobe za koje je prihvatljivo da ih partner ili partnerica ponekad tuče. Za skoro polovicu ispitanih osoba (44%) ljubomora znači pokazivati i dokazivati koliko voliš partnera/partnericu. Otprilike petina adolescenata i adolescentica (18%) vjeruje da stanje alkoholiziranosti/drogiranosti opravdava upotrebu nasilnog ponašanja, te da je zbog potreba djece za ocem i skladnom obitelji dozvoljeno obiteljsko nasilje nad ženama (24% mladića i 14% djevojaka).

Mladići su statistički značajno skloniji većini gore navedenih stavova, tj. manje su osviješteni i informirani o stvarnim uzrocima, oblicima, dinamici i posljedicama nasilja u partnerskim vezama.

Uspoređujući dobivene rezultate s onima iz 2004., razlike u postotcima (ne)slaganja s određenom tvrdnjom nisu velike, a za pojedine tvrdnje razlike uopće nema (Bijelić, 2004).

Interpersonalne karakteristike

Zadovoljstvo vezom

'Nasilje u vezi je kad nema osjećaja zadovoljstva i sreće što imate partnera. Kad vam u toj vezi nije udobno i ne osjećate se dobro.'
(ž, 18)

Zadovoljstvo vezom ima pozitivan utjecaj na osobni identitet i razvoj adolescenata i adolescentica (Sorensen, 2007). Više od polovice mladih (56%) izjavljuje da je u potpunosti zadovoljno sadašnjom vezom, trećina (32%) je uglavnom zadovoljna,

njih otprilike desetina (8%) je djelomično zadovoljna, a svaka dvadeseta mlada osoba (4%) nezadovoljna je u vezi. Rezultati su prikazani u Tablici 6.

Djevojke statistički značajno više iskazuju da su potpuno zadovoljne vezom, a mladići su značajno skloniji izjavljivati da su uglavnom ili nikako zadovoljni ($\chi^2 = 19,3$; $df=3$; $p < 0,001$).

U usporedbi sa istraživanjem iz 2004., dobiveni rezultati pokazuju općenito znatno višu razinu zadovoljstva vezom među adolescentima i adolescenticama. Prije tri godine, tek trećina djevojaka (36%) i svaki peti mladić (20%) u potpunosti je bilo zadovoljno svojom tadašnjom vezom (Bijelić, 2004).

Tablica 6: Zadovoljstvo vezom

STUPANJ ZADOVOLJSTVA VEZOM	UKUPNO (%)	DJEVOJKE (%)	MLADIĆI (%)
U potpunosti	56	61	43
Uglavnom	32	28	40
Djelomično	8	9	8
Nikako	4	2	9

Komunikacijski aspekti veze

Adolescentske veze također predstavljaju područje u kojem mladi često imaju priliku razvijati i vježbati svoje vještine društvene i intimne komunikacije.

U ovom istraživanju, otprilike svaki/svaka deseti/deseta adolescent/adolescentica iskazuje da u sadašnjoj vezi nikad ili rijetko razgovara o osjećajima (8%), da često ili svakodnevno dolazi do nesporazuma u komunikaciji (13%), te da nikad ili rijetko nastoji nesporazume/probleme riješiti razgovorom/pregovaranjem (8%).

Analiza razlika po spolu pokazuju da djevojke statistički značajno češće razgovaraju o osjećajima ($t = 4,9$; $p < 0,001$), te probleme i nesporazume nastoje riješiti razgovorom i pregovaranjem ($t = 3,1$; $p < 0,05$).

Karakteristike zajednice / društvene karakteristike

Vršnjačke grupe

'Većina mojih prijatelja/prijateljica je doživjela ili vidjela što je to nasilje u vezama, pa im ne bih trebala puno objašnjavati.'
(ž, 18)

'Nasilje u vezama se događa zbog ljubomore ili čak nagovaranja od društva oko sebe.'
(m, 17)

U adolescenciji grupa prijatelja i prijateljica ima sve važniji utjecaj na učenje modela ponašanja i oblikovanje individualnih vrijednosti i normi, pa tako i onih vezanih uz nasilna ponašanja i partnerske odnose.

Skoro trećina mladih (28%) izjavljuje da se u krugu bliskih prijatelja i prijateljica druže s osobom koja se nasilno ponaša u vezi. Otprilike jedna desetina ispitanih osoba dio je vršnjačkih grupa u kojima se nasilje idealizira kao nepisano pravilo (11%), druži se u grupama koje odobravaju i opravdavaju nasilno ponašanje (11%), i izjavljuje da postoji pritisak da se nasilno ponašaju ako žele biti dio grupe (8%). Za ove tri navedene značajke vršnjačkih grupa, utvrđena je statistički značajna razlika po spolu, s time da su mladići oni koji su skloniji družiti se u grupama u kojima je nasilje jedna od prihvaćenih normi. Ovi rezultati prikazani su u Tablici 7.

Tablica 7: Vršnjačke grupe

U TVOJOJ GRUPI PRIJATELJA/PRIJATELJICA ...	UKUPNO (%)	MLADIĆI (%)	DJEVOJKE (%)	χ^2 (df)
postoje osobe koje se nasilno ponašaju prema partneru ili partnerici.	28	31	27	2,3 (1)
nasilno se ponašanje odobrava/ opravdava.	11	15	8	11,7** (1)
nasilno se ponašanje idealizira - to je 'nepisano pravilo' grupe.	11	17	8	18,6* (1)
postoji pritisak da se i ti nasilno ponašaš ako želiš biti dio grupe.	8	13	5	19,6* (1)

* p < 0,001

** p < 0,05

Nasilje u školi

'Ja svakodnevno u školi doživljam verbalno nasilje od strane par učenika.'
(ž, 17)

Škola, kao prostor u kojem velika većina mladih provodi skoro trećinu svojih radnih dana, ujedno je mjesto nasilnog ponašanja adolescenata/adolescentica. Izloženost nasilju u školi za neke može imati i efekt prelijevanja, te može utjecati na prihvaćanje i/ili upotrebu nasilja u drugim životnim područjima, pa tako i u partnerskim/intimnim vezama (Kelly, 2006; O' Keefe, 2005). *Podaci o nasilju u školama tijekom školske godine 2005/06* Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske (MZOS) navode da je tada prijavljeno 623 slučaja nasilja prema mjestu događaja (razred, škola, dvorište, ulica), odnosno 733 prema vrsti nasilnog događaja. Prijavljeno nasilje najčešće se dešavalo u samom razredu, i najčešće je prijavljeno kao verbalno nasilje i kao nasilničko ponašanje, a najčešće je intervenirala policija i socijalne službe. Prijavljena su četiri seksualna delikta.

U ovom istraživanju, mladi su pitani o tome da li su u svojoj školi svjedočili/ svjedočile, počinili/počinile ili doživjeli/doživjele neko od 11 ponuđenih nasilnih

ponašanja. Rezultati pokazuju da je više od dvije trećine mladih svjedočilo tučnjavi (74%); naguravanju i udaranju (72%); davanju neželjenih komentara ili gesta o nečijoj seksualnosti (71%); krađi ili uništavanju imovine (68%); vrijeđanju zbog nečije nacionalnosti (68%) ili zbog izgleda ili načina govora (66%). Također, više od polovice mladih u svojoj je školi svjedočilo vrijeđanju zbog nečije vjeroispovijesti (65%) ili seksualne orijentacije (64%), neželjenom dodirivanju u seksualnom smislu (62%) i širenju glasina ili laži (58%).

Što se tiče doživljenog nasilja u školskoj sredini, djevojke su najčešće navodile da su doživjele tri vrste nasilnog ponašanja: širenje glasine ili laži (49%), vrijeđanje i omalovažavanje zbog izgleda ili načina govora (31%) i neželjeno dodirivanje u seksualnom smislu (21%). Mladići u školi najčešće doživljavaju širenje glasina ili laži (38%), naguravanje i udaranje (30%) i tučnjavu (26%).

S obzirom na počinjeno nasilje, otprilike desetina djevojaka izjavljuje da su koristile neke oblike nasilja; najčešće su vrijeđale drugu osobu zbog njenog izgleda ili načina govora (10%), naguravale se i udarale (9%), te širile glasine i laži (8%). Mladići pak znatno više aktivno sudjeluju u nasilju u školi, pa se tako najčešće naguravaju i udaraju (33%), sudjeluju u tučnjavi (28%) i neželjeno dodiruju drugu osobu u seksualnom smislu (22%).

Dok je u podacima MZOS-a verbalno nasilje najčešće prijavljivani oblik nasilnog ponašanja u školi, rezultati ovog istraživanja također pokazuju visoku učestalost raznih oblika verbalnog zlostavljanja kojima su učenice/učenici prisustvovali/prisustvovali, a uz to ukazuju i na motivaciju za počinjeno vrijeđanje, omalovažavanje, glasine i laži. Uz to, djevojke su, bez obzira da li se radi o počinjenom ili doživljenom nasilnom ponašanju, najčešće navodile upravo oblike verbalnog nasilja. S obzirom na iskaze ispitanica/ispitanika o učestalosti pojedinih nasilnih ponašanja u ovom istraživanju, čini se da slučajevi prijavljeni MZOS-u predstavljaju samo jedan dio ukupne količine školskog nasilja.

Razlike između djevojaka i mladića očituju se u učestalijim, pretežno fizičkim, nasilnim ponašanjima koje čine i doživljavaju učenici, te uglavnom verbalnom nasilju kod učenica. Uočljivi su i relativno visoki postotci doživljenog seksualnog zlostavljanja u odgovorima djevojaka (21% fizičko i 15% verbalno) i počinjenih oblika seksualnog nasilja u odgovorima mladića (22% fizičko i 17% verbalno).

Nasilje u 'kvartu'/naselju

Studije također ukazuju na izloženost kulturi nasilja u zajednici/naselju/susjedstvu/ 'kvartu' (*community violence*) što može imati utjecaja na upotrebu i doživljavanje nasilja u partnerskim odnosima (Furlong, 2005; Kelly, 2006; O' Keefe, 2005; Powers i Kerman, 2006).

Najmanje polovica mladih je u svom naselju/'kvartu' svjedočila svakome od navedenih nasilnih ponašanja. Najčešće adolescenti/adolescentice u svojoj sredini svjedoče tučnjavi (68%), vrijeđanju zbog izgleda ili govora (66%), te naguravanju i udaranju (66%).

Rezultati za učestalost i najčešće oblike nasilja koje mladići doživljavaju i čine u svom naselju (naguravanje i udaranje, tučnjava) u velikoj mjeri odgovaraju podacima navedenim za nasilje u školi. No, izgleda da je za djevojke, s obzirom na učestalost doživljenog verbalnog (ogovaranje, vrijeđanje, omalovažavanje) i seksualnog zlostavljanja (neželjeni komentari i dodirivanje), njihovo naselje ipak nešto manje opasno od školske sredine. Učestalost i oblici počinjenog nasilja u naselju/'kvartu' od strane djevojaka uglavnom odgovaraju rezultatima navedenim za školu.

Medijske slike i poruke

Dok u velikoj mjeri koriste suvremene medijske tehnologije, adolescenti/adolescentice istovremeno i usvajaju, odbacuju i/ili prilagođavaju ponuđena predstavljanja rodni i seksualnih identiteta i uloga, ponašanja i očekivanja. Djevojke i mladići uglavnom prepoznaju dominantne medijske slike i poruke o ženama, muškarcima i seksualnosti kao tradicionalne i stereotipne rodne uloge i odnose, te kao naglašeno seksualizirane¹¹ (Hodžić i Bijelić, 2003).

Prema podacima ovog istraživanja svaka peta mlada osoba (22%) smatra da prikazi muško-ženskih odnosa, kao i medijske slike seksualnosti, u potpunosti ili u većoj mjeri odgovaraju stvarnim osobama i situacijama. Otprilike desetina mladih izjavljuje da takvi medijski prikazi u većoj mjeri utječu na njihov izbor partnera ili partnerice (8%), seksualno ponašanje (9%), stavove o rodnim ulogama (10%), kao i na komunikaciju u vezi (7%).

¹¹ O pornografizaciji *mainstreama* vidi u McNair, 2004.

Iako su na skali od 1 (uopće ne) do 5 (da, svakako), aritmetičke sredine (AS) procjene utjecaja medija pretežno grupirane oko vrijednosti 1.5-2.0 (2 = u manjoj mjeri), statistički značajne razlike po spolu prisutne su u svim navedenim odgovorima (Tablica 8). Tako su mladići statistički značajno skloniji utjecaju medija na njihove stavove i ponašanje, nego djevojke, no ipak u manjoj mjeri.

Tablica 8: Procjene utjecaja medijskih slika i poruka

MEDIJSKI PRIKAZI RODNIH ODNOSA I SEKSUALNOSTI ...	DJEVOJKE (AS)	MLADIĆI (AS)	t
odgovaraju stvarnim osobama i situacijama.	2,45	2,63	-2,2**
utječu na tvoj izbor partnera/partnerice.	1,45	1,76	-4,3*
utječu na tvoje seksualno ponašanje.	1,51	1,99	-6,3*
utječu na tvoju komunikaciju u vezi.	1,44	1,71	-3,7*
utječu na tvoje stavove o ženskim i muškim ulogama.	1,68	1,87	-2,4**

* p < 0,001

** p < 0,05

Obrasci nasilja u adolescentskim vezama

'Prijatelju bi objasnio da je nasilje u vezama jako ozbiljan problem. Da je to jedan od najružnijih odnosa prema ženskom rodu. Da u nasilju u vezama najčešće stradavaju cure.'
(m, 18)

'Pa kada si u vezi s nekim i naizgled ga voliš i misliš da i ta osoba tebe voli, i povremeno te ošamari, kaže neku pogrđnu riječ i ti uopće ne misliš da je to nasilje, ili to ne želiš priznati.'
(ž, 18)

Nasilje u vezi za mene je sam pogled pun mržnje! Nasilje je kada te dečko čvrsto primi za ruku s namjerom da ti tako pokaže koliko je ljut. S vremenom će taj čvrsti stisak ruke preći u šamar. Nasilje je ljubomora i kontrola partnera 24 sata dnevno, nasilje je posesivno ponašanje! Nasilje je svaki postupak koji tvog partnera čini nesretnim!
(ž, 18)

Pregled američkih i kanadskih studija nasilnog ponašanja u adolescentskim vezama pokazuje da se učestalost ne-seksualnog nasilja u vezama srednjoškolske populacije kreće uglavnom u intervalu od 9% do 75%, ovisno o tome da li su u definiciju nasilnog ponašanja bile uključene i prijetnje nasiljem i/ili emocionalna/verbalna agresija. Što se tiče procjena samo za fizičko i seksualno nasilje učestalost većinom varira od 10% do 25%. Uglavnom se smatra da je u prosjeku jedan/jedna od tri adolescenata/adolescentica bio/bila u nekom obliku nasilne veze, s time da je i dalje problematično što se ne prijavljuju svi oblici zlostavljanja u vezi (Cascardi i Avery-Leaf, 2000; Hickman i Jaycox, 2004; Foltz, 2006; Furlong i dr., 2005; Kelly, 2006; NYVPRC, 2001; O' Keefe, 2005; Powers i Kerman, 2006; Roberts i Klein, 2003; Varia 2006).

Razlike u učestalosti rezultat su nestandardiziranih definicija, od kojih neke uključuju samo fizičko nasilje, a neke pak isključuju seksualne oblike zlostavljanja. Isto tako, pouzdanost podataka može biti upitna, s obzirom da istraživanja uglavnom koriste metodu samo-izvještavanja ispitanica/ispitanika - način mjerenja koji može biti podložan društveno poželjnim odgovorima. Uz to, moguće je i da mladići, zbog nijekanja ili minimaliziranja vlastite agresivnosti, budu skloniji prijaviti manji broj počinjenih nasilnih ponašanja. S druge strane, djevojke mogu biti sklonije izvijestiti o više počinjenih slučajeva nasilja u vezi, i to zbog manjeg društvenog i kulturalnog sankcioniranja njihovog agresivnog ponašanja, što je pak posljedica dominantnih određenja rodnih uloga u kojima agresija ne predstavlja 'očekivano' ponašanje za djevojke.

Doživljeno nasilje u vezi

'Kada jedna osoba u vezi pati na razne načine, trpi, i ne shvaća da je potlačena. Kada iz dana u dan postaje tuđe vlasništvo i svakim danom sebe sve manje i manje poštuje! Mislim da je to veliki problem današnjice. Iskusi sam na svojoj koži, premda danas nisam više s tim dečkom i osjećam se bolje!!!'
(ž, 18)

'Nasilje u vezama je kada činiš nešto što ne želiš, trpiš do kada želiš, šutiš dok možeš, a kada "pukneš" ne završiš dobro.'
(ž, 18)

'Kada činiš ili ti se čini nešto što ti NE ŽELIŠ, a smatraš da moraš jer tako partner želi!'
(ž, 18)

U ovom istraživanju, adolescentima i adolescenticama postavljeno je pitanje da li im se ikada u vezi dogodilo da se partner ili partnerica prema njima ponaša na jedan od navedenih načina. Lista navedenih nasilnih ponašanja sadrži 21 oblik zlostavljanja u vezi, uključujući emocionalno/psihološko, fizičko i seksualno nasilje. U Tablici 9 prikazana je učestalost doživljavanja pojedinog nasilnog ponašanja u vezi, kao i postojanje statističke značajnosti razlika s obzirom na spol ispitanih osoba.

Tablica 9: Doživljena nasilna ponašanja u vezi

DOŽIVLJENO NASILNO PONAŠANJE U VEZI	UKUPNO (%)	DJEVOJKE (%)	MLADIĆI (%)	χ^2 (df)
Govori ti da si glup/glupa i naziva pogrdnim imenima.	9	8	10	0,7 (1)
Dovodi te u neugodne situacije, omalovažava i ismijava pred drugima.	5	5	4	0,3 (1)
Daje ti do znanja da što god učiniš nije dovoljno dobro.	9	8	10	1,3 (1)
Donosi odluke umjesto tebe.	8	8	8	0,0 (1)

Krivi tebe kada s tobom ne postupa dobro, govori ti da si to sam/sama tražio/trajila.	13	14	11	1,7 (1)
Pokušava te nagovoriti na nešto ili izazvati krivnju kod tebe govoreći: 'Da me stvarno voliš, ti bi...'	25	25	24	0,0 (1)
Ogovara te (trača).	7	5	11	9,0* (1)
Ponaša se kao da su u njoj/njemu dvije osobe – nekad je izrazito ljubazan/ljubazna, a nekad je zaista loš/loša.	20	22	16	4,7** (1)
Ponaša se izrazito ljubomorno.	58	61	52	7,3* (1)
Ponaša se posesivno, kao da si ti njegovo/njezino vlasništvo.	23	26	17	8,6* (1)
Traži od tebe opravdanja za sve što radiš, kamo ideš i za svaku osobu s kojom se susrećeš.	22	24	19	2,2 (1)
Optužuje te bez razloga za flert s drugima ili da ga/je varaš.	25	25	25	0,0 (1)
Prijeti da će ozlijediti tebe ili tebi neku dragu osobu.	3	3	3	0,0 (1)
Nasilno se ponaša prema drugima što tebe plaši.	6	7	5	2,2 (1)
Baca na tebe stvari ili namjerno uništava tvoje stvari.	2	1	3	5,7** (1)
Gura te ili vuče za kosu.	2	2	3	0,8 (1)
Fizički te ozlijedio/ozlijedila (udario/udarila ili ošamario/ošamarila).	5	6	4	1,2 (1)
Nagovara te na seksualan odnos, iako ti nisi spreman/spremna.	7	8	4	6,4* (1)

Govori da će te ostaviti ako ne pristaneš na seksualne odnose.	4	3	5	1,3 (1)
Odbija koristiti zaštitu u seksualnom odnosu, iako ti to želiš.	8	7	8	0,1 (1)
Prisiljava te na seksualne odnose.	3	2	5	4,7** (1)

* p < 0,01

** p < 0,05

Više od dvije trećine mladih (70%) izjavljuje da je doživjelo da se osoba s kojom su u vezi nasilno ponaša, tj. da je koristila barem jedno od nasilnih ponašanja navedenih u Tablici 9. Adolescentice i adolescenti najviše doživljavaju psihološke/emocionalne oblike partnerskog nasilja: ljubomorne ispade; posesivno, kontrolirajuće i optužujuće ponašanje; te emocionalne ucjene. Fizičko i seksualno zlostavljanje u adolescentskim vezama prisutno je u manjoj mjeri.

Prema nešto više od polovice ispitanih osoba (58%), partner ili partnerica su se ponašali izrazito ljubomorno. Svaku četvrtu mladu osobu u vezi (25%), partner ili partnerica su ljubomorno optuživali i emocionalno ih ucjenjivali i okrivljavali. Otprilike jedna od četiri djevojke i jedan od pet mladića doživjelo je da osoba s kojom su u vezi stalno provjera i kontrolira gdje su, s kim su i što rade (24% djevojaka i 19% mladića), te da se prema njima odnosi kao da su njegovo/njezino vlasništvo (26% djevojaka i 17% mladića).

'Kada ti ta osoba ne dopušta da kažeš svoje mišljenje, opsjeđa te, prati te u svakom koraku, ne da ti da slobodno "dišeš" ...'
(ž, 18)

U jednoj od dvadeset adolescentskih veza dogodilo se fizičko nasilje (prema 6% djevojaka i 4% mladića).

Razlike po spolu pokazuju da su djevojke statistički značajno sklonije u vezi doživljavati izrazito ljubomorno i posesivno ponašanje partnera, kao i nagovaranje na seksualan odnos iako se one ne osjećaju spremne. Također, djevojke statistički značajno češće doživljavaju da se ponašanje osobe s kojom su u vezi mijenja kroz loše, nasilne epizode i dobra razdoblja ljubavnosti i pažnje kada se čini da se ono loše od prije više neće ponoviti (tzv. Dr. Jekyll i Mr. Hyde promjena raspoloženja).

'Svaki dan je dobar i nježan, pa te toliko voli da te istuče.'
(ž, 17)

'Nasilje u vezi postoji onda kada te mladić maltretira, ne da ti mira, prisiljava te na nešto što ne želiš, nekad je super prema tebi, a nekad je grub i bezobrazan.'
(ž, 18)

Mladići su statistički značajno skloniji iskazivati da ih osoba s kojom su u vezi ogovara, baca ili uništava njihove stvari, te ih prisiljava na seksualne odnose. Podatak o doživljenoj seksualnoj prisili mladića iznenađujući je i o njemu se dodatno raspravlja u diskusiji rezultata.

S obzirom na rezultate CESI istraživanja o nasilju u vezama od prije tri godine, postotak mladih koji izjavljuju da su doživjeli izrazito ljubomorno i kontrolirajuće ponašanje u vezi, te emocionalno ucjenjivanje i optuživanje zbog ljubomore, veći je i kod djevojka i kod mladića. 2004. godine 42% djevojaka i 40% mladića doživjelo je ljubomorno ponašanje partnera/partnerice, a 2007. godine 61% djevojaka i 52% mladića. Također, dok je prije tri godine 15% mladića i 13% djevojaka izjavilo da je bilo žrtvom emocionalnog ucjenjivanja, rezultati ovog istraživanja govore o 24% mladića i 25% djevojaka koji/koje su doživjeli/doživjele to isto. Dok je ljubomorno optuživanje prije 3 godine doživjelo 19% mladića i 16% djevojaka, sada se radi o 25% mladića i djevojaka. Za ostala doživljena nasilna ponašanja promjene nisu izrazite (Bijelić, 2004).

Podaci prošlogodišnjeg istraživanja provedenog na reprezentativnom uzorku od 1004 mladih u dobi od 13 do 18 godina u SAD-u također pokazuju uglavnom slične rezultate učestalosti doživljavanja pojedinih oblika nasilja u vezi. Rezultati dobiveni samo za dobnu skupinu 16-18 godina ipak govore o nešto većoj učestalosti doživljenog partnerskog nasilja nego što je to slučaj u ovom istraživanju: 64% mladih izjavilo je da je u vezi doživjelo izrazito ljubomorno ponašanje; 35% kontroliranje njihovog kretanja, ponašanja i susreta; 31% vrijeđanje i omalovažavanje; 23% donošenje odluka umjesto njih; 18% udarac, guranje ili šamar; 17% prijetnje nasiljem i 17% prisiljavanje na seksualne aktivnosti koje ne žele (Teenage Research Unlimited, 2006).

Emotivne/psihološke posljedice i reakcije na doživljenu nasilnu situaciju

'Odvratan osjećaj kao da ne vrijedim.'
(ž, 18)

'Rekla bi im da je to ono što im dečko radi, zbog čega se one osjećaju loše, plaču, živčane su, ... a ne žele si priznat i prekinut to.'
(ž, 18)

Nasilje u vezi može imati neposredne, ali i dugoročne posljedice za žrtvu, kao i za osobu koja vrši nasilje, njihove obitelji i zajednicu. Studije koje se bave posljedicama doživljenog nasilja u adolescentskim vezama pokazuju da djevojke, za razliku od mladića, navode da su doživjele znatno više negativnih posljedica nasilnog ponašanja od strane partnera, uključujući fizičke ozlijede, ali i psihološku/emocionalnu štetu (depresija, tjeskoba, nisko samopoštovanje, emocionalne traume), kao i kronične zdravstvene probleme (Clarck, 2001; Department of Justice Canada, 2007; Foltz, 2006; Hickman i Jaycox, 2004; Furlong i dr., 2005; Kelly 2006; Lavoie, Robitaille i Hebert, 2000; O' Keefe, 2005; Powers i Kerman, 2006; Roberts i Klein, 2003).

Tablica 10 prikazuje osjećaje/emocionalna stanja za koja adolescenti/adolescentice izjavljuju da su ih doživjeli/doživjele prilikom nasilnog ponašanja partnera/partnerice, kao i distribuciju odgovora s obzirom na spol. Učenici i učenice su imali/imale mogućnost odabira i više odgovora, kao i dopisivanja drugih emocionalnih stanja, a koja nisu bila ponuđena u upitniku.

Tablica 10: Osjećaji prilikom doživljenog nasilja u vezi

OSJEĆAJ PRILIKOM DOŽIVLJENOG NASILJA U VEZI	UKUPNO (%)	DJEVOJKE (%)	MLADIĆI (%)
Povrijeđenost	34	45	15
Ljutnja	31	36	22
Zbunjenost	31	33	27
Tuga	30	37	16
Nepovjerenje	28	30	24
'Bilo mi je smiješno!'	27	21	36

Bijes	20	22	16
Nesigurnost	20	21	16
Nelagoda	19	22	13
Strah	14	18	4
Ravnodušnost	12	8	18
Sram	9	12	4
Krivnja	8	9	6

U odgovorima su primjetne znatne razlike s obzirom na spol ispitanih osoba. Djevojke u većem broju iskazuju da su bile povrijeđene, ljute, zbunjene, tužne, nepovjerljive, bijesne i nesigurne, te da su osjećale nelagodu, strah, sram i krivnju. Mladići pak u većem broju izjavljuju da su se osjećali ravnodušno i da im je bilo smiješno. Tri puta više djevojaka nego mladića prilikom nasilnog ponašanja partnera/partnerice osjećalo se povrijeđeno (45% : 15%), a njih četiri puta više je osjećalo strah (18% : 4%).

Ovi rezultati uglavnom se podudaraju i sa rezultatima studijama koje istražuju posljedice nasilja u adolescentskim vezama, a koje ukazuju na znatne razlike s obzirom na spol žrtve partnerskog nasilja (Clarck, 2001; Department of Justice Canada, 2007; Furlong i dr., 2005; Hickman i Jaycox, 2004; Kelly 2006; Lavoie, Robitaille i Hebert, 2000; Powers i Kerman, 2006).

Unutar kategorije odgovora 'nešto drugo', adolescenti/adolescentice su još naveli/ navele da su prilikom nasilne situacije osjećali depresiju, razočarenje, nervozu, flegmatičnost, šok, bol i bezvrijednost, dok u odgovorima na otvoreno pitanje o nasilju u vezama, ispitanice dodatno pojašnjavaju kako percipiraju emocionalne i psihološke posljedice doživljenog nasilnog ponašanja:

'Osoba gubi pouzdanje u sebe i osjeća se odbačenom.'
(ž, 17)

'Nemaš nikog oko sebe, zbog njega si izolirana iz društva, ti si uvijek kriva za sve.'
(ž, 18)

'Dolazi do povrede osobnosti, osjećaja pa i do depresije i poremećaja.'
(ž, 17)

'Nesigurnost u vezi, osoba nije sretna i zadovoljna sa sobom.'
(ž, 18)

'Svaki postupak tvog partnera koji na tebi ostavlja osjećaj manje vrijednosti, ništavnosti, bola i koji vrijeđa tvoje dostojanstvo.'
(ž, 18)

'To može ostaviti znatne posljedice na osobu kao što su problemi izražavanja, problemi komunikacije s prijateljima i obitelji, poljuljan identitet.'
(ž, 18)

Tablica 11 prikazuje kako su mladi reagirali na doživljenu nasilnu situaciju u vezi, kao i prikaz odgovora s obzirom na spol. Ispitanice/ispitanici su i u ovom slučaju mogle/ mogli izabrati i više odgovora, te dopisati svoje odgovore ako je to bilo potrebno.

'Totalno povučena u samu sebe ...'
(ž, 18)

Tablica 11: Reakcije na doživljeno nasilje u vezi

REAKCIJA NA DOŽIVLJENO NASILJE U VEZI	UKUPNO (%)	DJEVOJKE (%)	MLADIĆI (%)
Samoobrana, uzvraćanje	27	29	23
Promjena ponašanja u vezi	26	28	21
Šutnja	20	22	16
Ignoriranje	20	27	16
Plač	18	25	4
Promjena ponašanja kod kuće	16	20	11
Promjena ponašanja u školi	16	18	12
Povlačenje	13	16	7
Izbjegavanje	13	13	12
Traženje pomoći, savjeta, usluga	10	12	7

Na doživljenu situaciju nasilja u vezi mladi su najčešće reagirali samoobranom, tj. uzvraćanjem nasilnim ponašanjem (27%). Kao reakciju na doživljeno nasilno ponašanje od strane partnera/partnerice, adolescenti/adolescentice također mijenjaju svoje ponašanje, prvenstveno u vezi (26%), a zatim i u obitelji (16%) i školi (16%). Petina ispitanih osoba (20%) na nasilje je reagirala pasivno, šutnjom ili ignoriranjem, a njih 13% povlačenjem ili izbjegavanjem. Svaka deseta mlada osoba (10%) odlučila je nakon nasilne epizode potražiti pomoć ili savjet izvan konteksta veze.

U odnosu na mladiće, djevojke su više zastupljene u svim navedenim načinima reagiranja, a u najvećoj mjeri u situaciji kada je reakcija na doživljeno nasilje plač ('*Uvijek sam plakala!*' ž, 18), a što odgovara i rezultatima provedenih istraživanja u SAD-u i Kanadi (Clarck, 2001; Department of Justice Canada, 2007; Hickman i Jaycox, 2004; Kelly 2006; Lavoie, Robitaille i Hebert, 2000; Powers i Kerman, 2006). Kategorija odgovora 'nešto drugo' uključila je još neke reakcije mladih na doživljeno nasilno ponašanje u vezi: razgovor, traženje objašnjenja, prekid veze, opravdavanje nasilnog ponašanja, smijeh.

Mladima je također postavljeno pitanje što bi *prvo* učinili u *zamišljenom* slučaju fizičkog nasilja (udarca) od strane osobe s kojom su u vezi. Distribucija odgovora s obzirom na spol prikazana je u Tablici 12.

'Recimo ako me dečko udari, ispriča se, vjerojatno ću mu oprostiti, a do sljedećeg puta ta je veza još jača i teško je napustiti "veliku ljubav".'
(ž, 18)

Tablica 12: Reakcije na zamišljenu situaciju fizičkog nasilja u vezi

REAKCIJA NA ZAMIŠLJENU SITUACIJU FIZIČKOG NASILJA U VEZI	UKUPNO (%)	DJEVOJKE (%)	MLADIĆI (%)
Prekid veze	52	63	33
Razgovor s partnerom/partnericom o tome što se dogodilo	18	14	26
Uzvraćanje udarca	13	11	17
'Prelaženje' preko nasilja nakon isprike partnera/partnerice	7	2,5	14
Ništa	3	0,5	7
Traženje pomoći od prijatelja/prijateljica	3	4	0,5
Razgovor s roditeljima	2	3	1
Poziv policiji	1	1	1
Obraćanje za pomoć odgovarajućim osobama u školi	0,5	1	0
Poziv na telefon za pomoć osobama koje su doživjele nasilje	0,5	0,5	0,5

Polovica adolescenata/adolescentica (52%) smatra da bi u slučaju da ih partner/partnerica udari prekinuli/prekinule vezu. Manji broj bi razgovarao s partnerom/partnericom o tome što se dogodilo (18%) ili uzvratilo udarac (13%). Vrlo malo mladih bi se u takvoj situaciji odlučilo za traženje pomoći i/ili razgovor s prijateljima/prijateljicama (3%) i roditeljima (2%), a još manji broj bi zatražio pomoć u školi (0,5%) i policiji (1%) ili pri specijaliziranim telefonskim savjetovalištima (0,5%). U usporedbi s rezultatima iz 2004, ove vrijednosti su skoro identične (Bijelić, 2004).

S obzirom na spol ispitanika/ica, djevojke bi se, u odnosu na mladiće, u većem broju odlučile za prekid nasilne veze i traženje pomoći od prijatelja/prijateljica i roditelja, dok bi više mladića o doživljenoj nasilnoj situaciji razgovaralo s osobom koja ih je udarila, uzvratilo nasiljem, prešlo preko počinjenog nasilnog ponašanja nakon isprike ili jednostavno ne bi napravilo ništa.

Počinjeno nasilje u vezi

'Ismijavan ga da se ne umisli, a manipuliram da bih dobila što želim.'
(ž, 18)

'Kada stalno provjeravamo gdje je djevojka i prigovaramo joj o njezinu izgledu.'
(m, 19)

'Ne smiješ se šminkati, moraš mu dati sex, milom ili silom, brani ti prijateljice i prijatelje, brani ti izlaske.'
(ž, 17)

Kako bi se istražili načini na koje se adolescenti/adolescentice nasilno ponašaju u svojim vezama, mladima je postavljeno pitanje da li su se ikada u vezi ponašali na neki od navedenih načina. Popis ponašanja uključivao je 16 različitih oblika nasilja u vezi, na kontinuumu od emocionalnog/psihološkog do fizičkog i seksualnog zlostavljanja. Tablica 13 prikazuje učestalost i distribuciju odgovora prema spolu ispitanih osoba, kao i postojanje statistički značajnih razlika u odgovorima djevojaka i mladića.

Tablica 13: Počinjena nasilna ponašanja u vezi

POČINJENO NASILNO PONAŠANJE U VEZI	UKUPNO (%)	MLADIĆI (%)	DJEVOJKE (%)	χ^2 (df)
Govoriš stvari koje vrijeđaju ili ponižavaju mladića/djevojku pred drugima.	8	10	7	1,7 (1)
Ismijavaš mladića/djevojku.	9	13	7	7,4** (1)
Nazivaš mladića/djevojku pogrđnim imenima.	6	5	6	0,7 (1)
Optužuješ mladića/djevojku da se vida s drugima.	12	10	14	3,7** (1)
Ponašaš se posesivno, kao da je mladić/djevojka tvoje vlasništvo.	9	9	9	0,0 (1)

Ponašaš se izrazito ljubomorno.	24	21	27	3,7** (1)
Provjeravaš stalno gdje je mladić/djevojka i što radi.	14	11	16	3,2** (1)
Koristiš ucjene i manipulacije da bi dobio/dobila ono što želiš.	6	6	7	0,3 (1)
Prijetiš da ćeš ozlijediti mladića/djevojku ili nekoga tko mu/joj je blizak.	2	3	1	5,6** (1)
Prijetiš mladiću/djevojci da ćeš se ubiti ako te ostavi.	2	3	2	1,9 (1)
Namjerno uništavaš neku stvar koja pripada mladiću/djevojci.	2	2	1	0,5 (1)
Bacaš predmete na mladića/djevojku.	3	4	2	2,1 (1)
Povlačiš za kosu ili guraš mladića/djevojku.	3	3	2	1,6 (1)
Udaraš ili šamaraš mladića/djevojku	3	2	3	2,4 (1)
Nagovaraš i ucjenjuješ mladića/djevojku da bi pristao/pristala na seks.	3	5	1	15,7* (1)
Prisiljavaš mladića/djevojku na seks.	3	5	1	10,9** (1)

* p < 0,001

** p < 0,05

Nešto manje od polovice mladih (43%) izjavljuje da se nasilno ponašalo u vezi, tj. da je koristilo barem jedno od nasilnih ponašanja navedenih u Tablici 13. Četvrtina adolescenata/adolescentica (24%) izjavljuje da se u vezi ponašalo izrazito ljubomorno. Otprilike desetina mladih odnosila se prema partneru/partnerici vrlo posesivno, 'kao da je njihovo vlasništvo' (9%), stalno provjeravala gdje se nalazi i što radi (14%), ljubomorno ga/je optuživala (12%), ismijavala (9%), vrijeđala i ponižavala pred drugima (8%). Jedan od dvadeset mladića (5%) nagovarao je, ucjenjivao i prisiljavao partnericu na seksualne odnose.

Statistički značajna razlika po spolu utvrđena je za nekoliko oblika nasilnog ponašanja u vezi. Mladići su skloniji od djevojaka ismijavati osobu s kojom su u vezi, nagovarati, ucjenjivati i prisiljavati je na seksualni odnos, te njoj ili osobi koja joj je bliska prijetiti fizičkim nasiljem. Djevojke su pak sklonije izrazito ljubomornom ponašanju, optuživanju, i kontroliranju kretanja i ponašanja partnera.

Usporedba s učestalošću nasilnog ponašanja u vezi u prošlom CESI istraživanju pokazuje pretežno iste vrijednosti (Bijelić, 2004).

Razlozi za počinjeno nasilno ponašanje

'Razumila sam, jer je imao razlog za to.'
(ž, 16)

'Nasilje u vezama je sve ono što je uzrokovano ljubomorom tj. što potječe od ljubomore.'
(ž, 18)

Podaci iz studija koje su istraživale motivaciju za počinjeno nasilje prema partneru/partnerici ukazuju na sljedeće razloge za zlostavljanje u vezi: pokazivanje bijesa i ljutnje, samoobrana, kontroliranje partnera/partnerice, ljubomora, utjecaj vršnjačke grupe, upotreba alkohola/droge, zastrašivanje partnera/partnerice, problemi u komunikaciji (Department of Justice Canada, 2007; Foltz, 2006; Hickman i Jaycox, 2004; Lavoie, Robitaille i Hebert, 2000; O' Keefe, 2005).

Mladima koji su izjavili da su počinili neko od nasilnih ponašanja u vezi, postavljeno je pitanje koji su bili njihovi razlozi za takvo ponašanje. Tablica 14 prikazuje učestalost navođenja pojedinih razloga s obzirom na spol. Adolescenti/adolescentice su imali/imale mogućnost odabira i više odgovora, kao i dopisivanja drugih razloga i motivacije za počinjeno nasilje, a koji nisu bili ponuđeni u upitniku.

Tablica 14: Razlozi za počinjeno nasilje u vezi

RAZLOG ZA POČINJENO NASILNO PONAŠANJE	UKUPNO (%)	DJEVOJKE (%)	MLADIĆI (%)
Ljubomora	57	64	44
Strah od odbacivanja, prekida veze	29	32	23
Odgovor na 'provokaciju'	27	30	23
Nesporazumi, problemi u komunikaciji	21	25	14
Kontrola partnera/partnerice	19	21	17
Samoobrana	12	10	15
Utjecaj grupe bliskih prijatelja/prijateljica	11	10	12
Iskazivanje bijesa	8	10	5
Zbog utjecaja alkohola i/ili droge	6	4	11
Zastrašivanje partnera/partnerice	2	2	2

Ljubomora je najčešći razlog za počinjeno nasilno ponašanje u adolescentskoj vezi (57%). Uz ljubomoru, mladi su prema partneru/partnerici bili nasilni i zbog straha od prekida veze (29%), a nasilno ponašanje također je bilo motivirano i 'provokacijom' od strane partnera/partnerice (27%), kao i komunikacijskim nesporazumima i problemima (21%).

Djevojke u većem broju iskazuju većinu navedenih motiva za nasilno ponašanje u vezi, dok su mladići u nešto većoj mjeri počinili nasilje u vezi zbog utjecaja vršnjačke grupe, utjecaja alkohola i/ili droge ili u samoobrani. Odgovori koje su ispitanice/ispitanici upisale/upisali u rubriku 'nešto drugo' predstavljaju još neke razloge i kontekste nasilnog ponašanja u vezi:

'Nesigurnost; nedostatak samopouzdanja.'
(ž, 18)

'Volim biti u pravu i dobiti ono što želim.'
(ž, 18)

'Ono ismijavanje – više u šali.'
(ž, 18)

*'Iz zezancije najčešće puta, tj. skoro uvijek zbog zezancije,
to je dio naše veze i nije nam dosadno.'*
(ž, 19)

*'Zato što želim da izbacim neke loše navike iz svog života,
a koje se meni ne sviđaju, a njemu škode!'*
(ž, 18)

'Hoću seks.'
(m, 18)

(Ne)prepoznavanje nasilnih ponašanja

*'Najvažnije je da se mladima definira što je nasilje, jer mi se čini da
mnogo njih to ni ne registrira kao nasilje nego kao normalno ponašanje.'*
(ž, 18)

'Sretna sam, jer znam da je ljubomoran, to je veliki znak da mu je stalo do mene.'
(ž, 17)

*'Mislim da se mladima treba objasniti značenje ljubomore
jer su mnogi u zabludi da je to pokazatelj prave ljubavi.'*
(ž, 18)

Znatan broj mladih neke oblike nasilnog ponašanja u vezi, naročito pojedine taktike psihološkog/emocionalnog maltretiranja, ljubomoru, posesivnost, kontrolu i izoliranje, percipira kao 'normalan' dio veze. Za mnoge adolescente/adolescentice naizgled nije problematično da partner/partnerica traži da vrijeme provode samo s njim/njom; da samo zbog zahtjeva partnera/partnerice mijenjaju svoje vrijednosti i uvjerenja; te da partner/partnerica donosi odluke umjesto njih ili da pristaju na seks iako to zapravo ne žele (Cascardi i Avery-Leaf, 2000; Teenage Research Unlimited, 2006).

U Tablici 15 prikazani su postotci onih mladića i djevojaka u ovom istraživanju koji/koje *ne smatraju* navedene oblike ponašanja nasilnima, kao i statistički značajne razlike u odgovorima u odnosu na spol.

Tablica 15: Neprepoznavanje nasilnih ponašanja

PONAŠANJE	UKUP-NO (%)	MLADIĆI (%)	DJEVOJKE (%)	χ^2 (df)
Ljubomora	61	66	58	5,9** (1)
Ogovaranje	51	60	45	19,4* (1)
Očekivanje da mladić/djevojka bude uvijek na raspolaganju	49	50	49	0,1 (1)
Ograničavanje vremena koje mladić/djevojka provodi s prijateljima/prijateljicama ili s obitelji	49	56	45	12* (1)
Ignoriranje	48	58	41	27,5* (1)
Prigovaranje zbog izgleda, ponašanja	45	55	39	24,6* (1)
Ucjene, izjave tipa: 'Da me voliš, ti bi...'	38	49	32	26* (1)
Donošenje odluka umjesto partnera/partnerice	31	39	27	17,1* (1)
Vikanje	29	41	21	45,8* (1)
Prisiljavanje da se izabere između prijatelja/prijateljica i mladića/djevojke	25	33	20	24* (1)
Vrijeđanje i nazivanje pogrdnim imenima (npr. glupačo/glupane)	25	36	18	38,6* (1)
Omalovažavanje	23	36	16	49,9* (1)
Onemogućavanje u izražavanju vlastitog mišljenja	23	32	18	28,1* (1)

Praćenje, nadzor, kontrola	22	36	14	65,7* (1)
Nagovaranje na seksualne odnose	20	35	11	85,2* (1)
Odnosnje prema mladiću/ djevojci kao vlasništvu	17	24	12	24,9* (1)
Guranje	15	22	10	24,9* (1)
Mladić insistira da djevojka napravi pobačaj, iako ona to ne želi	14	24	9	43* (1)
Povlačenje za kosu	13	18	10	16,2* (1)
Šamar	12	20	8	31,5* (1)
Uništavanje stvari i imovine	12	18	8	21,6* (1)
Prisiljavanje na seksualne odnose	11	21	5	55,8* (1)
Prijetnja nasiljem	10	19	5	51,4* (1)
Bacanje stvari na mladića/ djevojku	9	16	5	33,8* (1)
Udarac	8	14	4	31,6* (1)

* $p < 0,001$

** $p < 0,05$

Rezultati pokazuju da mnogi/mnoge ispitanici/ispitanice ne prepoznaju pojedine oblike psihološkog/emocionalnog zlostavljanja u vezi kao nasilno ponašanje, dok se za neke mlade to odnosi i na neprepoznavanje oblika seksualnog i fizičkog nasilja.

Za gotovo dvije trećine mladih (61%) ljubomorno ponašanje ne predstavlja oblik nasilja i kontrole u vezi. Svaka treća djevojka (32%) i svaki drugi mladić (49%) ne smatra da su emocionalne ucjene u adolescentskom odnosu nasilno ponašanje. Jedan od pet mladića (21%) i jedna od dvadeset djevojaka (5%) misli da prisiljavati partnera/partnericu na seksualne odnose nije nasilje. Svaki peti mladić (20%) i otprilike svaka deseta djevojka (8%) ne smatraju da je šamaranje nasilje.

Statistički značajna razlika po spolu prisutna je u svim, osim jednog navedenog primjera (ne)prepoznavanja određenih oblika nasilnog ponašanja u vezi. Također, u svim tim slučajevima gdje postoji statistički značajna razlika s obzirom na spol, mladići su ti koji su skloniji od djevojaka ne prepoznavati pojedina ponašanja kao zlostavljanja.

U odnosu na iste primjere iz upitnika 2004, razlike u postotcima onih mladih koji nisu prepoznali pojedine oblike nasilnog ponašanja u vezama nisu velike (Bijelić, 2004).

S druge strane, u odgovorima na otvoreno pitanje *Kako bi prijatelju ili prijateljici objasnio/objasnila što je to nasilje u vezi?*, ispitane osobe su, navodeći primjere i iskustva, identificirale mnoštvo ponašanja koja povezuju sa zlostavljanjem u partnerskom odnosu:

Emocionalno/psihološko zlostavljanje:

- prijetnje nasiljem, smrću, prekidom veze
- vrijeđanje
- omalovažavanje
- vikanje
- ogovaranje
- manipulacije
- ismijavanje izgleda i ponašanja pred društvom
- oduzimanje slobode mišljenja, izražavanja, postupaka
- nedozvoljavanje izražavanja mišljenja i stavova
- ograničavanje vremena
- govorenje da si glup/glupa
- posesivna ljubomora
- ispitivanje
- naređivanje
- zapostavljanje
- ponižavanje
- psovanje
- zabrane izlazaka
- posesivnost
- ignoriranje mišljenja partnera/partnerice
- prigovaranje zbog odjeće i/ili šminke
- postavljanje uvjeta
- 'emocionalni udarac'
- nadzor
- provokacije
- zapovijedanje
- emocionalno maltretiranje
- traženje opravdanja za sve što činiš

- zanemarivanje partnera/partnerice
- donošenje odluke umjesto partnera/partnerice
- provjeravanje
- predbacivanje
- ružna riječ
- ucjenjivanje temeljeno na osjećajima
- kontroliranje gdje si, s kim si, što radiš
- davanje neumjesnih primjedbi
- nazivanje pogrdnim imenima
- izrugivanje
- ružan pogled

Fizičko zlostavljanje:

- bacanje stvari na partnera/partnericu
- udaranje
- guranje
- šamaranje
- uništavanje stvari
- naguravanje
- drmanje
- snažan stisak
- čupanje i povlačenje za kosu
- sputavanje

Seksualno zlostavljanje:

- seksualno iskorištavanje
- napastovanje
- prisiljavanje na spolni odnos

Ostale značajke nasilja u vezi:

- iskazivanje bijesa
- agresivnost

- idealiziranje agresivnih i nasilnih osoba
- vršenje pritiska
- opsjednutost
- upravljanje svim vidovima veze
- dominacija
- dokazivanje autoriteta
- nepoštivanje prava i želja partnera/partnerice
- nerazumijevanje i nepovjerenje
- 'provođenje diktature'
- teroriziranje
- izrabljivanje

Znakovi upozorenja na potencijalno nasilnu vezu

'Trenutak kada si se osjetila nelagodno, posramljeno, zapravo kad te obuzme strah tj. odbojnost prema partneru.'
(Ž, 17)

'Ako se ne osjeća ugodno u vezi, to je već velik problem. Ako radi stvari koje ne želi to je još jedan pokazatelj da je to nasilje u vezi.'
(Ž, 17)

'Trebaju naučiti oba spola da ne daju nikome da ih maltretira – cure ne trebaju biti guske koje će opravdavati dečka za svaku sitnicu, a ni dečki ne smiju biti slijepi.'
(Ž, 18)

'Iako ih možda nismo svjesni, osjećaji neugode, nelagode i potištenosti daju nam signal da nešto nije u redu i da je posrijedi možda oblik nasilja.'
(Ž, 18)

Rezultatima provedenih međunarodnih istraživanja nasilja u adolescentskim vezama identificira se određeni broj znakova upozorenja koji ukazuju na mogućnost da veza može postati nasilna (ili u nekim slučajevima da to već jest). Takve situacije ne moraju značiti da će veza *sigurno* postati nasilna, već ponekad to mogu biti i jednokratni, izolirani događaji. Međutim, ako se u vezi pojavljuje nekoliko 'crvenih zastavica', potrebno je ponovno preispitati odnose sa partnerom/partnericom.

Ovakva rana upozorenja ne treba ignorirati, jer studije pokazuju da sa vremenom nasilno ponašanje eskalira, tj. u vezi postoje sve gore, a ne bolje (Clarck, 2001; Teenage Research Unlimited, 2006).

Tablica 16 prikazuje odgovore na pitanje *Da li ti se ikada u vezi dogodilo sljedeće?* u odnosu na spol ispitanih osoba, kao i statistički značajne razlike između djevojaka i mladića.

Tablica 16: Doživljene situacije upozorenja na nasilje u vezi

'ZNAK UPOZORENJA' NA POTENCIJALNO NASILNU VEZU	UKUPNO (%)	DJEVOJKE (%)	MLADIĆI (%)	χ^2 (df)
Pristaješ na nešto samo zato što ti je neugodno ili te strah reći ne.	17	17	15	0,5 (1)
Nakon seksualnog odnosa osjećaš se iskorišteno.	5	5	4	0,2 (1)
Pristaješ na seksualan odnos samo zato da te partner/partnerica ne ostavi.	3	2	5	6,6** (1)
Uhvatiš li se kako, sebi ili drugima, opravdavaš ponašanje partnera/partnerice kada s tobom postupa loše.	18	22	10	21,4* (1)
Kada ništa ne govoriš, partner/partnerica se ponaša kao da se tvoj pristanak podrazumijeva.	20	18	21	1,1 (1)
Osobe kojima vjeruješ govore ti da su zabrinute za tebe otkad si u vezi.	18	16	23	5,8** (1)
Ostaješ u vezi jer se nadaš da će se partner/partnerica promijeniti.	24	26	21	3,6** (1)
Osjećaš se izolirano, odvojeno od prijatelja/prijateljica.	16	18	13	3,2** (1)

Plašiš se osobe s kojom si u vezi.	3	4	2	3,8** (1)
Osjećaš se manje vrijedno zbog partnera/partnerice.	5	6	3	3,9** (1)
Mijenjaš svoje stavove i ponašanje da bi izbjegao/izbjegla sukob.	22	20	25	2,6 (1)
Činiš stvari samo kako bi ugodio/ugodila partneru/partnerici radije nego da ugodiš sebi.	26	24	29	2,4 (1)
Pristaješ na seks bez zaštite, iako je želiš koristiti.	10	8	13	5,1** (1)

* $p < 0,001$

** $p < 0,05$

Skoro dvije trećine mladih (61%) izjavljuje da im se u vezi dogodila barem jedna situacija koja može upućivati na potencijalno nasilnu vezu. Svaka peta djevojka (20%) i svaki četvrti mladić (25%) mijenjali su svoje stavove i ponašanje da izbjegnju sukob s partnerom/partnericom. Jedna od pet djevojaka (22%) i jedan od deset mladića (10%) opravdavali su partnera/partnericu kada se prema njima loše ponašao/ponašala. Svaka dvadeseta mlada osoba (5%) nakon seksualnog odnosa u vezi osjećala se iskorištenom.

Odgovori mladića i djevojka statistički se značajno razlikuju u većini situacija koje se mogu nazvati znakovima upozorenja za potencijalno nasilje u vezi. Djevojke su sklonije opravdavati loše ponašanje partnera prema njima i ostajati u vezi u nadi da će se partner promijeniti. Sklonije su od mladića osjećati se izoliranima od prijatelja/prijateljica, manje vrijedno i u strahu od partnera. Mladići su pak skloniji iskazu da im osobe u koje imaju povjerenja govore da su zabrinute za njih otkad su u vezi. Uz to, mladići su i skloniji pristajati na seksualan odnos samo zato da ih partnerica ne ostavi, kao i pristajati na seks bez zaštite, iako je žele koristiti. Ovi zadnji podaci odudaraju od ostalih nalaza istraživanja, te se dodatno objašnjavaju u diskusiji.

U odnosu na rezultate CESI istraživanja od prije tri godine, učestalost doživljavanja navedenih situacija nije znatno drugačija (Bijelić, 2004).

Rezultati recentnog američkog istraživanja navode nešto više postotke mladih (16-18 godina) koji doživljavaju neke slične upozoravajuće situacija: 49% mladih izjavljuje da su napravili nešto protiv svojih vrijednosti ili uvjerenja samo da ugone partneru/partnerici ili zato jer ga/je vole; 25% je doživjelo da partner/partnerica želi da provode vrijeme samo sa njim/njom, a njih 24% da ih partner/partnerica pokušava izolirati od prijatelja/prijateljica (Teenage Research Unlimited, 2006).

U odgovorima na otvoreno pitanje *Kako bi prijatelju/prijateljici objasnio/objasnila što je to nasilje u vezi?* mladi navode još neke znakove i osjećaje koji mogu ukazivati na nasilnu vezu:

- neugodnost
- nesigurnost
- nezadovoljstvo
- nelagoda
- odbojnost prema partneru/partnerici
- manje vrijedno
- uplašeno
- nesretno
- iskorišteno
- potlačeno
- povrijeđeno
- ugroženo
- posramljeno
- neravnopravno
- loše
- izrabljeno
- ‘pregaženo’

Neprijavlivanje nasilnog ponašanja

‘On nju tuče, maltretira, vrijeđa riječima, a ona šuti i trpi to da ga ne izgubi.’
(ž, 17)

‘Problem leži u neodlučnosti da se prijavi nasilnik i strahu od posljedica ...’
(m, 17)

‘Ako ona ili on to žele trpiti, mi ostali koliko god se trudili ne možemo to promijeniti, a njihov će izgovor uvijek biti “Ali ja ga/ju volim”.’
(ž, 18)

‘Nisam sigurna da se može puno pomoći jer osobe koje su maltretirane, rijetko to priznaju.’
(ž, 18)

‘Većina cura/žena šuti i ostaje u takvim vezama zbog straha.’
(ž, 18)

Veliki broj mladih ne prijavljuje doživljeno nasilno ponašanje u vezi. Istraživanja ukazuju na mnoge barijere koje doprinose da nasilje u adolescentskim vezama često ostane skriveno: strah od partnera/partnerice, osjećaj krivnje, neprepoznavanje ili negiranje doživljenog nasilja i osjećaj srama (Clarck, 2001; Varia, 2006).

Jedno od pitanja u upitniku odnosilo se i na uočavanje najčešćeg razloga ili prepreke zbog kojeg osobe ne prijavljuju doživljeno nasilje u vezama. Učestalost odgovora s obzirom na spol prikazana je u Tablici 17.

Tablica 17: Razlozi za neprijavlivanje doživljenog nasilja u vezi

NAJČEŠĆI RAZLOG/PREPREKA ZA NEPRIJAVLIVANJE NASILJA U VEZI	UKUPNO (%)	DJEVOJKE (%)	MLADIĆI (%)
Strah od osвете	23	18	32
Osjećaj srama	20	20	20
Strah od odbacivanja, napuštanja	15	15	14
‘Ne isplati se prijavljivati, ionako nitko ništa neće poduzeti.’	11	12	11
Osjećaj krivnje, odgovornosti za nasilje	9	8	9
Negiranje doživljenog nasilja	7	10	3
Strah da im se neće vjerovati	7	10	3
Neprepoznavanje nasilnog ponašanja	4	4	3
Strah od ispitivanja na policiji, sudu	4	3	5

Adolescenti/adolescentice kao najčešće prepreke za prijavljivanje nasilnog partnerskog ponašanja navode strah od osвете (23%) i osjećaj srama zbog doživljenog nasilja (20%). 15% mladih glavni razlog za šutnju o doživljenom nasilnom ponašanju od strane partnera/partnerice vidi u strahu žrtve da će biti odbačena i napuštena. Svaka deseta mlada osoba (11%) sumnja u ‘isplativost’ prijavljivanja doživljenog nasilja u vezi, jer im se čini da se neće poduzeti potrebne mjere. Otprilike desetina ispitanih osoba (9%) smatra da je žrtvin osjećaj krivnje i odgovornosti za doživljeno nasilje najveća prepreka za prijavljivanje nasilja u vezi.

S obzirom na spol ispitanih osoba, djevojke u većem broju nego mladići (10% : 3%) smatraju da su žrtvino negiranje doživljenog nasilja, kao i strah da joj se neće vjerovati najčešći uzrok tome da partnersko nasilje ostaje neprijavljeno. Mladići pak u većem postotku nego djevojke (32% : 18%) misle da je osnovni razlog žrtvin strah od osвете partnera/partnerice.

Uzajamno nasilna veza

Istraživanja ukazuju da za razliku od nasilja u vezama odraslih, model nasilnik/žrtva u kojem su muškarci nasilnici, a žene žrtve, ne opisuje dobro mnoga adolescentska iskustva nasilnih veza. Podaci govore da je 42-72% mladih u nasilnim vezama bilo i žrtva agresije i da su koristili psihološko/emocionalno i/ili fizičko nasilje protiv partnera/partnerice. Međutim, podaci o oblicima seksualnog zlostavljanja u vezi ukazuju na velike razlike s obzirom na spol, s time da su djevojke značajno više žrtve seksualnog nasilja nego mladići (Cascardi i Avery-Leaf, 2000; Clarck, 2001; Furlong i dr. 2005; Kelly, 2006; O' Keefe, 2005; Wolfe i Feiring, 2000).

Ovo istraživanje pokazuje da je oko polovice mladih (53%) od onih koji su doživjeli neki oblik nasilja u vezi, također je i na neki način zlostavljalo partnera/partnericu. Tablica 18 prikazuje koliko je adolescenata/adolescentica od onih koji/koje su izjavili/izjavile da su u vezi doživjeli/doživjele pojedino nasilno ponašanje, također počinilo isti oblik nasilja prema partneru/partnerici, a s obzirom na spol ispitanih osoba.

Tablica 18: Uzajamno nasilna ponašanja

I DOŽIVLJENO I POČINJENO NASILNO PONAŠANJE	DJEVOJKE (%)	MLADIĆI (%)
Izrazita ljubomora	35	30
Kontrola kretanja i ponašanja partnera/partnerice	38	27
Posesivnost	21	27
Emocionalne ucjene	14	18
Udarac ili šamar	26	23
Nagovaranje/ucjenjivanje za seks	2	54
Prisiljavanje na seks	0	40

Dok za navedene oblike emocionalnog/psihološkog i fizičkog nasilja razlike između mladića i djevojaka nisu velike, podaci o 'uzajamnosti' seksualnog zlostavljanja u vezi ukazuju da neznatan broj djevojaka (2%) od onih koje su bile žrtve također i provodi seksualnu agresiju - nagovaranje i ucjenjivanje - u vezi, ili čak niti jedna kada se radi o prisiljavanju na seks. Više od polovice mladića (54%) od onih koji su izjavili da su u vezi doživjeli nagovaranje/ucjenjivanje kako bi pristali na seksualni odnos, uz to izjavljuju i da su i oni na isti način zlostavljali partnericu. Također, 40% mladića od onih koji su izjavili da su doživjeli prisiljavanje na seks i sami su primjenjivali silu nad osobom s kojom su vezi da bi ona pristala na seks.

Faktori rizika za nasilne adolescentske veze

U nastavku, primjenom 'X² testa' i 't-testa', utvrđuje se postojanje statistički značajnih razlika za sklonost viktimizaciji i/ili počinjenom zlostavljanju u vezi, a u odnosu na moguće faktore rizika. S obzirom na rezultate međunarodnih preglednih i istraživačkih studija¹², na razini individualnih faktora rizika uzimamo u obzir stupanj samopoštovanja, svjedočenje/iskustvo obiteljskog nasilja, konzumaciju alkohola/droge, stavove prema rodnim ulogama i stavove prema nasilju. Komunikacijski aspekti veze - razgovor o osjećajima, problemi u komunikaciji, rješavanje sukoba pregovaranjem - uključeni su kao interpersonalni faktori rizika, a norme vršnjačkih grupa, te utjecaj medijskih slika i poruka kao faktori rizika na nivou zajednice/društva.

Za potrebe ovih analiza, odabrana su najčešće doživljena i počinjena nasilna ponašanja u vezi, a u odnosu na zastupljenost svih vrsta nasilja. Selektirano je pet oblika emocionalnog/psihološkog zlostavljanja za koje su ispitanici i ispitanice izjavili/izjavile da su ih najčešće doživjeli/doživjele (22-58%), dva najčešće doživljena seksualna nasilna ponašanja (7-8%), te doživljeno fizičko ozljeđivanje, tj. udarac ili šamar (5%). S obzirom na iniciranje zlostavljanja u vezi, odabrana su tri najčešće počinjena emocionalna/psihološka nasilna ponašanja (12-24%), dva oblika počinjenog seksualnog zlostavljanja (3%), te udaranje ili šamaranje kao fizičko nasilje (3%).

¹² Cascardi i Avery-Leaf, 2000; Clarck, 2001; Department of Justice Canada, 2007; Foltz, 2006; Furlong, 2005; Kelly, 2006; O' Keefe, 2005; Powers i Kerman, 2006; Swart, 2005; Wolfe i Feiring, 2000.

Samopoštovanje

Među individualnim psihološkim faktorima rizika za nasilne veze, provedena istraživanja identificiraju nizak stupanj samopoštovanja, s time da je za osobe muškog spola nisko samopoštovanje bilo više povezano sa iniciranjem nasilja u vezi, a za osobe ženskog spola sa doživljavanjem nasilnog ponašanja. Međutim, nizak stupanj samopoštovanja može biti i *posljedica* nasilnog partnerskog odnosa (Clarck, 2001; Powers i Kerman, 2006; Sorensen, 2007).

U ovom istraživanju, djevojke koje su na Rosenbergovoj skali postigle rezultate koji ih svrstavaju na definirani niži stupanj samopoštovanja, statistički značajno su sklonije, u odnosu na adolescentice s višim stupnjem samopoštovanja, doživljavati da ih osoba s kojom su u vezi emocionalno ucjenjuje ($X^2 = 10,2$; $df=2$; $p<0,05$), ljubomorno optužuje ($X^2 = 7,5$; $df=2$; $p<0,05$), te da se prema njima odnosi vrlo posesivno, kao da su njeno 'vlasništvo' ($X^2 = 10,1$; $df=2$; $p<0,05$).

Mladići s nižim stupnjem samopoštovanja statistički značajno su skloniji, za razliku od onih sa većim samopoštovanjem, u vezi doživljavati emocionalne ucjene ($X^2 = 8,2$; $df=2$; $p<0,05$), te kontroliranje njihovog ponašanja i kretanja od strane partnerice ($X^2 = 9,3$; $df=2$; $p<0,05$).

Sobzirom na počinjeno nasilje u vezi, i djevojke i mladići sa nižim stupnjem samopoštovanja statistički značajno su sklonije/skloniji, u odnosu na mlade sa većim samopoštovanjem, ponašati se izrazito ljubomorno u vezi (za djevojke $X^2 = 9,2$; $df=2$; $p<0,05$ / za mladiće $X^2 = 9,3$; $df=2$; $p<0,05$). Također, za djevojke je manje samopoštovanje povezano i sa sklonošću ljubomornom optuživanju partnera ($X^2 = 6,8$; $df=2$; $p<0,05$).

Za ostale oblike nasilnog ponašanja u vezi, uključujući seksualno i fizičko nasilje, stupanj samopoštovanja nije se pokazao kao značajna karakteristika, niti za sklonost viktimizaciji, niti zlostavljanju.

Nasilje u obitelji

Svjedočenje ili doživljeno iskustvo obiteljskog nasilja jest faktor rizika za nasilje u vezi, kako za žrtve, tako i za počinitelje, ali što ne znači da postoji uzročno-posljedična veza, tj. da svjedočenje nasilju *dovodi do* upotrebe nasilja. Povezanost izloženosti obiteljskom nasilju i agresivnog i nasilnog ponašanja u partnerskoj vezi uočena je u provedenim istraživanjima u većini slučajeva samo za osobe muškog spola (Cascardi i Avery-Leaf, 2000; Clarck, 2001; Department of Justice Canada, 2007; Hickman i Jaycox, 2004; Foltz, 2006; Furlong i dr. 2005; Kinsfogel i Grych, 2004; O' Keefe, 2005; Powers i Kerman, 2006; Swart, 2005; Wolfe i Feiring, 2000).

Za analizu statistički značajne razlike u sklonosti mladih k doživljavanju ili činjenju nasilnih ponašanja u vezi, a s obzirom na svjedočenje/iskustvo nasilja u njihovim obiteljima, odabrana su četiri moguća događaja u obitelji povezana sa nasiljem: prijetnje/zastrašivanje mladih, fizičko nasilje (šamar/udarac) usmjereno prema adolescentima/adolescenticama, nasilno ponašanje odraslih pod utjecajem alkohola/droge i rješavanje obiteljskih sukoba upotrebom fizičke sile. Ove situacije odabrane su kako bi se istražila moguća povezanost iskustava/svjedočenja upravo tih težih, vidljivijih oblika obiteljskog nasilja i sklonosti mladih doživljavanju/iniciranju nasilja u svojim vezama. Naravno da i doživljavanje emocionalnog/psihološkog nasilja u obitelji (učestalo vikanje, vrijeđanje od strane odraslih) može imati ozbiljne posljedice i utjecaj na adolescente/adolescentice. U analizama nisu uočene razlike s obzirom na spol ispitanih osoba, tako da rezultate prikazujemo za cijeli uzorak.

Mladi koji izjavljuju da su u svojim obiteljima od odraslih osoba doživjeli prijetnje i zastrašivanja, statistički značajno su skloniji i u vlastitoj vezi doživljavati izrazitu ljubomoru, posesivnost, optužbe, kontrolu kretanja i ponašanja, emocionalne ucjene, te pristajati na nezaštićeni seksualni odnos. Ovi rezultati nalaze se u Tablici 19.

Tablica 19: Doživljene prijetnje i zastrašivanje u obitelji i doživljeno nasilje u vezi

Doživljeno nasilno ponašanje:	Doživljene prijetnje i zastrašivanje u obitelji:	ne	da	χ^2 (df)
izrazita ljubomora (%)		56	69	4** (1)
posesivnost (%)		21	48	25,6* (1)
kontrola (%)		21	36	7,9** (1)
optuživanje (%)		23	40	9,4** (1)
emocionalno ucjenjivanje (%)		23	47	19,9* (1)
odbijanje korištenja zaštite u seksualnom odnosu (%)		7	16	8,4** (1)

* $p < 0,001$ ** $p < 0,05$

Adolescenti/adolescentice koji/koje izjavljuju da su doživjeli/doživjele da ih u obitelji odrasli tuku ili šamaraju, statistički značajno imaju veću sklonost od mladih koji u obitelji ne doživljavaju fizičko nasilje da u svojim vezama dožive oblike emocionalnog/psihološkog zlostavljanja: ljubomoru, posesivnost, kontrolu, optužbe i emocionalne ucjene. Rezultati su prikazani u Tablici 20.

Tablica 20: Doživljeno fizičko nasilje u obitelji i doživljeno nasilje u vezi

Doživljeno nasilno ponašanje:	Doživljeno fizičko nasilje u obitelji:	ne	da	χ^2 (df)
izrazita ljubomora (%)		56	79	7,1* (1)
posesivnost (%)		22	46	10,7* (1)
kontrola (%)		21	35	3,7* (1)
optuživanje (%)		24	43	6,5* (1)
emocionalno ucjenjivanje (%)		23	46	9,1* (1)

* $p < 0,05$

Svjedočenje rješavanju sukoba u obitelji primjenom fizičke sile statistički značajno je povezano sa doživljavanjem ljubomore, posesivnosti i kontrole od strane partnera/partnerice. Rezultati se nalaze u Tablici 21.

Tablica 21: Rješavanje sukoba u obitelji fizičkom silom i doživljeno nasilje u vezi

Doživljeno nasilno ponašanje:	Rješavanje sukoba u obitelji fizičkom silom:	ne	da	χ^2 (df)
izrazita ljubomora (%)		56	74	4,9* (1)
posesivnost (%)		22	40	7,1* (1)
kontrola (%)		21	39	6,5* (1)

* $p < 0,05$

Mladi koji su u obitelji svjedočili nasilnom ponašanju odraslih pod utjecajem alkohola, statistički su značajno skloniji u vezi doživljavati navedene oblike emocionalnog/psihološkog nasilja, ali i seksualnog zlostavljanja: ljubomoru, posesivnost, kontrolu, optužbe, emocionalne ucjene, te nezaštićeni seksualni odnos i nagovaranje na seks iako nisu spremni. Prikaz rezultata nalazi se u Tablici 22.

Tablica 22: Nasilno ponašanje odraslih u obitelji pod utjecajem alkohola/droge i doživljeno nasilje u vezi

Doživljeno nasilno ponašanje:	Nasilno ponašanje odraslih u obitelji pod utjecajem alkohola/droge:	ne	da	χ^2 (df)
izrazita ljubomora (%)		56	71	6,9** (1)
posesivnost (%)		21	43	19,9* (1)
kontrola (%)		21	33	6,1** (1)
optuživanje (%)		24	37	6,7** (1)
emocionalno ucjenjivanje (%)		23	36	6,8** (1)
nagovaranje na seks (%)		6	14	7,5** (1)
odbijanje korištenja zaštite u seksualnom odnosu (%)		7	17	10** (1)

* $p < 0,001$ ** $p < 0,05$

Svjedočenje/iskustva obiteljskog nasilja statistički značajno su povezana i sa većom sklonošću činjenju emocionalnog/psihološkog nasilja u vezi. Mladi koje u obitelji zastrašuju i prijete im, skloniji su u svojim vezama ponašati se izrazito ljubomorno, posesivno te kontrolirati i bezrazložno optuživati partnera/partnericu, a za razliku od onih ispitanih osoba koje nemaju iskustvo obiteljskog zlostavljanja. Ovi rezultati prikazani su u Tablici 23.

Tablica 23: Doživljene prijetnje i zastrašivanje u obitelji i počinjeno nasilje u vezi

Počinjeno nasilno ponašanje:	Doživljene prijetnje i zastrašivanje u obitelji:	ne	da	χ^2 (df)
izrazita ljubomora (%)		23	37	6,4* (1)
kontrola (%)		13	29	12,8* (1)
optuživanje (%)		11	25	11* (1)

* $p < 0,05$

Adolescenti/adolescentice koje u obitelji tuku ili šamaraju, statistički su značajno skloniji/sklonije ponašati se izrazito ljubomorno u vezi (Tablica 24).

Tablica 24: Doživljeno fizičko nasilje u obitelji i počinjeno nasilje u vezi

Počinjeno nasilno ponašanje:	Doživljeno fizičko nasilje u obitelji:	ne	da	χ^2 (df)
izrazita ljubomora (%)		23	43	7* (1)

* $p < 0,05$

Ispitane osobe koje su u svojim obiteljima svjedočile upotrebi fizičkog nasilja za rješavanje problema, sklonije su u vlastitim vezama kontrolirati i provjeravati gdje je i što radi partner/partnerica (Tablica 24).

Tablica 24: Rješavanje sukoba u obitelji fizičkom silom i počinjeno nasilje u vezi

Počinjeno nasilno ponašanje:	Rješavanje sukoba u obitelji fizičkom silom:	ne	da	χ^2 (df)
kontrola (%)		14	29	7,1* (1)

* $p < 0,05$

Mladi koji izjavljuju da se u njihovim obiteljima odrasli ponašaju nasilno pod utjecajem alkohola/droge, također su statistički značajno skloniji kontroli, kao i bezrazložnom ljubomornom optuživanju osobe s kojom su u vezi. Ovi rezultati nalaze se u Tablici 25.

Tablica 25: Nasilno ponašanje odraslih u obitelji pod utjecajem alkohola/droge i počinjeno nasilje u vezi

Počinjeno nasilno ponašanje:	Nasilno ponašanje odraslih u obitelji pod utjecajem alkohola/droge:	ne	da	χ^2 (df)
kontrola (%)		13	30	16,6* (1)
optuživanje (%)		11	25	13,8** (1)

* $p < 0,001$

** $p < 0,05$

Upotreba alkohola/droge

Studijama je potvrđena povezanost konzumacije alkohola i droge s nasiljem u vezama. No, potrebno je napomenuti da upotreba alkohola i droge smanjuje inhibicije za nasilno ponašanje, a ne da *uzrokuje* nasilje. Rezultati istraživanja pokazuju da su osobe muškog spola koje često piju alkohol i zloupotrebljavaju droge sklonije zlostavljanju svojih partnerica u vezi, dok za osobe ženskog spola učestalo opijanje u vezi i zloupotreba droga predstavlja rizik trpljenja partnerskog nasilja. Konzumiranje alkohola često je povezano sa seksualnim nasiljem i viktimizacijom djevojaka i žena. Kod zlostavljača, 'gubitak kontrole' uslijed korištenja alkohola/droge učestalo se koristi kao opravdanje za počinjeno nasilno ponašanje (Foltz, 2006;

Furlong i dr. 2005; Department of Justice Canada, 2007; O' Keefe, 2005; Powers i Kerman, 2006; Roberts i Klein, 2003; Swart, 2005; Wolfe i Feiring, 2000).

U ovom istraživanju, djevojke koje izjavljuju da konzumiraju alkoholna pića više puta mjesečno, statistički značajno su sklonije, od onih adolescentica koje uopće ne piju ili piju rijetko, doživljavati da ih je osoba s kojom su u vezi fizički ozlijedila, da ih bezrazložno ljubomorno optužuje, te da kontrolira njihovo ponašanje i kretanje. Mladići koji često konzumiraju alkohol, statistički značajno su skloniji, od onih koji ne piju ili piju do dva alkoholna pića mjesečno, doživljavati da ih partnerica optužuje, emocionalno ucjenjuje, ponaša se ljubomorno i kontrolirajuće u vezi. Ovi rezultati prikazani su u Tablicama 27 i 28.

Tablica 27: Konzumacija alkohola i doživljeno nasilje u vezi kod djevojaka

Doživljeno nasilno ponašanje:	Konzumacija alkoholnih pića:	nikad	jednom ili dvaput mjesečno	više puta mjesečno	χ^2 (df)
optuživanje (%)		19	22	35	12,1* (2)
kontrola (%)		16	23	30	6,8* (2)
fizičko ozljeđivanje (%)		3	4	10	8,4* (2)

* $p < 0,05$

Tablica 28: Konzumacija alkohola i doživljeno nasilje u vezi kod mladića

Doživljeno nasilno ponašanje:	Konzumacija alkoholnih pića:	nikad	jednom ili dvaput mjesečno	više puta mjesečno	χ^2 (df)
optuživanje (%)		16	18	31	8* (2)
emocionalno ucjenjivanje (%)		14	18	32	9,5* (2)
izrazita ljubomora (%)		41	45	59	7,8* (2)
kontrola (%)		8	14	26	9,1* (2)

* $p < 0,05$

Česta konzumacija alkohola statistički značajno je povezana sa većom sklonošću primjeni nekih nasilnih ponašanja u vezi. Djevojke koje češće piju tako su sklonije

provjeravati i kontrolirati partnerovo ponašanje i kretanje, dok su mladići skloniji ljubomorno optuživati partnericu, te ju nagovarati i ucjenjivati, kao i prisiljavati da pristane na seksualni odnos. Rezultati se nalaze u Tablicama 29 i 30.

Tablica 29: Konzumacija alkohola i počinjeno nasilje u vezi kod djevojaka

Počinjeno nasilno ponašanje:	Konzumacija alkoholnih pića:	nikad	jednom ili dvaput mjesečno	više puta mjesečno	χ^2 (df)
kontrola (%)		11	12	26	15,6* (2)

* $p < 0,001$

Tablica 30: Konzumacija alkohola i počinjeno nasilje u vezi kod mladića

Počinjeno nasilno ponašanje:	Konzumacija alkoholnih pića:	nikad	jednom ili dvaput mjesečno	više puta mjesečno	χ^2 (df)
optuživanje (%)		0	5	15	12,4* (2)
nagovarane i ucjenjivanje za seks (%)		2	2	8	6,7* (2)
prisiljavanje na seks (%)		0	2	8	7,8* (2)

* $p < 0,05$

Zloupotreba droge u odnosu na sklonost zlostavljanju u vezi, pokazala se statistički značajna samo za mladiće, i to za veću sklonost provjeravanju i kontroliranju partnerice (Tablica 31).

Tablica 31: Upotreba droge i počinjeno nasilje u vezi kod mladića

Počinjeno nasilno ponašanje:	Upotreba droge:	ne	da	χ^2 (df)
kontrola (%)		8	23	9,9* (2)

* $p < 0,05$

Što se tiče veće sklonosti doživljavanju nasilja u vezi, djevojke koje izjavljuju da koriste drogu sklonije su, od onih koje nemaju iskustva sa narkoticima, da se partner prema njima ponaša izrazito posesivno, i da ih emocionalno ucjenjuje. Mladići koji uzimaju droge statistički značajno su skloniji u vezi doživljavati emocionalna optužbe, ucjene i kontroliranje od strane partnerice. Rezultati su prikazani u Tablicama 32 i 33.

Tablica 32: Upotreba droge i doživljeno nasilje u vezi kod djevojaka

Doživljeno nasilno ponašanje:	Upotreba droge:	ne	da	χ^2 (df)
posesivnost (%)		25	42	4,4* (2)
emocionalno ucjenjivanje (%)		23	48	9,8* (2)

* $p < 0,05$

Tablica 33: Upotreba droge i doživljeno nasilje u vezi kod mladića

Doživljeno nasilno ponašanje:	Upotreba droge:	ne	da	χ^2 (df)
optuživanje (%)		22	38	7* (2)
emocionalno ucjenjivanje (%)		22	36	5,5* (2)
kontrola (%)		17	30	5,6* (2)

* $p < 0,05$

Stavovi o rodnim ulogama

Provedenim istraživanjima ukazuje se na oprečne nalaze s obzirom na povezanost tradicionalnih uvjerenja o ženama, muškarcima i njihovim društvenim/obiteljskim ulogama, i sklonosti nasilnim vezama. Neke studije potvrđuju teoretske pretpostavke da su osobe muškog spola koje podržavaju patrijarhalne rodne stavove sklonije koristiti nasilje u partnerskim vezama, dok su osobe ženskog spola koje vjeruju u tradicionalne rodne odnose sklonije biti žrtve nasilne veze. Druge studije nisu pokazale povezanost između sklonosti agresiji u vezi i tradicionalnih uvjerenja o rodu. U jednom istraživanju upotreba nasilja u partnerskoj vezi od

strane djevojaka bila je povezana s njihovim tradicionalnim stavovima o ženskoj rodnoj ulozi, a korištenje nasilnog ponašanja od strane mladića sa njihovim manje tradicionalnim uvjerenjima o muškoj rodnoj ulozi (vidi u Cascardi i Avery-Leaf, 2000; Clark, 2001; Department of Justice Canada, 2007; Keefe, 2005).

Za potrebe ovog istraživanja, uspoređena je sklonost viktimizaciji i zlostavljanju u vezi s obzirom na slaganje ispitanih osoba s tri tradicionalna stava o rodnim ulogama i identitetima. Mladi koji smatraju da je prava žena pasivna, brižna, osjećajna i brbljava, statistički značajno su skloniji korištenju, ali i doživljavanju nekih oblika nasilnog ponašanja, nego li adolescenti/adolescentice koji/koje ne vjeruju u taj rodni stereotip. Za djevojke to znači veću sklonost doživljavanju ljubomornog i posesivnog ponašanja od strane partnera, ali i veću sklonost izrazito ljubomornom ponašanju, optuživanju i kontroliranju partnera. Mladići koji se slažu s navedenim stereotipom skloniji su kontrolirati ponašanje i kretanje partnerice, te je ucjenjivati i nagovarati na seksualni odnos, ali i doživljavati ljubomoru, emocionalna optuživanja i ucjenjivanja. Prikazi ovih rezultata nalaze se u Tablicama 34, 35, 36 i 37.

Tablica 34: Slaganje sa stavom da je prava žena pasivna, brižna, osjećajna i brbljava i doživljeno nasilje u vezi kod djevojaka

Doživljeno nasilno ponašanje:	Slaganje sa stavom:	ne	da	χ^2 (df)
izrazita ljubomora (%)		57	76	14,7* (1)
posesivnost (%)		23	38	10,7** (1)

* $p < 0,001$

** $p < 0,05$

Tablica 35: Slaganje sa stavom da je prava žena pasivna, brižna, osjećajna i brbljava i počinjeno nasilje u vezi kod djevojaka

Počinjeno nasilno ponašanje:	Slaganje sa stavom:	ne	da	χ^2 (df)
izrazita ljubomora (%)		23	38	11,1* (1)
optuživanje (%)		12	21	7* (1)
kontrola (%)		13	26	12,1* (1)

* $p < 0,05$

Tablica 36: Slaganje sa stavom da je prava žena pasivna, brižna, osjećajna i brbljava i doživljeno nasilje u vezi kod mladića

Doživljeno nasilno ponašanje:	Slaganje sa stavom:	ne	da	χ^2 (df)
izrazita ljubomora (%)		47	60	5* (1)
optuživanje (%)		21	32	4,3* (1)
emocionalno ucjenjivanje (%)		19	34	8,6* (1)

* $p < 0,05$

Tablica 37: Slaganje sa stavom da je prava žena pasivna, brižna, osjećajna i brbljava i počinjeno nasilje u vezi kod mladića

Počinjeno nasilno ponašanje:	Slaganje sa stavom:	ne	da	χ^2 (df)
kontrola (%)		7	19	11,4* (1)
nagovaranje i ucjenjivanje za seks (%)		3	10	7,2* (1)

* $p < 0,05$

Djevojke, koje se slažu sa stavom da su jedino žene odgovorne za odgoj djece i kućanske poslove, za razliku od onih koje ne misle tako, statistički su značajno sklonije u vezi doživljavati emocionalno ucjenjivanje, dok za veću sklonost korištenju nasilnih ponašanja u vezi nije utvrđena statistički značajna razlika. Za mladiće koji odobravaju navedeno stajalište o ženskoj rodnoj ulozi utvrđeno je da su statistički značajno skloniji provjeravati i kontrolirati partnericu, te biti izrazito ljubomorni, ali također i u vezi doživljavati posesivnost, optužbe i ucjene od strane partnerice. Prikazi ovih rezultata dani su u Tablicama 38, 39 i 40.

Tablica 38: Slaganje sa stavom da su jedino žene odgovorne za odgoj djece i obavljanje kućanskih poslova i doživljeno nasilje u vezi kod djevojaka

Doživljeno nasilno ponašanje:	Slaganje sa stavom:	ne	da	χ^2 (df)
emocionalno ucjenjivanje (%)		24	41	5,4* (1)

* $p < 0,05$

Tablica 39: Slaganje sa stavom da su jedino žene odgovorne za odgoj djece i obavljanje kućanskih poslova i doživljeno nasilje u vezi kod mladića

Doživljeno nasilno ponašanje:	Slaganje sa stavom:	ne	da	χ^2 (df)
posesivnost (%)		15	36	13* (1)
optuživanje (%)		30	36	3,8* (1)
emocionalno ucjenjivanje (%)		22	40	7,3* (1)

* $p < 0,05$

Tablica 40: Slaganje sa stavom da su jedino žene odgovorne za odgoj djece i obavljanje kućanskih poslova i počinjeno nasilje u vezi kod mladića

Počinjeno nasilno ponašanje:	Slaganje sa stavom:	ne	da	χ^2 (df)
izrazita ljubomora (%)		19	32	3,9* (1)
kontrola (%)		9	25	9* (1)

* $p < 0,05$

Djevojke i mladići koji vjeruju u stereotip o pravom muškarcu kao aktivnom, agresivnom, neovisnom i dominantnom, statistički značajno su skloniji u vezi doživljavati izrazitu ljubomoru partnera/partnerice, nego što je to slučaj sa mladima koji se ne slažu s navedenim stavom. Mladići koji se slažu sa stavom o 'pravom muškarcu' skloniji su biti izrazito ljubomorni i kontrolirati osobu s kojom su u vezi, dok su djevojke s takvim uvjerenjem sklonije kontroli i provjeravanju partnera. Rezultati su prikazani u Tablicama 41, 42, 43 i 44.

Tablica 41: Slaganje sa stavom da je pravi muškarac aktivan, agresivan, neovisan i dominantan i doživljeno nasilje u vezi kod djevojaka

Doživljeno nasilno ponašanje:	Slaganje sa stavom:	Ne	da	χ^2 (df)
izrazita ljubomora (%)		60	74	3,6* (1)

* $p < 0,05$

Tablica 42: Slaganje sa stavom da je pravi muškarac aktivan, agresivan, neovisan i dominantan i počinjeno nasilje u vezi kod djevojaka

Počinjeno nasilno ponašanje:	Slaganje sa stavom:	ne	da	χ^2 (df)
kontrola (%)		14	37	15,9* (1)

* $p < 0,001$

Tablica 43: Slaganje sa stavom da je pravi muškarac aktivan, agresivan, neovisan i dominantan i doživljeno nasilje u vezi kod mladića

Dožiljeno nasilno ponašanje:	Slaganje sa stavom:	ne	da	χ^2 (df)
izrazita ljubomora (%)		47	68	10* (1)

* $p < 0,05$

Tablica 44: Slaganje sa stavom da je pravi muškarac aktivan, agresivan, neovisan i dominantan i počinjeno nasilje u vezi kod mladića

Počinjeno nasilno ponašanje:	Slaganje sa stavom:	ne	da	χ^2 (df)
izrazita ljubomora (%)		17	33	8,5*(1)
kontrola (%)		9	21	7,2* (1)

* $p < 0,05$

Stavovi o nasilju

Istraživanja pokazuju da postoji povezanost između stavova koji podržavaju upotrebu nasilju prilikom rješavanje sukoba i veće sklonosti agresiji i nasilnom ponašanju u vezi. Tako su osobe koje toleriraju upotrebu nasilja ili opravdavaju nasilno ponašanje u nekim situacijama sklonije koristiti nasilje u partnerskim odnosima. Međutim, treba napomenuti da općenito gledano, stavovi ne predviđaju ponašanje i da se, iako mladi uglavnom izražavaju negativne stavove prema nasilju, nasilno ponašanje u njihovim vezama ipak pojavljuje u znatnom broju slučajeva

(Clarck, 2001; Furlong i dr. 2005; Department of Justice Canada, 2007; Hickman i Jaycox, 2004; Kinsfogel i Grych, 2004; O' Keefe, 2005; Wolfe i Feiring, 2000).

U ovom istraživanju analizirano je da li postoji statistički značajna razlika u sklonosti nasilnom ponašanju u vezi, a s obzirom na slaganje ispitanika/ispitanica s tri odabrana stava koji predstavljaju mitove o nasilju i/ili opravdavaju upotrebu nasilja u vezama.

U odnosu na (ne)slaganja sa ponudnim tvrdnjama, statistički značajna razlika uočena je samo za veću sklonost emocionalnom/psihološkom zlostavljanju u vezi. Mladi koji misle da se ljubomornim ponašanjem prema partneru/partnerici može pokazati koliko njega/nju voli, statistički su značajno skloniji, od adolescenata/adolescentica koji ne podržavaju takav stav, izrazito ljubomornom ponašanju, ljubomornom optuživanju, te kontroliranju i provjeravanju gdje je i što radi osoba s kojom su u vezi. Adolescenti/adolescentice koji/koje smatraju da posljedice emocionalnog/psihološkog zlostavljanja nisu toliko ozbiljne kao posljedice fizičkog nasilja, skloniji su od mladih koji se ne slažu s time, ponašati se ljubomorno u vezi, te optuživati partnera/partnericu da se viđa s drugima. Ispitane osobe koje nalaze da je prihvatljivo da mladić udari djevojku ako ga je ona prevarila, sklonije su prema partneru/partnerici biti izrazito ljubomorne, te ga/je kontrolirati i optuživati. Ovi rezultati prikazani su u Tablicama 45, 46 i 47.

Tablica 45: Slaganje sa stavom da je ljubomora način pokazivanja ljubavi i počinjeno nasilje u vezi

Počinjeno nasilno ponašanje:	Slaganje sa stavom:	ne	da	χ^2 (df)
izrazita ljubomora (%)		15	36	48,2* (1)
optuživanje (%)		10	15	5,5** (1)
kontrola (%)		10	19	12,6* (1)

* $p < 0,001$

** $p < 0,05$

Tablica 46: Slaganje sa stavom da posljedice psihičkog/emocionalnog zlostavljanja nisu podjednako ozbiljne kao i posljedice fizičkog zlostavljanja i počinjeno nasilje u vezi

Počinjeno nasilno ponašanje:	Slaganje sa stavom:	ne	da	χ^2 (df)
izrazita ljubomora (%)		17	27	7,7* (1)
optuživanje (%)		9	14	3,7* (1)

* $p < 0,05$

Tablica 47: Slaganje sa stavom da je prihvatljivo da mladić udari djevojku ako ga je ona prevarila i počinjeno nasilje u vezi

Počinjeno nasilno ponašanje:	Slaganje sa stavom:	ne	da	χ^2 (df)
izrazita ljubomora (%)		23	44	13,3* (1)
optuživanje (%)		12	25	9,8** (1)
kontrola (%)		13	34	20,1* (1)

* $p < 0,001$

** $p < 0,05$

Komunikacijske vještine

Provedenim istraživanjima pokazano je da manjak određenih komunikacijskih vještina - izražavanje osjećaja i potreba, aktivno slušanje, empatija, asertivnost, pregovaranje i razrješavanje sukoba – može povećati vjerojatnost upotrebe nasilja za rješavanje problema i nesporazuma (Cascardi i Avery-Leaf, 2000; Department of Justice Canada, 2007; Foltz, 2006; Sorensen, 2007).

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da su komunikacijski nesporazumi u vezi statistički značajno češći za one mlade koji izjavljuju da se prema partneru/partnerici ponašaju izrazito ljubomorno, kontroliraju i stalno provjeravaju što radi, bezrazložno optužuju i udaraju/šamaraju, a u odnosu na one adolescente/adolescentice koji/koje ne koriste navedena nasilna ponašanja u vezi. Mladi koji izjavljuju da nagovaraju i ucjenjuju osobu s kojom su u vezi da bi pristala na seks, statistički značajno rjeđe razgovaraju o osjećajima, te rjeđe nastoje probleme i nesporazume riješiti pregovaranjem. Prikaz ovih rezultata nalazi se u Tablici 48.

Tablica 48: Komunikacija u vezi i počinjeno nasilje u vezi

Komunikacijski aspekti veze:	Počinjeno nasilje:	izrazita ljubomora	kontroliranje	optuživanje	nagovaranje/ucjenjivanje za seks	udarac/šamar
razgovor o osjećajima		3,89 -3,83	3,79 -3,85	3,61 -3,88	2,93 -3,87	3,13 -3,87
		t=0,7	t=-0,5	t=-1,7	t=-2,4**	t=-2,1
nesporazumi u komunikaciji		2,89 -2,40	2,88 -2,47	3,10 -2,46	2,64 -2,54	3,50 -2,50
		t=5,1*	t=3,5*	t=5,2*	t=0,3	t=4,4*
rješavanje problema pregovaranjem		4,04 -3,97	4,08 -3,98	4,05 -3,98	2,93 -4,02	3,56 -4,00
		t=0,7	t=0,9	T=0,5	t=-2,6**	t=-1,2

* $p < 0,001$

** $p < 0,05$

Vrijednosti u tablici predstavljaju aritmetičke sredine (AS) procjene učestalosti navedenih komunikacijskih aspekata u vezi na skali od 1 do 5, gdje je 1=nikad, 2=rijetko, 3=ponekad, 4=često, 5=svakodnevno. Za osobe koje su počinile ove oblike nasilja u vezi, vrijednosti AS otisnute su **jače**, a za one koje nisu obično.

Nesporazumi u komunikaciji statistički značajno su češći za one mlade koji su izjavili da u vezi doživljavaju nasilna ponašanja od strane partnera/partnerice (izrazitu ljubomoru, posesivnost, emocionalne ucjene, kontrolu, ali i fizičku agresiju), a za razliku od onih adolescenata/adolescentica koji/koje u vezi nemaju iskustva takvih viktimizacija. Statistički značajno rjeđe o osjećajima u vezi razgovaraju one ispitane osobe koje izjavljuju da su od strane partnera/partnerice doživjele emocionalne ucjene, ljubomorne optužbe, te nagovaranje na seks. Statistički značajno rjeđe probleme u vezi pregovaranjem rješavaju mladi koji su doživjeli da ih partner/partnerica nagovara na seksualni odnos, te da odbija koristiti zaštitu prilikom seksa, u odnosu na one koji nemaju takva viktimizirajuća iskustva. Rezultati su prikazani u Tablici 49.

Tablica 49:

Komunikacijski aspekti vezi:	Doživljeno nasilje:	izrazita ljubomora	posesivnost	emocionalno ucjenjivanje	optuživanje	kontroliranje	nagovaranje na seks	odbijanje zaštite u seksu	udarac/šamar
razgovor o osjećajima	3,83-3,87	3,68-3,89	3,62-3,93	3,58-3,93	3,71-3,88	3,24-3,89	3,54-3,88	3,79-3,85	
	t=-0,4	t=-1,7	t=-2,8**	t=-3,1**	t=-1,4	t=-3,6*	t=-1,7	t=-0,3	
nesporazumi u komunikaciji	2,70-2,30	2,89-2,44	2,97-2,38	2,96-2,40	2,98-2,40	2,66-2,54	2,76-2,52	3,14-2,50	
	t=4,7*	t=4,4*	t=6,2*	t=5,9*	t=5,8*	t=0,7	t=1,5	t=2,8**	
rješavanje problema pregovaranjem	3,94-4,07	3,87-4,02	3,85-4,03	3,87-4,04	3,86-4,02	3,52-4,03	3,68-4,02	3,79-4,01	
	t=-1,3	t=-1,3	t=-1,7	t=-1,7	t=-1,6	t=-2,2**	t=-2,1**	t=-0,9	

Vrijednosti u tablici predstavljaju aritmetičke sredine (AS) procjene učestalosti navedenih komunikacijskih aspekata u vezi na skali od 1 do 5, gdje je 1=nikad, 2=rijetko, 3=ponekad, 4=često, 5=svakodnevno. Za osobe koje su počinile ove oblike nasilja u vezi, vrijednosti AS otisnute su **jače**, a za one koje nisu obično.

Vršnjačke grupe

U studijama je pokazano da je sklonost doživljenom ili počinjenom nasilju u vezi povezana s prijateljima/prijateljicama koje su u nasilnoj vezi, kao i sa stavovima/normama grupe vršnjaka i vršnjakinja koji glorificiraju, prihvaćaju i opravdavaju upotrebu nasilnog ponašanja (Cascardi i Avery-Leaf, 2000; Department of Justice Canada, 2007; Kelly, 2006; Kinsfogel i Grych, 2004; O' Keefe, 2005; Swart, 2005).

Analize u ovom istraživanju pokazuju da adolescenti/adolescentice koji/koje izjavljuju da u njihovoj grupi bliskih prijatelja i prijateljica postoje osobe koje su u nasilnoj vezi, za razliku od onih mladih koji se druže u grupama u kojima nema osoba koje su u nasilnoj vezi, statistički značajno su skloniji/sklonije doživljavati nasilje u vlastitoj vezi: skloniji/sklonije su da se partner/partnerica prema njima ponaša izrazito ljubomorno, posesivno, da kontrolira njihovo kretanje i ponašanje, da ih ljubomorno optužuje, emocionalno ucjenjuje, fizički ozljeđuje, nagovara na seksualne odnose, te odbija koristiti zaštitu u seksu iako je oni/one žele. Rezultati su prikazani u Tablici 50.

Tablica 50: Druženje u grupi u kojoj su osobe u nasilnoj vezi i doživljeno nasilje u vezi

Doživljeno nasilno ponašanje:	Druženje u grupi u kojoj su osobe u nasilnoj vezi:	ne	da	χ^2 (df)
izrazita ljubomora (%)		53	70	22,3* (1)
posesivnost (%)		21	27	3,8** (1)
kontrola (%)		19	28	8,1** (1)
optuživanje (%)		22	35	15,6* (1)
emocionalno ucjenjivanje (%)		22	31	7,6** (1)
fizičko ozljeđivanje (%)		4	9	8,4** (1)
nagovaranje na seks (%)		5	10	7,5** (1)
odbijanje korištenja zaštite u seksualnom odnosu (%)		5	13	13,3* (1)

* p < 0,001

** p < 0,05

Ispitane osobe koje izjavljuju da se u njihovoj grupi prijatelja/prijateljica nasilno ponašanje odobrava i opravdava, također su statistički značajno sklonije, u odnosu na mlade koji se ne druže u takvim skupinama, doživljavati nasilna ponašanja u vezi: ljubomoru, posesivnost, kontrolu, optuživanje, ucjenjivanje, udaranje/šamaranje, nagovaranje na seks, kao i nezaštićeni seksualni odnos. Ovi rezultati nalaze se u Tablici 51.

Tablica 51: Druženje u grupi u kojoj se nasilje odobrava i opravdava i doživljeno nasilje u vezi

Doživljeno nasilno ponašanje:	Druženje u grupi u kojoj se nasilje odobrava i opravdava:	ne	da	χ^2 (df)
izrazita ljubomora (%)		56	71	8,1** (1)
posesivnost (%)		21	39	14,3* (1)
kontrola (%)		20	38	15,5* (1)
optuživanje (%)		23	43	16,3* (1)
emocionalno ucjenjivanje (%)		23	38	11** (1)
fizičko ozljeđivanje (%)		5	10	5,5** (1)
nagovaranje na seks (%)		6	13	7,3** (1)
odbijanje korištenja zaštite u seksualnom odnosu (%)		6	19	17,8* (1)

* $p < 0,001$

** $p < 0,05$

Biti dio vršnjačke grupe u kojoj se nalaze i osobe s iskustvom nasilne veze, jest karakteristika koja je statistički značajno povezana i sa većom sklonošću činjenja nasilja u vlastitoj vezi. Adolescenti/adolescentice koji/koje se druže u takvim grupama skloniji/sklonije su izrazito ljubomornom ponašanju, optuživanju i kontroliranju partnera/partnerice, udaranju i šamaranju, te nagovaranju, ucjenjivanju i prisiljavanju na seksualni odnos. Prikaz rezultata nalazi se u Tablici 52.

Tablica 52: Druženje u grupi u kojoj su osobe u nasilnoj vezi i počinjeno nasilje u vezi

Počinjeno nasilno ponašanje:	Druženje u grupi u kojoj su osobe u nasilnoj vezi:	ne	da	χ^2 (df)
izrazita ljubomora (%)		21	33	12,1* (1)
kontrola (%)		10	24	27,5* (1)
optuživanje (%)		10	19	14,8* (1)
udarac/šamar (%)		1	7	19,7* (1)
nagovaranje i ucjenjivanje na seks (%)		1	6	13,8** (1)
prisiljavanje na seksualni odnos (%)		1	6	19,5* (1)

* $p < 0,001$

** $p < 0,05$

Mladi koji se druže u grupama koje odobravaju i opravdavaju upotrebu nasilnog ponašanja iskazuju statistički značajnu sklonost optuživanju, te ljubomornom i kontrolirajućem ponašanju. Rezultati su prikazani u Tablici 53.

Tablica 53: Druženje u grupi u kojoj se nasilje odobrava i opravdava i počinjeno nasilje u vezi

Počinjeno nasilno ponašanje:	Druženje u grupi u kojoj se nasilje odobrava i opravdava:	ne	da	χ^2 (df)
izrazita ljubomora (%)		23	39	9,8** (1)
kontrola (%)		12	28	17,9* (1)
optuživanje (%)		11	24	11,4** (1)

* $p < 0,001$

** $p < 0,05$

Utjecaj medija

Mediji – a naročito oni pornografski – skloni su normalizirati nasilje i nasilne stavove, te normirati percepcije rodnih uloga i seksualnih veza/ponašanja, pa tako mogu doprinijeti da mladi razviju nerealna razumijevanja i očekivanja od seksualnosti i međuljudskih odnosa (Department of Justice Canada, 2007; Lavoie, Robitaille i Hebert, 2000).

Rezultati pokazuju da su oni mladi koji u vezi doživljavaju određene oblike psihološkog/emocionalnog i seksualnog nasilja statistički značajno skloniji utjecaju medija, u manjoj mjeri, na njihovo seksualno ponašanje, komunikaciju u vezi i stavove o rodnim ulogama, nego što su to adolescenti/adolescentice koji/koje nemaju iskustva doživljenog nasilja u vezi. Prikaz ovih rezultata nalazi se u Tablici 54.

Tablica 54: Utjecaj medija i doživljeno nasilje u vezi

Utjecaj medija na ...	Doživljeno nasilje:	izrazita ljubomora	posesivnost	emocionalno ucjenjivanje	optuživanje	kontroliranje	nagovaranje na seks	odbijanje zaštite u seksu
... seksualno ponašanje		1,80 -1,59	1,93 -1,65	2,01 -1,63	1,99 -1,63	1,95 -1,66	2,1 -1,69	2,23 -1,68
		t=2,7**	t=2,7**	t=4*	t=3,7*	t=3**	t=2,3**	t=3,1**
... komunikaciju u vezi		1,62 -1,43	1,76 -1,48	1,77 -1,47	1,69 -1,5	1,69 -1,51	1,85 -1,52	2,02 -1,51
		t=2,6**	t=3**	t=3,3**	t=2,2**	t=2**	t=2,3**	t=2,8**
... stavove o rodnim ulogama		1,82 -1,63	1,95 -1,68	2,14 -1,61	2,07 -1,63	2,09 -1,65	2,19 -1,71	2,43 -1,68
		t=2,3**	t=2,6**	t=5*	t=4,2*	t=4,1*	t=2,5**	t=3,8*

* p < 0,001

** p < 0,05

Vrijednosti u tablici predstavljaju aritmetičke sredine (AS) procjena utjecaja medija na ispitanike/ispitanice na skali od 1 do 5, gdje je 1=uopće ne, 2=u manjoj mjeri, 3=nisam sigurna/siguran, 4=u većoj mjeri, 5=da, svakako. Za osobe koje su doživjele ove oblike nasilja u vezi, vrijednosti AS otisnute su **jače**, a za one koje nisu obično.

S obzirom na iskustva zlostavljanja partnera/partnerice, osobe koje su izjavile da su u vezi koristile neke oblike emocionalno-psihološkog nasilja, statistički značajno su sklonije utjecaju medija - u manjoj mjeri – na njihovo seksualno ponašanje, komunikaciju u vezi i stavove o rodnim ulogama, za razliku od onih mladih koji ne koriste nasilje u vezi. Ispitanici/ispitanice koji/koje su izjavili/izjavile da su partnera/partnericu seksualno i fizički

zlostavljali/zlostavljale statistički su značajno skloniji/sklonije utjecaju medija na njihovo seksualno ponašanje. Ovi rezultati prikazani su u Tablici 55.

Tablica 55: Utjecaj medija i počinjeno nasilje u vezi

Utjecaj medija na ...	Počinjeno nasilje:	izrazita ljubomora	kontroliranje	optuživanje	nagovaranje/ucjenjivanje za seks	prisiljavanje na seks	udarac/šamar
... seksualno ponašanje		1,99 -1,62	2,14 -1,64	2,09 -1,66	2,62 -1,69	2,90 -1,68	2,52 -1,69
		t=3,7*	t=3,8*	t=3,4**	t=2,8**	t=3,5**	t=2,4**
... komunikaciju u vezi		1,68 -1,51	1,76 -1,51	1,80 -1,51	1,86 -1,54	2,00 -1,54	2,00 -1,54
		t=2**	t=2,1**	t=2,3**	t=1,3	t=1,5	t=1,5
... stavove o rodnim ulogama		1,96 -1,68	2,13 -1,69	2,01 -1,71	2,33 -1,74	2,25 -1,74	2,18 -1,74
		t=2,7**	t=3**	t=2,4**	t=1,9	t=1,6	t=1,3

* p < 0,001

** p < 0,05

Vrijednosti u tablici predstavljaju aritmetičke sredine (AS) procjena utjecaja medija na ispitanike/ispitanice na skali od 1 do 5, gdje je 1=uopće ne, 2=u manjoj mjeri, 3=nisam sigurna/siguran, 4=u većoj mjeri, 5=da, svakako. Za osobe koje su počinile ove oblike nasilja u vezi, vrijednosti AS otisnute su **jače**, a za one koje nisu obično.

Problemi i potrebe

'Neki ljudi su zlostavljani, a o tome samo šute, a neki ni ne znaju da su zlostavljani!'
(ž, 18)

'Problem je u tome što su mladi premalo educirani i ne znaju kome se obratiti u takvim slučajevima – znam iz vlastitog iskustva.'
(ž, 18)

Više od tri četvrtine mladih (79%) smatra da je nasilje u adolescentskim vezama ozbiljan problem. Djevojke su, za razliku od mladića, statistički značajno sklonije uočavati ozbiljnost problema nasilnog ponašanja u vezama mladih ($\chi^2 = 79,8$; $df=2$; $p < 0,001$). U usporedbi s odgovorima na ovo isto pitanje prije tri godine, postotak djevojaka je gotovo identičan (87% 2004. i 88% 2007.), dok je broj mladića koji prepoznaju adolescentsko nasilje u vezi kao važan problem nešto veći (56% 2004. i 64% 2007.). Rezultati američkog istraživanja provedenog na nacionalnom uzorku 683 adolescenata/adolescentica u dobi od 13 do 18 godina pokazuju da 80% mladih smatra da je verbalno zlostavljanje ozbiljan problem za mlade, a 73% misli to isto za fizičko nasilje (Teenage Research Unlimited, 2005).

'Većina mojih prijatelja/prijateljica je doživjela ili vidjela što je to nasilje u vezama, pa im ne bi trebala puno objašnjavati.'
(ž, 18)

Jedna/jedan od petero mladih (20%) izjavljuje da direktno poznaje neku osobu koja je u nasilnoj vezi. Za svaku desetu mladu osobu (9%) riječ je o njihovoj prijateljici odnosno prijatelju, dok se za nešto manje njih (7%) radi o nekoj drugoj osobi: poznanik/poznanica, poznanikova cura, bratić, kolegica iz razreda, susjeda, sestrična vjenčana kuma, stariji prijatelj, prijateljica iz ulice, sestrična, prijateljčina sestrična. Manji broj ispitanih osoba (4%) izjavljuje da je osoba iz njihove obitelji u nasilnoj vezi (majka, teta, otac, stric, rođica).

Djevojke u odnosu na mladiće, iskazuju statistički značajno više saznanja o postojanju nasilnog ponašanja u vezama u njihovoj socijalnoj mreži ($\chi^2 = 17,3$; $df=3$; $p < 0,05$). Rezultati istraživanja iz SAD-a govore o 37% adolescenata/adolescentica čiji je prijatelj/prijateljica u verbalno nasilnoj vezi i 22% njih čiji je prijatelj/prijateljica u vezi koju karakterizira fizičko nasilje (Teenage Research Unlimited, 2005).

'Triba uvest neku radionicu di bi se pričalo o sexu i nekim stvarin koji se događaju među namin. Tu radionicu triba uvest i kako bi dica mogla pričat s nekin o tome jer se više ne pričā s materon i čačon.'
(ž, 17)

Otprilike tri četvrtine učenica/učenika (78%) izjavljuje da u njihovim školama ne postoje programi i aktivnosti koje se bave prevencijom nasilja u adolescentskim vezama. Postojeći programi i aktivnosti za koje mladi prepoznaju da se bave prevencijom nasilja u vezama su sljedeći:

- Program humane vrednote (Valpovo)
- MEMOAIDS (Požega, Opatija)
- Projekt građanin (Karlovac)
- CESI - Prevencija nasilja u adolescentskim vezama (Karlovac, Rijeka, Zagreb)
- Kultura zdravog življenja (Velika Gorica)
- Akcija o nultoj toleranciji (Čazma)

Ispitane osobe su također navele i koje sve aktivnosti postoje i kako se u njihovim školskim sredinama radi na edukaciji i prevenciji nasilja u adolescentskim vezama:

- radionice
- plakati
- predavanja
- grupni radovi
- ankete
- savjetovanje
- rubrike u školskim listovima
- 'sandučić povjerenja'
- parlaonica
- brošure
- dramske predstave

Od ostalih školskih resursa adolescentice i adolescenti spominju pedagoga/pedagoginju, psihologa/psihologinju, savjetovanište za mlade i psihološku grupu.

Škola je sredina u kojoj adolescenti/adolescentice provode značajan dio svog vremena, kao i jedan od ključnih društvenih konteksta učenja za mnoge mlade, ali

nažalost i mjesto koje nije lišeno nasilnog ponašanja među učenicima/učenicama. Odgojno-obrazovne ustanove, u suradnji sa drugim relevantnim organizacijama i institucijama u lokalnoj zajednici, uključujući i organizacije civilnog društva, u dobroj su poziciji za primjenu sveobuhvatnih edukacijsko-prevencijskih programa koji bi se bavili problemom nasilja u adolescentskim vezama.

'Može upoznati mlade s tim problemom jer većina misli da toga nema u njihovoj sredini.'
(ž, 18)

U odgovorima na otvoreno pitanje *Na koje sve načine škola može doprinijeti edukaciji o nasilju u vezama i prevenciji nasilnog ponašanja?*, ispitane osobe su same ponudile mnoštvo ideja i prijedloga s obzirom na njihove edukacijske potrebe i ono što je njima bitno u radu na prevenciji nasilja u vezama. Uključivanje i uvažavanje perspektive i doprinosa mladih, korisnika/korisnica programa, treba biti važna komponenta prilikom osmišljavanja i provođenja edukacijsko-prevencijskih aktivnosti. U nastavku se nalaze odgovori adolescenata/adolescentica kategorizirani u odnosu na *Što?, Tko? i Kako?* raditi na edukaciji i prevenciji nasilja u adolescentskim vezama.

'Samo što se to ne radi, pogotovo u ovakvim malim mjestima kao što je naše. Mislim da su naša mjesta malo zapostavljena po tom pitanju od države. Mislim da bi država trebala učiniti nešto da se umanjí nasilje među ljudima!'
(ž, 18)

Edukacijske potrebe

- prepoznavanje i osvještavanje nasilnih ponašanja u vezi
- prepoznavanje i osvještavanje prvih znakova nasilne veze
- prepoznavanje i osvještavanje psiholoških i emocionalnih oblika nasilja
- vrste nasilja
- uzroci nasilja
- razlozi za nasilje
- posljedice nasilja
- kako prekinuti nasilnu vezu, kako se 'izvući'
- kako i gdje tražiti pomoć
- upoznavanje kazni za nasilje u vezi
- razvijanje i jačanje samopoštovanja, samopouzdanja, dostojanstva i vlastite vrijednosti
- razvijanje komunikacijskih vještina

- ohrabrivanje i davanje podrške za prijavljivanje doživljenog nasilja u vezi
- pokazivanje primjera uspješnih 'slučajeva zaštite'
- poticanje i osvještavanje pitanja ravnopravnosti žena i muškaraca i prava na život bez nasilja

'Potrebno je da učenici sami progovore o nasilju i postanu svjesni u kolikoj je mjeri ono prisutno i tek kad ga uspiju prepoznati može početi prevencija tog ponašanja.'
(ž, 18)

Edukacijske i preventivne smjernice

- anonimnost
- povjerljivost
- stručnost
- osnivanje grupe za savjetovanje i pomoć žrtvama nasilja u vezama
- uvođenje tečajeva samoobrane
- savjetovanje, održavanje i zaštita osoba koje žele prekinuti nasilnu vezu
- psihološko-socijalni rad sa nasilnim osobama
- osiguravanje stručne psihološke pomoći i savjetovanja unutar školskih službi
- uključivanje roditelja, policije i centara za socijalni rad
- dodatna edukacija za osobe u školskim stručnim službama
- dodatno financiranje edukacijsko-prevencijskih programa

'Može se razgovarati s cijelim razredom, da netko tko je možda nasilan vidi da njegovi prijatelji ne odobravaju nasilje, razgovarati se nekim tko je doživio nasilje da on ili ona shvati da se ne treba toga sramiti.'
(ž, 17)

Metode rada

- radionice
- predavanja
- razgovori
- promotivni materijali
- informativne brošure
- debate

- diskusije
- tribine
- školski časopisi
- ankete
- istraživanja
- savjetovališta
- letci
- plakati
- filmovi
- reportaže
- dokumentarna svjedočanstva
- iskustva zlostavljenih osoba
- informiranje iz medija
- kontakt telefoni
- savjetovališta
- ‘tajna pošta’
- profesionalne/stručne osobe u školskim službama: liječnice/liječnici, psiholozi/psihologinje, pedagozi/pedagoginje

Mladi također smatraju da bi edukacija o nasilju u vezama mogla biti dio programa školske seksualne edukacije.

‘To bi možda moglo biti u planu i programu seksualnog odgoja u školi.’
(m, 17)

‘Prije svega, treba se uvesti seksualni odgoj u škole, a zatim bi se i pod tim satovima trebalo raspravljati o odnosima, ne samo seksualnim, već i o tjelesnim, o verbalnim komunikacijama, jer nasilje nije samo fizičko.’
(ž, 17)

Neki mladi smatraju i da istraživanja poput ovoga mogu doprinijeti osvještavanju i prepoznavanju nasilnog ponašanja u vezi.

‘Mislim da je ovo vrlo dobar način. Shvatila sam neke stvari koje nisam prije niti primjećivala.’
(ž, 18)

‘Ovakvim pitanjima, možda se nekog “prosvijetli”.’
(ž, 18)

‘Anonimnim anketama u kojima čak možemo saznati više o sebi i svojoj vezi i možda čak i shvatiti da smo u nasilnoj vezi. I preispitati sami sebe.’
(ž, 18)

‘Sama ova anketa je početak iz kojeg možemo sebe i svog partnera prepoznati i biti uvjereni da je nasilje to što doživljavamo ili smo doživjeli.’
(ž, 17)

DISKUSIJA

Ovim istraživanjem željelo se doznati koliko je često nasilno ponašanje u adolescentskim vezama, u kojim se sve oblicima pojavljuje, koji su razlozi i motivacija za počinjeno nasilje u vezi, te koje su posljedice doživljenog zlostavljanja od strane partnera/partnerice. Zanimalo nas je koliko su među mladima prepoznati i osviješteni određeni oblici partnerskog nasilja i prvi znakovi nasilne veze, te kako adolescenti/adolescentice uočavaju moguće reakcije na nasilno ponašanje u vezi i prepreke prijavljivanju doživljenog nasilja. Uz to, namjera je bila i istražiti moguće faktore rizika za sklonost doživljavanju i/ili činjenju nasilnog ponašanja u partnerskoj vezi. U nastavku dobivene rezultate razmatramo s obzirom na vrste i učestalost nasilnih ponašanja, i to za iskustva viktimizacije u vezi i za počinjeno zlostavljanje partnera/partnerice, kao i u odnosu na spolnu/rodnu dimenziju problema nasilja u adolescentskim vezama.

Viktimizacija u vezi

Izrazito ljubomorno ponašanje partnera/partnerice, iskustvo je koje je obilježilo vezu za više od polovice ispitanih osoba. Također, četvrtina mladih doživjela je oblike ponašanja motivirana ljubomorom koja su instrumentalna za uspostavljanje i održavanje kontrole i dominacije u vezi.

'To je pojava kod koje jedan član veze želi nametnuti dominaciju u vezi i čini sve što je potrebno da bi postigao svoj cilj.'
(m, 17)

'Pa to je kad netko svoju volju prisilno nameće drugom, u vezi, bilo fizički ili psihički.'
(m, 18)

U kontekstu adolescentskih veza, ovo se odnosi na učestala provjeravanja i traženja objašnjenja gdje se nalazi mladić ili djevojka, što radi, s kim se druži, s kim priča na telefon, kao i na ljubomorna optuživanja za 'prevaru' i 'pokazani interes' za drugu osobu. Ovakvi oblici dominacije često se pojavljuju paralelno sa posesivnim ponašanjem, kao što je očekivanje da partner/partnerica uvijek bude na raspolaganju, ograničavanje vremena i mogućnosti za druženje sa drugim osobama, te prisiljavanje da žrtva izabere da li će provoditi vrijeme sa prijateljima/prijateljicama ili sa partnerom/partnericom.

'Ne smiješ s nikim razgovarati nego samo s njim.'
(ž, 17)

'Npr. dečko subotom navečer izade u grad, a djevojci kaže da ona mora ostati kod kuće jer on ide piti sa svojim prijateljima.'
(m, 18)

'Moraš mu "polagati" račune, stalno mu se javljati.'

Zabrinjavajuće je da polovica ispitanih adolescenata/adolescentica navedene oblike ponašanja ne smatra nasiljem, iako takvo psihološko/emocionalno zlostavljanje za cilj ima stvaranje dominacije i kontrole u vezi, a posljedice za žrtvu uključuju društvenu izolaciju, te zavisnost i usmjerenost samo na partnera/partnericu. Oko 15% ispitanih osoba u ovom istraživanju izjavilo je da se u vezi osjeća odvojeno od prijatelja/prijateljica, te da se nakon doživljenog nasilja povuklo. Djevojke su sklonije u vezi doživljavati posesivnost (26% : 17%) i ljubomorno ponašanje partnera (61% : 52%), a što se podudara i sa podatkom da mladići pripisuju veću važnost kontroli i ovisnosti o partneru/partnerici kao značajkama veze. Djevojke su češće u poziciji žrtava ljubomore i posesivnosti, te su sklonije slagati se sa stavom da se zlostavljanjem u vezi nastoji kontrolirati partnera/partnericu, dok su mladići skloniji opravdavati doživljenu izolaciju stavom da je 'normalno' zapostaviti prijatelje/prijateljice kada si u vezi.

'Nasilje je ako ti dečko brani izlaziti sa svojim društvom, što se već može protumačiti i kao ljubomora.'
(ž, 18)

'Svaki način ograničavanja u tvojoj slobodi. Npr.: videnje i kave s prijateljicama, razgovor s drugim osobama.'
(ž, 17)

'Mislim da je nasilje u vezi ako dečko ili djevojka pokušava imati potpunu kontrolu nad partnerom – stalno ju zove, provjerava gdje je bila, s kim, od kada do kada ...'
(ž, 18)

S obzirom na faktore rizika, analize su pokazale da je sklonost doživljavanju kontrolirajućeg i posesivnog ponašanja u vezi veća za mlade s nižim stupnjem

samopoštovanja, za one koji često piju alkohol i zloupotrebljavaju droge, te za one koji češće doživljavaju komunikacijske nesporazume u vezi i koji rjeđe s partnerom/partnericom razgovaraju o emocijama. Također, veću sklonost emocionalnim/psihološkim oblicima zlostavljanja u vezi pokazuju i adolescenti/adolescentice koji/koje su doživjeli/doživjele i/ili svjedočili/svjedočile prijetnjama i fizičkom nasilju u obitelji, oni/one koji/koje zastupaju tradicionalne rodne stavove, koji/koje su više skloni medijskom utjecaju, te oni/one koji/koje se druže s vršnjačkom grupom koja uključuje osobe u nasilnoj vezi i u kojoj se nasilno ponašanja prihvaća i odobrava.

Mladi u vezi doživljavaju i verbalne oblike emocionalnog/psihološkog zlostavljanja, a što uključuje vrijeđanje, nazivanje pogrdnim imenima, prigovaraje zbog izgleda i/ili ponašanja, vikanje, okrivljavanje, ismijavanje, omalovažavanje i ogovaranje. Verbalno zlostavljanje često se percipira kao uobičajeni dio veze, kao 'zafrkavanje' koje ne ostavlja posljedice. Međutim, 'ružne riječi' također uzrokuju bol i dovode do manjka samopoštovanja žrtve, a tih posljedica svjesne su i osobe koje odluče koristiti takve oblike nasilja u vezi. Uz to, verbalno nasilje često se vezuje uz početne slučajeve fizičkog zlostavljanja u vezi (Cascardi i Avery-Leaf, 2000).

'Nasilje može biti i obična svađa. Tako i u nekim situacijama dolazi do udaranja ili silovanja.'
(ž, 18)

'Npr. ako ti se dečko ruga, ismijava pred društvom, govori ti da si glupa, ružna ... koristi pogrdna imena ili više na tebe.'
(ž, 18)

'Ako je naziva pogrdnim imenima, a pritom je ozbiljan.'
(ž, 17)

'Kad govori i ismijava vaše intimne trenutke drugim prijateljima.'
(ž, 18)

U ovom istraživanju, broj ispitanih osoba koje su izjavile da su doživjele verbalnu agresiju od strane partnera/partnerice kreće se oko 10%. Mladići su značajno skloniji doživljavati da ih partnerica ogovara (11% : 5%), a što se može pripisati razvijenijim komunikacijskim obrascima djevojačkih vršnjačkih grupa, i njihovoj većoj sklonosti verbalnom izražavanju, povjeravanju i razmjeni iskustava unutar socijalnih mreža (vidi više u Hodžić i Bijelić, 2003; Prpić, 2006). Zanimljivo

je također da su mladići značajno skloniji smatrati da ogovaranje nije nasilno ponašanje (60% : 45%).

Navedene oblike emocionalnog/psihološkog nasilja mladi su često skloni povezati s ljubomorom, te interpretirati kao lako oprostiv dokaz ljubavi. Adolescenti/adolescentice su često skloni/sklone koristiti osjećaje ljubomore za opravdavanje nasilnih reakcija, kontrole i posesivnosti, a ljubomora i posesivnost također se uvelike navode kao motivacija za agresiju prema partneru/partnerici, ali i kao značajke koje se povezuju s pojavom fizičkog nasilja u vezi (Cascardi i Avery-Leaf, 2000; Lavoie, Robitaille i Hebert, 2000).

'Svaka pogrdna riječ, svako ismijavanje i ljubomora koja se njoj čini "baš simpatično i kao dokaz da ju voli".'
(ž, 18)

'Rekla bih joj da i najmanji tračak ljubomore nije dobar i da vodi prema nasilju.'
(ž, 18)

'Ljubomora nije dokaz ljubavi ako dovodi do nasilja, vrijeđanja, prijetnji, itd.'
(ž, 18)

Mitovi da su ljubomora i posesivno ponašanje znakovi ljubavi i da je partner/partnerica ljubomoran/ljubomorna zato što nas voli prisutni su u znatnoj mjeri i među mladima koji su sudjelovali u ovom istraživanju. Paradoksalno je, ali i vrlo problematično, da više od polovice mladih navodi ljubomoru kao glavni uzrok nasilja u vezi, a da skoro dvije trećine njih ne smatra da je ljubomora nasilno ponašanje, dok nešto manje od polovice shvaća ljubomoru kao znak ljubavi i privrženosti partnera/partnerice.

'Ljubomora je u nekim mjerama dopuštena jer onda znam da je toj osobi stalo do mene.'
(ž, 18)

'Tak nekad bude ljubomoran, ne previše, ali zato što me voli sigurna sam.'
(ž, 17)

'Bilo mi je drago što je tako malo ljubomoran.'
(ž, 17)

Koncepcije i percepcije mladih o ljubavi i značaju ljubavi u njihovim vezama nalaze se i u pozadini emocionalnog ucjenjivanja koje je u svojim vezama doživjela četvrtina ispitanih osoba. Ucjene tipa 'Da me stvarno voliš, onda bi ...' apeliraju na romantične osjećaje, a u kontekstu adolescentskih odnosa često se vežu i uz zahtjeve i nagovaranja na seksualne aktivnosti.

'To je kada te dečko prisiljava na sex iako ti to ne želiš. A ti to učiniš jer ga voliš, pa ti kaže ako me voliš dala budeš, ako ne daš ne voliš me.'
(ž, 17)

U ovom istraživanju statistički značajno više je djevojaka nego mladića (8% : 5%) doživjelo nagovaranja na seks, iako se nisu osjećale spremno. Također, značajno više mladića ne smatra oblikom nasilnog ponašanja emocionalno ucjenjivanje, te prisiljavanje i nagovaranje na seksualni odnos. Mladići su ti koji seksu kao značajki veze pripisuju veći značaj nego djevojke. Seksualna viktimizacija djevojaka, osim u vezama, događa se i u školskoj sredini - za nezanimarivih 21% adolescentica koje izjavljuju da su doživjele fizičke oblike seksualnog zlostavljanja te za 15% koje imaju iskustvo verbalnog seksualnog uznemiravanja u školi.

Faktori rizika koji karakteriziraju veću sklonost mladih za doživljavanjem nagovaranja na seks i nezaštićenog seksualnog odnosa uključuju doživljene prijetnje i svjedočenje nasilnom ponašanju u obitelji, manjak pregovaračkih vještina i nedovoljnu emotivnu komunikaciju u vezi, druženje u vršnjačkoj grupi koja odobrava nasilje i u kojoj su i druge osobe u nasilnoj vezi, kao i veću sklonost utjecaju medijskih slika i poruka na njihovo seksualno ponašanje, komunikaciju u vezi i stavove o rodnim ulogama.

Podatak koji kaže da je statistički značajno više mladića nego djevojaka izjavilo da su u vezi doživjeli prisiljavanje na seksualni odnos (5% : 2%), a u usporedbi s ostalim relevantnim rezultatima ovog istraživanja, pobuđuje određenu sumnju u istinitost iskaza nekih od tih 5% mladića (N=15) koji izjavljuju da su doživjeli seksualnu prisilu u vezi. Analiza postojanja razlika po spolu pokazala je da mladići statistički značajno više podržavaju patrijarhalno i seksističko očekivanje da djevojka pristane na seks nakon što je mladić financirao njihov zajednički izlazak, te da su statistički značajno skloniji smatrati da prisiljavanje na seksualni odnos ne predstavlja nasilno ponašanje. U oba slučaja radi se o 21% mladića (N=76 / N=77). Također, adolescenti su statistički značajno skloniji izjaviti da su osobu s kojom su u vezi prisiljavali na seks (5%, N=15), te da su je nagovarali i ucjenjivali da bi pristala na seksualni odnos (5%, N=17). Isto tako, više mladića nego

djevojaka izjavljuju da su i, van konteksta veze, u školi neželjeno dodirivali drugu osobu u seksualnom smislu (22% : 4%), te davali neželjene seksualne komentare (17% : 6%). Mogući razlozi za davanje netočnih iskaza o doživljenoj seksualnoj prisili mogu se nalaziti u percepcijama i seksualnim fantazijama mladića o asertivnim i agresivnim partnericama i 'grubom' seksu tj. suglasnom nasilnom ponašanju¹³ (Lavoie, Robitaille i Hebert, 2000) ili kako to opisuje jedan adolescent: 'Ja ošamarim nju, ona mene i onda se pojbemo.' (m, 18). U CESI istraživanju o značaju roda u stavovima i seksualnom ponašanju adolescenata i adolescentica provedenom 2003. godine također se pojavio jedan 'iznenađujući' rezultat: čak 27% mladića (u odnosu na 17% djevojaka) izjasnilo se da u vezi osjećaju pritisak da stupe u seksualne odnose. U istom istraživanju 15% mladića i 3% djevojaka izjavilo je da pokušavaju nagovoriti partnera/partnericu na seks, a za mladiće je od strane djevojaka i mladića bilo prihvaćeno da, za razliku od djevojaka, pokazuju više želje za započinjanjem seksualnih odnosa (Hodžić i Bijelić, 2003).

I dok i mladići i djevojke doživljavaju nasilna ponašanja u vezama, osjećaji i reakcije koje ispitane osobe navode kao posljedice partnerskog nasilja pokazuju da nasilje u vezama mladih nije rodno neutralan problem. Doživljeno nasilje kod djevojaka u znatno većoj mjeri rezultira negativnim posljedicama, osjećajima povrijeđenosti, tuge, nesigurnosti, nelagode, straha, srama i krivnje. Mladići pak, u znatno većoj mjeri, zbog doživljenog zlostavljanja u vezi ostaju neuznemireni, ravnodušni, te izjavljuju da im je nasilna situacija bila smiješna.

6% djevojaka i 4% mladića izjavilo je da je u vezi doživjelo da ih je partner/partnerica udario/udarila ili ošamarilo/ošamarila, a veću sklonost doživljenoj fizičkoj agresiji pokazuju mladi koji se druže u skupini prijatelja/prijateljica od kojih su neke osobe u nasilnoj vezi i u kojoj se nasilje odobrava i opravdava, kao i oni koji u vezi češće imaju komunikacijskih nesporazuma. Za adolescentice, i česta konzumacija alkohola znači veću sklonost da budu žrtve fizičkog zlostavljanja.

U odnosu na reakcije na zamišljenu situaciju doživljenog fizičkog nasilja u njihovoj vezi, mladi izjavljuju da bi se u najvećoj mjeri oslonili na sebe i svoje sposobnosti za prekid nasilne veze ili za razrješavanje sukoba/problema razgovorom sa nasilnim/nasilnom partnerom/partnericom. Međutim, kako podaci pokazuju da čak 80% djevojaka i dvije

¹³ Diskusija o ulozi nasilja u seksualnoj vezi (npr. sado-mazohističke prakse), ali i o utjecaju pornografije na percepcije i seksualne fantazije mladih, mora odlučno naglasiti da takvi oblici seksualnosti nisu normativna očekivanja. Adolescentima/adolescenticama treba biti jasno, iako su možda već i prakticirali/practicirale 'nasilni seks' sa nekom osobom, da je to vrlo individualna stvar i želja koju ne treba nametati drugim osobama ili se osjećati prisiljenim/prisiljenom pristati na takve zahtjeve. Naravno da je otvorena i iskrena komunikacija uvijek osnovni preduvjet za sigurno seksualno uživanje.

trećine mladića ne smatra da je jednostavno prekinuti nasilnu vezu i napustiti partnera/partnericu, upitna je izvedivost pretpostavljenog raskida veze u nekoj stvarnoj situaciji. Djevojke u znatno većoj mjeri zamišljaju prekid nasilne veze, što je problematično kad razmotrimo rezultate koji pokazuju da su djevojke značajno sklonije opravdavati loše ponašanje partnera u vezi, te ne prekidati vezu jer vjeruju da će se partner promijeniti. Rezultati koji pokazuju da bi znatno više mladića u navedenoj situaciji prešlo preko doživljenog nasilja nakon isprike, te da ne bi učinilo ništa, dodatno informiraju o spolnim/rodnim razlikama u percepciji, posljedicama i reakcijama na doživljeno nasilje u vezi.

Izuzetno malo adolescenata/adolescentica odlučilo bi se kontaktirati relevantne vanjske resurse (školu, policiju, savjetovališta, pa čak i roditelje i prijatelje/prijateljice) te prijaviti doživljeno nasilje i zatražiti odgovarajuću pomoć i podršku. Indikativno je i da je samo 10% mladih izjavilo da je u situaciji stvarnog zlostavljanja od strane partnera/partnerice odlučilo potražiti pomoć i savjete izvan konteksta veze. Ostale reakcije adolescenata/adolescentica na doživljeno partnersko nasilje uključuju aktivno uzvratanje, samoobranu, ali i pasivne načine reagiranja, tj. šutnju, ignoriranje, povlačenje i izbjegavanje. Također, doživljeno nasilje u vezi za dio mladih ima kao posljedicu promjene ponašanja u vezi, obitelji i školi.

S obzirom da mali dio mladih odluči o doživljenom nasilju pričati izvan veze i kruga bliskih prijatelja/prijateljica, nije iznenađujuće da još manje njih nasilje u vezi prijavljuje nekoj odrasloj osobi i/ili relevantnim stručnim službama. Razloge za neprijavlivanje nasilnog partnerskog ponašanja adolescenti/adolescentice najčešće prepoznaju u osjećajima straha od osвете i srama zbog doživljenog nasilja. Čak 90% mladih slaže se sa tvrdnjom da su sram i strah često razlozi zbog kojih žrtve nasilja ne traže pomoć.

Kao razloge za šutnju o nasilju mladi također navode i žrtvin strah od odbacivanja, napuštanja, kao i negiranje doživljenog nasilja i neprepoznavanje nasilnog ponašanja. No, ispitane osobe smatraju da manjak povjerenja u nadležne institucije također može biti razlog za neprijavlivanje nasilja, tj. misle da se žrtvi neće vjerovati i da se ništa neće poduzeti, te da je ispitivanje na policiji i/ili sudu previše težak i bolan proces za žrtvu. Nedostatak podrške, osnaživanja i osvještavanja za žrtve, kao i nedostatak povjerenja mladih u odrasle osobe, ali i opći manjak relevantnih informacija, resursa i mehanizama, glavne su prepreke za prijavljivanje doživljenog nasilja u adolescentskoj vezi.

'Nasilje u vezama je gotovo nemoguće uočiti iz razloga što se ono događa unutar veze i rijetko se ispoljava u društvu.'
(Ž, 18)

Evidentno je da priličan broj ispitanih osoba ne prepoznaje kao nasilje pojedine oblike zlostavljanja u vezi. To se prvenstveno odnosi na oblike emocionalnog/psihološkog nasilja koji se koriste za kontrolu i dominaciju u vezi, te na verbalno zlostavljanje. Ali vidljivo je da jedan dio mladih čak niti fizičko i seksualno zlostavljanje ne smatra nasilnim ponašanjima. Neosviještenost i neprepoznavanje nasilja, kao i mišljenje da su određeni oblici nasilnog ponašanja normalni dio svake veze može dovesti da toga da mladi i dalje toleriraju rizične, nasilne veze i da ne nalaze dovoljan razlog za prekid. Mnogi mladi prvenstveno mogu željeti da prestane samo nasilje, a ne veza. Međutim, zlostavljanje u vezi je kružni, ponavljajući proces, u kojem nasilne epizode s vremenom eskaliraju i dobivaju na intenzitetu, da bi se nakon naročito nasilnog incidenta (često fizičke agresije) osoba koja zlostavlja često ispričavala i obećavala da to više nikada neće napraviti. No, ovakav krug nasilja može se ponavljati kroz duži vremenski period.

'Svakodnevno vrijeđanje, omalovažavanje, poneki šamar, jer taj šamar je tek početak daljnjeg odvijanja nasilja.'
(m, 18)

'Kad te partner previše prati, kontrolira, ti si mu "vlasništvo". Izrazita ljubomora, prigovaranje, to je početak, poslije dolazi do udaranja i šamaranja.'
(Ž, 18)

Rezultati pokazuju da su mladići značajno skloniji neprepoznavanju uglavnom svih oblika nasilnog ponašanja navedenih u upitniku. To može biti razlogom za veći broj spomenutih izjava mladića o doživljenoj seksualnoj prisili, jer čak trećina mladića ne smatra nagovaranje na seks nasiljem, a njih 20% to isto misli i za seksualnu prisilu. No, uvjerenje da određena ponašanja ne predstavljaju nasilje, također može biti u pozadini započinjanja nasilja u vezi.

Učestalost iskustava viktimizacije u adolescentskim vezama mogla bi biti manja kada bi mladi na vrijeme prepoznali prve znakove upozorenja na nasilnu vezu, te takve veze prekinuli i/ili potražili pomoć. U ovom istraživanju, skoro dvije trećine ispitanih osoba izjavilo je da im se u vezi dogodio barem jedan događaj koji može upućivati na potencijalno nasilnu vezu. Djevojke su statistički značajnije sklonije doživljavati situacije koje upućuju da bi se moglo raditi o vezi u kojoj se partner prema njima ponaša dominantno i kontrolirajuće, a što za njih ostaje neprepoznato i neosviješteno; one se osjećaju manje vrijedno, uplašeno i izolirano, a takva nasilna ponašanja negiraju, opravdavaju, vjerujući da je to samo prolazna faza, te zato ne prekidaju vezu.

Ovdje je potrebno raspraviti podatke da su mladići, u odnosu na djevojke, značajno skloniji izjavljivati da pristaju na seks samo da održe vezu (5% : 2%) i da pristaju na seksualni odnos bez upotrebe zaštite (13% : 8%), a koji u usporedbi s ostalim rezultatima istraživanja, izazivaju određene sumnje u točnost danih iskaza nekih mladića. Izjavu o pristajanju na seks samo zato da ih osoba s kojom su u vezi ne ostavi, dalo je isto toliko adolescenata (5%, N=16) koliko ih je i izjavilo da su u vezi doživjeli seksualnu prisilu. To nas navodi na pretpostavku da su neki iskazi motivirani neozbiljnim pristupom temi istraživanja i/ili vlastitim željama i projekcijama za situacijom kada će oni 'morati pristajati' na seksualne odnose. I u ovom slučaju, kao i u već razmatranom podatku o mladićima koji su izjavili da su u vezi doživjeli prisiljavanje na seksualni odnos, valja ponovno napomenuti da su mladići ti kojima je seks kao karakteristika veze, statistički značajno važniji nego djevojkama, te da su oni statistički značajno skloniji u vezi nagovarati, ucjenjivati i prisiljavati partnericu na seks. Jedna djevojka to opisuje ovako: *'To je kada te dečko prisiljava na spolni odnos, a ti ne želiš. I onda ti svjesno, taj isti dečko da do znanja da ako ti nećeš, on će naći tko hoće! lako ga voliš, odluka je na tebi! Ja sam takvu vezu odlučila prekinuti!'* (ž, 17).

Prilikom razmatranja statistički značajne sklonosti mladića izjavama da pristaju na seksualni odnos bez upotrebe zaštite, potrebno je uzeti u obzir i podatak da se mladići i djevojke (8% mladića i 7,3% djevojaka) statistički značajno ne razlikuju s obzirom na izjave o doživljenom odbijanju partnera/partnerice da koristi zaštitu u seksualnom odnosu, iako oni/one to žele. Rezultati istraživanja značaja roda u stavovima i seksualnom ponašanju adolescenata i adolescentica pokazuju da je kondom najčešće korišteno sredstvo zaštite u vezama mladih, a veći užitak u seksu bez kondoma najčešći je razlog koji mladići navode za upuštanje u nezaštićeni seksualni odnos bez zaštite (Hodžić i Bijelić, 2003).

Počinjeno zlostavljanje i agresija u vezi

Nešto manje od polovice ispitanih osoba u ovom istraživanju izjavilo je da je u vezi koristilo barem jedan oblik agresivnog ponašanja prema partneru/partnerici. Najviše adolescenata/adolescentica upotrebljava emocionalne/psihološke oblike nasilnog ponašanja (9-24%), zatim verbalnu agresiju (6-9%), dok je manji broj mladih seksualno (3%) i fizički (3%) zlostavljao osobu s kojom su u vezi. S obzirom na različite oblike nasilnog ponašanja, omjer učestalosti pojedinih vrsta počinjenog nasilja odgovara omjeru pojedinih doživljenih oblika partnerskog nasilja.

Djevojke su značajno sklonije izjavljivati da su se u vezi ponašale izrazito ljubomorno (27% : 21%), optuživale partnera da se viđa sa drugima (14% : 10%), te stalno provjeravale gdje je i što radi (16% : 11%), ali kako je već navedeno i same su značajno sklonije biti žrtve takvih istih oblika nasilja u vezi. Uz to, skoro trećina mladića i 17% djevojaka smatra da posljedice psihičkog/emocionalnog zlostavljanja nisu podjednako ozbiljne kao i posljedice fizičkog nasilja. Zanimljivo je da, od mladih koji su doživjeli ljubomorno i kontrolirajuće ponašanje u vezi, otprilike trećina izjavljuje da su i sami koristili ovakve oblike partnerske agresije. No, problematično je da dvije trećine djevojaka i skoro polovica mladića koje/koji su počinile/počinili neki oblik nasilja u vezi razlog tome nalazi u svojim ljubomornim osjećajima, dok je za 21% djevojaka i 17% mladića motivacija za agresiju bila želja za kontroliranjem osobe s kojom su u vezi. Izvjesno je da neke djevojke i neki mladići svoje romantične i ljubavne težnje artikuliraju i pokazuju i kroz ljubomorna i posesivna ponašanja.

Objašnjenja za ovakva shvaćanja veze i odnosa prema partneru/partnerici mogu se naći i u pretpostavljenom manjku koji mladi imaju u iskustvima kvalitetnih i nenasilnih partnerskih/intimnih odnosa, ali i u društvenim pritiscima, naročito onima od strane vršnjačkih grupa koje uspješnost i popularnost adolescentskih identiteta mjere ostvarenom i zadržanom vezom. Ovome u prilog govore rezultati da trećina djevojaka i 23% mladića izjavljuje da je nasilno ponašanje počinila zbog straha od odbacivanja, tj. prekida veze, a da se oko 10% mladih u vezi nasilno ponašalo zbog utjecaja grupe bliskih prijatelja/prijateljica. Očito je da edukacijske strategije prevencije nasilnog ponašanja u adolescentskim vezama trebaju uključiti osvještavanje i raspravu o ljubomori kao glavnom razlogu za počinjeno nasilje, te biti usmjerene na razlikovanje osjećaja ljubomore i kontrolirajućeg ponašanja zbog ljubomore, kao i na ukazivanje da u kvalitetnim vezama osobe vjeruju i podržavaju jedna drugu i poštuju međusobnu nezavisnost.

Veća sklonost upotrebi emocionalnog/psihološkog nasilja u vezi uočena je za sve analizirane faktore rizika. Tako su učestalijem korištenju dominantnih i kontrolirajućih nasilnih oblika ponašanja skloniji mladi s nižim stupnjem samopoštovanja; mladi koji su svjedočili/doživjeli prijetnje i nasilno ponašanje u obitelji; oni koji često konzumiraju alkohol (zloupotreba droge povezana je sa većom sklonošću kontroliranju osobe u vezi samo za mladiće); oni koji vjeruju u tradicionalne rodne uloge i oni koji imaju permisivna i neosvijestena stajališta prema upotrebi nasilja i slažu se sa mitovima o nasilju; mladi koji u vezi češće doživljavaju nesporazume u komunikaciji sa partnerom/partnericom; oni mladi koji su dio vršnjačkih grupa koje odobravaju nasilje i u kojima se druže s osobama koje su u nasilnoj vezi; kao i oni koji izjavljuju da medijske slike i poruke imaju određen

utjecaj na njihove stavove o rodnim ulogama, njihovo seksualno ponašanje i njihovu komunikaciju u vezi. Uz obrasce nasilja prisutne unutar nekih obitelji i vršnjačkih grupa, i svjedočenje i izloženost adolescenata/adolescentica nasilnim ponašanjima u drugim sredinama u kojima se svakodnevno kreću (škola, naselje/'kvart'), može, s obzirom na model socijalnog učenja, doprinijeti upotrebi i prihvaćanju nasilja u vezi. Rezultati pokazuju zabrinjavajuće visoke postotke mladih koji su svjedočili, ali i doživjeli i počinili nasilje u svojoj školi i naselju/'kvartu'.

Mladići su značajno skloniji u vezama biti seksualno agresivni prema partnerici, tj. nagovarati, ucjenjivati (5% : 1%) i prisiljavati je na seksualni odnos (5% : 1%). Ovi rezultati - promatrani zajedno sa podacima da više od polovice ispitanih osoba smatra da je za mladiće seksualni odnos glavni razlog stupanja u vezu, te da trećina mladića misli da silovanje u braku nije moguće i ne smatra nagovaranje na seks nasiljem, a 20% mladića misli da je seksualni pristanak djevojke odgovarajuća 'protuusluga' za mladićevo financiranje zajedničkog izlaska, te ne smatra prisiljavanje na seks nasilnim ponašanjem - ukazuju na nužnost edukacijskih napora za prevenciju seksualnog zlostavljanja u adolescentskim vezama.

Identificirane karakteristike koje doprinose većoj sklonosti mladića za iniciranjem seksualnog zlostavljanja u vezi su česta upotreba alkohola¹⁴, slaganje sa stereotipnim stavom o ženskoj rodnoj ulozi, nedovoljna emotivna komunikacija s partnericom i manjak vještina pregovaranja u vezi, kao i druženje sa grupom prijatelja/prijateljica od kojih su neki/neke u nasilnim vezama, te sklonost utjecaju medijskih prikaza na njihovo seksualno ponašanje.

O počinjenom fizičkom nasilju u vezi (udarac, šamar, bacanje predmeta, povlačenje za kosu, guranje) izjasnilo se 3% mladih, s time da su mladići statistički značajno skloniji prijetiti fizičkim ozljeđivanjem osobi s kojom su u vezi (3% : 1%). Mladići isto tako znatno više sudjeluju u fizičkoj agresiji u školskoj sredini, kao i u svom naselju/'kvartu' (tučnjava, naguravanje, udaranje). Utjecaj vršnjačke grupe koja uključuje prijatelje/prijateljice u nasilnoj vezi, komunikacijski problemi i nesporazumi u vezi, te sklonost utjecaju medija na seksualno ponašanje, značajke su koje doprinose većoj sklonosti mladih korištenju fizičke sile u vezi.

Uz već spomenute razloge/motivacije za iniciranje nasilja u vezi (ljubomora, strah od prekida veze, kontrola partnera/partnerice, utjecaj vršnjačke grupe, utjecaj alkohola/

¹⁴ Mladići također znatno više navode da je razlog njihovom nasilju bio utjecaj alkohola/droge, a 20% njih smatra da osoba koja zlostavlja druge pod utjecajem alkohola ili droge nije odgovorna za svoje ponašanje.

droge), skoro trećina djevojaka i nešto manje mladića navodi da je njihovo nasilno ponašanje ustvari bio odgovor na provokaciju partnera/partnerice. Naravno da ovi odgovori nisu rezultat objektivne analize nasilnih situacija, već interpretacija i viđenje okolnosti počinjenog nasilja od strane samih mladih, ali svakako da edukacijsko-prevencijski programi trebaju uzeti u obzir da je i mit o opravdanosti upotrebe nasilja kao reakcije na provokaciju prisutan u adolescentskoj populaciji. Čak polovica mladića i trećina djevojaka slaže se sa stavom da žena treba paziti da ne izaziva muškarca, a gotovo dvije trećine ispitanih osoba smatra da je zbog osjećaja ljutnje opravdano korištenje fizičkog nasilja. Mladima je potrebno jasno objasniti da nitko ne izaziva i uzrokuje nasilnu reakciju kod druge osobe, već da su ljudi sami odgovorni za svoje reakcije u određenim situacijama.

Također, 25% djevojaka i 14% mladića izjavljuje da su na počinjeno nasilje u vezi bile/ bili motivirane/motivirani nesporazumima i problemima u komunikaciji s partnerom/partnericom. Uz to, analize pokazuju da su određeni komunikacijski aspekti veze - tj. manjak pregovaračkih vještina za razrješavanje sukoba/problema, nedovoljna komunikacija o osjećajima, te češća pojava nesporazuma u komunikaciji - povezani sa većom sklonošću činjenja nasilnih ponašanja, ali i sa sklonošću trpljenju određenih vrsta nasilja u vezi. U slučajevima kada se nasilje u vezi objašnjava zajedničkim komunikacijskim problemima u vezi, moguće ga je razumjeti kao trajniju karakteristiku/dinamiku veze, kao uobičajeni obrazac partnerskih interakcija. Svakako je važno u edukacijske programe uključiti razvijanje komunikacijskih vještina, a istovremeno je potrebno izbjegavati da mladi poruke o prevenciji razumiju u smislu žrtvine odgovornosti za poboljšanje komunikacijskih obrazaca kako bi se spriječilo nasilje. S obzirom da rezultati provedenih istraživanja pokazuju da se veliki broj mladih slaže da je - kao 'prevencijska mjera' - bolje ne razgovarati o određenim temama koje mogu razljutiti partnera/partnericu, u nekim slučajevima jedina primjerena reakcija može biti napustiti nasilnog/nasilnu partnera/partnericu, a ne pokušavati 'bolje komunicirati' (Lavoie, Robitaille i Hebert, 2000.).

Kvalitetne i ne-nasilne adolescentske veze

U središtu ovog istraživanja su rizične i nasilne adolescentske veze, ali je svakako potrebno ukazati i na značajke kvalitetnih, ne-nasilnih veza i na važnost takvih veza u jačanju sposobnosti adolescenata i adolescentica za zadovoljavajuće i uspješne partnerske odnose u odrasloj dobi, kao i na pozitivan značaj koji takve veze imaju na razvoj identiteta i komunikacijskih i interpersonalnih vještina, te u osiguravanju emocionalne podrške.

'Pokazati mladima da se problemi i nesuglasice mogu riješiti na miran način, a ne fizičkim nasiljem ili psihičkim. Prvo se mladima mora pokazati da su svi isti i ravnopravni, da nitko nekog drugog ne smije omalovažavati zbog onoga što je i što želi, svi su isti i nitko nema pravo nekoga tući ili maltretirati zbog toga.'
(ž, 18)

Tri karakteristike veze koje su ispitane osobe procijenile kao najvažnije su komunikacija, iskrenost i povjerenje, upravo one značajke koje su u osnovi kvalitetnih i podržavajućih partnerskih/intimnih odnosa. Zdrave i ravnopravne veze također obilježava i ne-nasilno razrješavanje sukoba i problema, kao i asertivno izražavanje vlastitih potreba i osjećaja. Više od dvije trećine mladih u ovom istraživanju izjavljuju da često u vezi razgovara o emocionalnim aspektima, te da probleme i nesporazume nastoji riješiti pregovaranjem. Možemo pretpostaviti da su ovakvi modeli partnerskih interakcija u velikoj mjeri prisutni kod one polovice adolescenata/adolescentica koji/koje izjavljuju da su u potpunosti zadovoljni/zadovoljne svojim vezama u kojima rijetko dolazi do komunikacijskih nesporazuma i neslaganja.

'S njima se treba razgovarati o tome, dati do znanja da svi jednako vrijedimo, da se ljudi međusobno moraju poštovati.'
(ž, 17)

U radu s mladima, potrebno je, paralelno uz prevenciju nasilnog ponašanja, isticati i ova pozitivna otkrića, te razvijati vještine potrebne za izgrađivanje i održavanje zdravih, ne-nasilnih veza temeljenih na međusobnom poštovanju, ravnopravnosti, podršci i odgovornosti. Također, prepoznavanje znatnog utjecaja vršnjaka/vršnjakinja na formiranje i oblikovanje adolescentskih stavova, kao i činjenice da mladi češće pomoć i savjete traže u krugu bliskih prijatelja/prijateljica, nego od stručnih, odraslih osoba, ukazuje na važnost koju vršnjačka edukacija može imati u prevenciji nasilja u vezama. Čak 95% djevojaka i 85% mladića u ovom istraživanju smatra da postoje stvari koje mogu učiniti da pomognu prijatelju/prijateljici koji/koja je u nasilnoj vezi. Naglasak u edukaciji trebao bi biti i na praktičnim vježbama pronalaženja alternativa nasilnom rješavanju sukoba. Ohrabruje podatak da 84% djevojaka i 79% mladića smatra da je moguće u nasilnim situacijama ostati nenasilan/nenasilna. S obzirom na dobivene rezultate o ključnoj ulozi ljubomore u obrascima nasilnih adolescentskih veza, itekako je potrebno iznaći neke druge načine i modele održavanja veze, a koji bi se temeljili na otvorenoj i ravnopravnoj komunikaciji, te na jasnom iskazivanju svojih želja i osjećaja, prava i potreba, kao i na uvažavanju onih partnera ili partnerice.

Zaključne napomene

Velika većina mladih u dobi od 16 do 19 godina koja je sudjelovala u ovom istraživanju već ima iskustvo veze i mnogi smatraju da je nasilje u vezama ozbiljan problem u adolescentskoj populaciji. Rezultati općenito pokazuju da učestalost nasilja u adolescentskim vezama varira u odnosu na vrstu nasilnog ponašanja. Uočeni obrasci ukazuju da su najprisutniji nasilni oblici ponašanja kojima se nastoji dominirati i kontrolirati osobu u vezi – izrazita ljubomora, posesivnost, kontrola i optuživanje. Indikativno je i da te oblike ponašanja mladi u velikoj mjeri i ne prepoznaju kao nasilje. Dok je ljubomora najčešće prepoznati razlog za nasilje u vezama mladih, istovremeno veliki broj adolescenata i adolescentica smatra da je ljubomorno ponašanje način pokazivanja ljubavi, a ne oblik kontrole i dominacije u vezi. Djevojke su značajno sklonije i doživljavati i činiti emocionalne/psihološke oblike zlostavljanja, a i posljedice doživljenog nasilja za djevojke znatno su negativnije i ozbiljnije nego za mladiće. Polovica adolescenata/adolescentica koji/koje su doživjeli/doživjele neki oblik nasilja u vezi, također su i sami/same bili/bile nasilni/nasilne prema partneru/partnerici. Niži stupanj samopoštovanja, češća konzumacija alkohola, svjedočenje/iskustvo obiteljskog nasilja, prihvaćanje tradicionalnih rodni stereotipa, permissivni stavovi prema upotrebi nasilja, komunikacijski problemi u vezi, te utjecaj vršnjačke grupe i medijskih slika i poruka, identificirane su karakteristike rizika povezane s većom sklonošću korištenju emocionalnog/psihološkog zlostavljanja u vezi, ali i s većom sklonošću viktimizaciji.

Seksualno nasilje i fizička agresija u vezama mladih prisutni su u manjem obujmu, s time da mladići značajno više koriste oblike seksualnog zlostavljanja nad osobom s kojom su u vezi. Mladići također značajno više zastupaju tradicionalne i seksističke stavove o rodni ulogama, kao i stavove koji opravdavaju upotrebu nasilja u određenim situacijama, te su značajno skloniji ne prepoznavati određena ponašanja kao zlostavljanje. Strah, sram, neosvijestjenost, nepovjerenje, te nedostatak relevantnih informacija i resursa, razlozi su zbog kojih mladi problem nasilja u vezi uglavnom nastoje riješiti oslanjajući se na vlastite sposobnosti i vještine za eventualni prekid takve veze, te se najčešće ne odlučuju prijaviti nasilje nekoj odrasloj osobi, kao niti potražiti pomoć i savjete izvan konteksta veze i/ili grupe bliskih prijatelja/prijateljica. S druge strane, mladi u znatnoj mjeri prepoznaju potrebe za školskim edukacijsko-prevencijskim programima, te sami predlažu velik broj tema i načina rada vezanih uz problematiku nasilja u adolescentskim vezama.

SMJERNICE I PREPORUKE

'Mislim da javnost nije dovoljno upoznata s time.'
(m, 18)

Ako nasilje shvatimo kao naučeno ponašanje, onda je moguće i da se nasilne osobe 'od-uče' od upotrebe nasilja i izaberu ne-nasilne mogućnosti. Edukacijsko-prevenzijski programi mogu promijeniti znanje, stavove i osviještenost (a možda i ponašanje), te doprinijeti razvoju vještina i osnaživanju adolescenata/adolescentica. Namjera ovog istraživanja jest i, na temelju dobivenih rezultata, ukazati na potrebu za sustavnim – dugoročnim, integriranim i multi-dimenzionalnim - pristupom prevenciji nasilja u vezama mladih. Takav pristup podrazumijeva suradnju svih relevantnih društvenih dionika - mladi, roditelji, odgojno-obrazovne ustanove, policija, zdravstvene ustanove, organizacije civilnog društva - ali i postojanje jasne političke volje za osiguravanje zakonskog okvira i ostalih društvenih uvjeta potrebnih za provedbu preventivnih aktivnosti. Na legislativnom nivou potrebno je prvenstveno prepoznati i uključiti koncept rodno uvjetovanog nasilja u postojeći zakonodavni okvir, ali i razviti mehanizme za sankcioniranje nasilja, kao i formulirati zaštitne mjere u slučajevima nasilja u adolescentskim vezama.

Postojeći javni politički dokument izravno povezan s problemom nasilja u adolescentskim vezama jest *Program aktivnosti za sprečavanje nasilja među djecom i mladima* koji je Vlada Republike Hrvatske prihvatila 2004. godine, te pripadajući *Protokol o postupanju u slučajevima nasilja*. Međutim, niti *Program*, niti *Protokol* ne uzimaju u obzir spolnu/rodnu dimenziju i dinamiku nasilja među mladima, kao ni specifični kontekst i vrste nasilnih ponašanja u partnerskim vezama adolescenata/adolescentica. S druge strane, važno je da je u *Protokol* uvrštena definicija nasilja koja uključuje verbalne, socijalne, psihološke i tjelesne oblike zlostavljanja među djecom i mladima, a da se u sklopu psihičkih i emocionalnih negativnih postupaka navodi i spolno uznemiravanje i zlostavljanje (MOBMS, 2004). Mogućnost za utvrđivanje strateškog okvira, društvenih uvjeta, te javne politike potrebne za sveobuhvatni i sustavni pristup prevenciji nasilja u adolescentskim vezama, pruža se i u trenutnoj izradi prijedloga novog *Nacionalnog plana djelovanja za mlade* za razdoblje od 2008. godine.

Uvođenje sveobuhvatnog programa seksualne edukacije u nastavni plan i program hrvatskih škola moglo bi osigurati okvir potreban za sustavni rad na problemu nasilja u vezama, kao i na pitanjima spolne/rodne ravnopravnosti. Do tada, nužno je da postojeći školski programi prevencije nasilja uključe i spolnu/rodnu perspektivu, ali i da se u cjelokupnom odgojno-obrazovnom sustavu ozbiljnije

započne s uklanjanje spolnih/rodnih stereotipa, te provođenjem načela spolne/rodne ravnopravnosti. Osmišljavanje i razvijanje školskih edukacijsko-prevenzijskih programa potrebno je temeljiti na dobivenim rezultatima istraživanja, te uvažavati potrebe i smjernice koje kao bitne navode sami/same adolescenti/adolescentice. Podaci iz ovog istraživanja naglašavaju sljedeće karakteristike edukacijsko-prevenzijskog rada na problemu nasilja u adolescentskim vezama:

- prepoznavanje i osvještavanje psiholoških/emocionalnih oblika nasilja, kao i prvih znakova nasilne veze
- promjena stavova o nasilju i rodnim stereotipima
- osvještavanje mitova o nasilju
- razumijevanje dinamike moći i kontrole u vezama
- razvijanje i jačanje samopoštovanja i samopouzdanja, komunikacijskih vještina, te vještina pregovaranja i rješavanja sukoba kao aspekata kvalitetnih i nenasilnih veza
- poticanje i osvještavanje prava spolne/rodne ravnopravnosti i prava na život bez nasilja, kao osnovnih ljudskih prava
- osvještavanje utjecaja vršnjačke grupe i utjecaja medija
- dodatno educiranje svih uključenih u problematiku, prvenstveno onih koji rade neposredno s mladima - nastavnika/nastavnica i školskih psiholoških, pedagoških i zdravstvenih službi
- anonimnost, povjerljivost i stručnost
- ohrabrivanje, savjetovanje i davanje podrške i zaštite žrtvama
- informiranje o postojećim mehanizmima i resursima za prijavljivanje nasilja
- psihološko-socijalni rad sa nasilnim osobama

U buduće istraživačke projekte usmjerene na razumijevanje nasilja u vezama mladih svakako bi trebalo uključiti kvalitativne metode prikupljanja podataka, te obratiti pažnju na faktore zaštite, tj. one karakteristike koje doprinose izgrađivanju i održavanju kvalitetnih i ne-nasilnih adolescentskih veza. No, također je potrebno i na nacionalnom nivou razviti mehanizme za prikupljanje podataka i praćenje slučajeva nasilja u vezama mladih.

LITERATURA

- Bijelić, N. (2004.): *Istraživanja nasilja u adolescentskim vezama*, <http://www.sezamweb.net/raspis.php?q=Nasilje%20u%20adolescentskim%20vezama> <http://www.cesi.hr/raspis.php?id=73>.
- Cascardi M. i S. Avery-Leaf (2000.): *Violence against Women: Synthesis of Research for Secondary School Officials*, U.S. Department of Justice.
- Cesar, S. i dr. (2006.): *Bolje spriječiti nego liječiti: prevencija nasilja u adolescentskim vezama: priručnik za edukatore i edukatorice*, Zagreb, CESI.
- Clarck, S. (2001.): What Social Workers Should Know about Gender-Based Violence and the Health of Adolescent Girls, u *Adolescent Health* 1(2), http://www.socialworkers.org/practice/adolescent_health/ah0102.asp.
- Department of Justice Canada - Family Violence Initiative (2007.): *Dating Violence: A Fact Sheet from the Department of Justice Canada*, <http://www.justice.gc.ca/en/ps/fm/datingfs.html>.
- Finger, W. i dr. (2004.): *Nonconsensual Sex among Youth*, YouthNet, Family Health International.
- Foltz, A. M. (2006.): *Gender and Dating Violence*, University of Maryland, <https://drum.umd.edu/dspace/bitstream/1903/4068/1/umi-umd-3814.pdf>.
- Furlong, M. J. i dr. (2005.): *Dating Violence Patterns of California Adolescents*, University of California Santa Barbara, Center for School-Based Youth Development.
- Hickman, L. J. i L. H. Jaycox (2004.): Dating Violence among Adolescents: Prevalence, Gender Distribution, and Prevention Program Effectiveness, u *Trauma, Violence, & Abuse* 5(2), 123-142.
- Hodžić, A. i N. Bijelić (2003.): *Značaj roda u stavovima i seksualnom ponašanju adolescenata i adolescentica: izvještaj istraživanja 'Muškarci, žene, i seksualnost'*, Zagreb, CESI.
- Kelly, K. D. (2006.): *Violence in Dating Relationships: An Overview Paper*, Ottawa, Public Health Agency of Canada.
- Kinsfogel, K. M. i J. H. Grych (2004.): Interparental Conflict and Adolescent Dating Relationships: Integrating Cognitive, Emotional, and Peer Influences, u *Journal of Family Psychology* 18(3), 505-515.
- Lavoie, F., Robitaille L. i M. Hebert (2000.): Teen Dating Relationships and Aggression, u *Violence Against Women* (6)1, 6-36.
- NYVPRC - National Youth Violence Prevention Resource Centre (2001.): *Facts for Teens: Teen Dating Violence*, <http://www.safeyouth.org/scripts/teens/docs/dating.pdf>.
- McNair, B. (2004.): *Stripitiz kultura: Seks, mediji i demokratizacija žudnje*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk.

- Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti (2004.): *Program aktivnosti sprječavanja nasilja među djecom i mladima*, Zagreb, MOBMS.
- Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti (2004.): *Protokol o postupanju u slučajevima nasilja među djecom i mladima*, Zagreb, MOBMS.
- Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske (2007.): *Podaci o nasilju u školama tijekom školske godine 2005/06*, Zagreb, MZOS.
- O' Keefe, M. (2005.): *Teen Dating Violence: A Review of Risk Factors and Prevention Efforts*, http://www.vawnet.org/DomesticViolence/Research/VAWnetDocs/AR_TeenDatingViolence.php
- Picard, P. (2007.): *Technology & Teen Dating Abuse Survey 2007*, Teenage Research Unlimited, <http://www.loveisnotabuse.com/pdf/06-208%20Tech%20Relationship%20Abuse%20TPL.pdf>.
- Powers, J. i E. Kerman (2006.): *Teen Dating Violence*, <http://www.actforyouth.net/documents/feb06.pdf>.
- Prpić, I. (2006.): Vršnjačko nasilje među djevojčicama, u *Ljetopis socijalnog rada* 13(2), 315-330.
- Roberts, T. A. i J. Klein (2003.): Intimate Partner Abuse and High-Risk Behavior in Adolescents, u *Arch Pediatr Adolesc Med* 157, 375-380.
- Sorensen, S. (2007.): *Adolescent Romantic Relationships*, http://www.actforyouth.net/documents/AdolescentRomanticRelationships_July07.pdf.
- Swart, L. (2005.): *Adolescent Dating Relationships: Sexual Coercion and High Risk Sexual Practices*, University of South Africa.
- Teenage Research Unlimited (2005.): *Teen Dating Abuse Survey 2005*, <http://www.loveisnotabuse.com/pdf/Liz%20Claiborne%20Relationship%20Abuse%20Hotsheet.pdf>.
- Teenage Research Unlimited (2006.): *Teen Dating Abuse Survey 2006*, <http://www.loveisnotabuse.com/pdf/Liz%20Claiborne%20Mar%2006%20Relationship%20Abuse%20Hotsheet.pdf>.
- Varia, S. (2006.): *Dating Violence among Adolescents*, Advocates for Youth, <http://www.advocatesforyouth.org/PUBLICATIONS/factsheet/fsdating.pdf>.
- Wolfe, D. A. i C. Feiring (2000.): Dating Violence Through the Lens of Adolescent Romantic Relationships, u *Child Maltreatment* 5(4), 360-363.

PRILOG

UPITNIK O NASILJU U ADOLESCENTSKIM VEZAMA

Ovaj upitnik pred tobom nastao je sa ciljem ispitivanja prepoznavanja, razumijevanja i učestalosti nasilja u adolescentskim vezama. Ispunjavanje upitnika je anonimno, a podaci će se skupno statistički obraditi. Nadamo se da će nam podaci dobiveni iz upitnika pomoći u razumijevanju potreba i problema mladih vezanih uz nasilje u adolescentskim vezama. Smatramo da su upravo mlade osobe te koje najbolje znaju što im je potrebno. Želimo da vaša iskustva, znanja i želje budu osnova za kreiranje što kvalitetnijih edukacijsko-preventivnih programa. Tvoja pomoć nam je dragocjena, pa te molimo da iskreno odgovoriš na sva postavljena pitanja. Zahvaljujemo ti na suradnji i strpljenju.

1. Spol:

- a) ženski
- b) muški

2. Dob/godine:

- a) 16
- b) 17
- c) 18
- d) 19

3. Razred:

- a) 3.
- b) 4.

4. Škola:

- a) gimnazija
- b) strukovna/tehnička
- c) obrtnička/industrijska

5. Kakav je bio tvoj uspjeh na kraju prošle školske godine?

- a) odličan
- b) vrlo dobar
- c) dobar
- d) dovoljan
- e) nedovoljan

6. S kim živiš?

- a) s majkom
- b) s majkom i ocem
- c) s ocem
- d) s bakom/djedom
- e) u dječjem domu
- f) sa starateljem/starateljicom
- g) _____

7. Jesu li te u obitelji odgajali u vjerskom duhu?

- a) Ne.
- b) Da, ali ne previše.
- c) Da, dosljedno u skladu sa vjerskim načelima.

8. Molimo te da odrediš u kojoj mjeri se navedena tvrdnja, odnosi na tebe, odnosno u kojoj mjeri je ona točna u odnosu na tebe. To ćeš učiniti tako da zaokružiš jedan od brojeva na skali za svaku od ovih 10 tvrdnja, a značenje brojeva je sljedeće:

1	2	3	4	5
u potpunosti netočno	donekle netočno	nisam siguran/ sigurna	donekle točno	u potpunosti točno

1. Općenito govoreći zadovoljna/zadovoljan sam sobom.	1	2	3	4	5
2. Željela/želio bih imati više poštovanja prema sebi.	1	2	3	4	5
3. Osjećam da nema puno toga čime bih se mogla/mogao ponositi.	1	2	3	4	5
4. Ponekad se osjećam potpuno beskorisnom/beskorisnim.	1	2	3	4	5
5. Sposobna/sposoban sam raditi i izvršavati zadatke podjednako uspješno kao i većina drugih ljudi.	1	2	3	4	5
6. S vremena na vrijeme osjećam se bezvrijedno.	1	2	3	4	5
7. Osjećam da sam isto toliko sposobna/sposoban koliko i drugi ljudi.	1	2	3	4	5
8. Osjećam da posjedujem niz vrijednih osobina.	1	2	3	4	5
9. Sve više dolazim do spoznaje da jako malo vrijedim.	1	2	3	4	5
10. Mislim da vrijedim, barem koliko i drugi ljudi.	1	2	3	4	5

9. Događa li se (ili se događalo) u tvojoj obitelji? (Stavi X u odgovarajuću kućicu)

	DA	NE
Odrasle osobe često viču na tebe.		
Odrasle osobe te vrijeđaju i nazivaju pogrđnim imenima.		
Odrasle osobe te kažnjavaju zatvaranjem i/ili oduzimanjem hrane.		
Odrasle osobe te kažnjavaju zabranom telefoniranja i/ili izlazaka.		
Odrasle osobe te tuku, vuku za kosu ili šamaraju.		
Odrasle osobe ti prijete i zastrašuju te.		
Odrasle osobe uzimaju ili namjerno uništavaju tvoje stvari.		
Sukobi se rješavaju korištenjem fizičke sile.		
Odrasle osobe se ponašaju nasilno pod utjecajem alkohola i/ili droga.		
Odrasle osobe te dodiruju na seksualan način.		
Odrasle osobe te prisiljavaju na neželjeno seksualno ponašanje.		

10. Koliko često si u zadnjih mjesec dana ... (Stavi X u odgovarajuću kućicu.)

	NIKAD	JEDNOM ILI DVAPUT MJESEČNO	VIŠE PUTA MJESEČNO
pila/pio alkoholna pića?			
konzumirala/konzumirao droge?			

11. Jesi li ikada bila/bio u vezi?

- a) Da.
b) Ne. → Nastavi na pitanju 25.

12. Ako da, je li ta veza uključivala seksualni odnos?

- a) Da.
b) Ne.

13. Koliko je trajala tvoja najduža veza?

- a) 0 - 1 mjesec
b) 2 - 5 mjeseci
c) 6 - 12 mjeseci
d) 1 - 2 godine
e) više od 2 godine

14. Jesi li trenutačno u vezi?

- a) Da.
b) Ne. → Nastavi na pitanju 19.

15. Ako da, uključuje li tvoja sadašnja veza seksualni odnos?

- a) Da.
b) Ne. → Nastavi na pitanju 17.

16. Ako da, jesi li koristila/koristio neko sredstvo zaštite pri posljednjem seksualnom odnosu? (Ako si koristila/koristio više sredstava, zaokruži sva korištena sredstva zaštite.)

- a) Ne.
- b) Ne znam.
- c) kondom (prezervativ)
- d) prekinuti snošaj
- e) kontracepcijske pilule
- f) prirodne metode (brojanje plodnih dana, ...)
- g) Nešto drugo. (Što? _____)

17. Ako si trenutčno u vezi, koliko si zadovoljna/zadovoljan vezom?

- a) u potpunosti
- b) uglavnom
- c) djelomično
- d) nikako

18. Ako si trenutčno u vezi, koliko često ... (Stavi X u odgovarajuću kućicu.)

	NIKAD	RIJETKO	PONEKAD	ČESTO	SVAKODNEVNO
razgovarate o osjećajima?					
dolazi do 'nesporazuma u komunikaciji'?					
nesporazume/ probleme nastojite riješiti razgovorom/ pregovaranjem?					

19. Ponašaš li se ikada u vezi na sljedeći način? (Stavi X u odgovarajuću kućicu.)

	DA	NE
Govoriš stvari koje vrijeđaju ili ponižavaju mladića/djevojku pred drugima.		
Prisiljavaš mladića/djevojku na seks.		
Udaraš ili šamaraš mladića/djevojku.		
Ismijavaš mladića/djevojku.		
Ponašaš se izrazito ljubomorno.		
Ponašaš se posesivno, kao da je mladić/djevojka tvoje vlasništvo.		
Bacaš predmete na mladića/djevojku.		
Optužuješ mladića/djevojku da se viđa s drugima.		
Prijetiš da ćeš ozlijediti mladića/djevojku ili nekoga tko mu/joj je blizak.		
Povlačiš za kosu ili guraš mladića/djevojku.		
Namjerno uništavaš neku stvar koja pripada mladiću/djevojci.		
Provjeravaš stalno gdje je mladić/djevojka i što radi.		
Koristiš ucjene i manipulacije da bi dobio/dobila ono što želiš.		
Prijetiš mladiću/djevojci da ćeš se ubiti ako te ostavi.		
Nagovaraš i ucjenjuješ mladića/djevojku da bi pristao/pristala na seks.		
Nazivaš mladića/djevojku pogrđnim imenima.		

20. Ako se ponašaš na neki od gore navedenih načina, koji su tvoji razlozi za takvo ponašanje? (Slobodno zaokruži i više odgovora te dopiši ako je potrebno.)

- a) samoobrana
- b) ljubomora
- c) kontrola partnera/partnerice
- d) iskazivanje bijesa

- e) odgovor na 'provokaciju'
- f) utjecaj grupe bliskih prijatelja/prijateljica
- g) zastrašivanje partnera/partnerice
- h) nesporazumi, problemi u komunikaciji
- i) strah od odbacivanja, prekida veze
- j) zbog utjecaja alkohola i/ili droga
- k) _____

21. Je li ti se ikada dogodilo u vezi da se mladić/djevojka ponaša na sljedeći način? (Stavi X u odgovarajuću kućicu.)

	DA	NE
Ponaša se izrazito ljubomorno.		
Ponaša se posesivno, kao da si ti njegovo/njezino vlasništvo.		
Govori ti da si glup/glupa i naziva pogrdnim imenima.		
Daje ti do znanja da što god učiniš nije dovoljno dobro.		
Govori da će te ostaviti ako ne pristaneš na seksualne odnose.		
Krivi te kada s tobom ne postupa dobro, govori ti da si to sam/sama tražio/trajila.		
Nagovara te na seksualan odnos, iako ti nisi spreman/spremna.		
Nasilno se ponaša prema drugima što tebe plaši.		
Baca na tebe stvari ili namjerno uništava tvoje stvari.		
Dovodi te u neugodne situacije, omalovažava i ismijava pred drugima.		
Optužuje te bez razloga za flert s drugima ili da ga/je varaš.		
Prijeti da će ozlijediti tebe ili neku tebi dragu osobu.		
Pokušava te nagovoriti na nešto ili izazvati krivnju kod tebe govoreći: "Da me stvarno voliš, ti bi..."		
Odbija koristiti zaštitu u seksualnom odnosu, iako ti to želiš.		
Donosi odluke umjesto tebe.		

Fizički te ozlijedio/ozlijedila (udario/udarila ili ošamario/ošamarila).		
Traži od tebe opravdanja za sve što radiš, kamo ideš i za svaku osobu s kojom se susrećeš.		
Ogovara te (trača).		
Gura te ili vuče za kosu.		
Prisiljava te na seksualne odnose.		
Ponaša se kao da su u njoj/njemu dvije osobe – nekad je izrazito ljubazan/ljubazna, a nekad je zaista loš/loša?		

22. Ako si doživjela/doživio nešto od gore navedenog, kakvi su bili tvoji osjećaji u toj situaciji? (Slobodno zaokruži i više odgovora te dopiši ako je potrebno.)

- a) nelagoda
- b) zbunjenost
- c) nesigurnost
- d) nepovjerenje
- e) povrijeđenost
- f) bijes
- g) strah
- h) tuga
- i) sram
- j) ravnodušnost ("Svejedno mi je.")
- k) ljutnja
- l) krivnja
- m) "Bilo mi je smiješno!"
- n) _____

23. Ako si doživjela/doživio nešto od gore navedenog, kakve su bile tvoje reakcije na tu situaciju? (Slobodno zaokruži i više odgovora te dopiši ako je potrebno.)

- a) samoobrana, uzvratanje
- b) traženje pomoći, savjeta, usluga
- c) ignoriranje (Ponašam se kao da se to ne događa.)

- d) povlačenje
- e) izbjegavanje
- f) plač
- g) šutnja
- h) promjena ponašanja kod kuće
- i) promjena ponašanja u vezi
- j) promjena ponašanja u školi
- k) _____

24. Je li ti se ikada u vezi dogodilo sljedeće? (Stavi X u odgovarajuću kućicu.)

	DA	NE
Pristaješ na nešto samo zato što ti je neugodno ili te strah reći ne.		
Nakon seksualnog odnosa osjećaš se iskorišteno.		
Pristaješ na seksualan odnos samo zato da te mladić/djevojka ne ostavi.		
Uhvatiš li se kako, sebi ili drugima, opravdavaš ponašanje mladića/djevojke kada s tobom postupa loše.		
Kada ništa ne govoriš, mladić/djevojka se ponaša kao da se tvoj pristanak podrazumijeva.		
Osobe kojima vjeruješ govore ti da su zabrinute za tebe otkad si u vezi.		
Ostaješ u vezi jer se nadaš da će se mladić/djevojka promijeniti.		
Osjećaš se izolirano, odvojeno od prijatelja/prijateljica.		
Plašiš se osobe s kojom si u vezi.		
Osjećaš se manje vrijedno zbog mladića/djevojke.		
Mijenjaš svoje stavove i ponašanje da bi izbjegla/izbjegao sukob.		
Činiš stvari samo kako bi ugodila/ugodio njemu/njoj radije nego da ugodiš sebi.		
Pristaješ na seks bez zaštite, iako je želiš koristiti.		

25. Slažeš li se sa sljedećim tvrdnjama? (Stavi X u odgovarajuću kućicu.)

	DA	NE
Od djevojke se očekuje da pristane na seks s mladićem koji je potrošio poprilično novca na nju tijekom zajedničkog izlaska.		
Kada žene kažu NE, misle DA.		
Pravi muškarac je aktivan, agresivan, neovisan i dominantan.		
Ljubomora je način na koji se može pokazati ljubav.		
Osoba koja zlostavlja druge pod utjecajem alkohola ili droga nije odgovorna za svoje ponašanje.		
Prihvatljivo je da mladić udari djevojku ako ga je ona prevarila.		
Djeca trebaju oca čak i ako je nasilan prema majci.		
Posljedice psihičkog/emocionalnog zlostavljanja su podjednako ozbiljne kao i posljedice fizičkog zlostavljanja.		
Silovanje u braku je moguće.		
Normalno je zapostaviti prijatelje i prijateljice kad imaš mladića/djevojku.		
Žena treba paziti da ne izaziva muškarca.		
Kada osoba odluči prekinuti nasilnu vezu, jednostavno joj je napustiti partnera/partnericu.		
Osobe koje zlostavljaju svoje partnere/partnerice na taj ih način pokušavaju kontrolirati.		
Žene su jedine odgovorne za odgoj djece i obavljanje kućnih poslova.		
Prava žena je pasivna, brižna, osjećajna i brbljava.		
Za neke osobe je dobro da ih partner/partnerica ponekad udari.		
Nekada su ljudi toliko ljuti da se ne mogu suzdržati od upotrebe fizičke sile.		
Osobe koje ne napuste nasilne partnere/partnerice žele biti zlostavljane.		
Društvo vrši pritisak na mladiće da stupe u seksualne odnose.		
Osobe koje tuku svoje partnere/partnerice uvijek su nasilne.		

Kada par rješava svoje sukobe upotrebom fizičke sile, to je njihova stvar i ne treba se miješati.		
Prihvatljivo je ponekad u nagovaranju i uvjeravanju upotrijebiti i fizičku silu.		
Sram i strah često su razlozi zbog kojih žrtve nasilja ne traže pomoć.		
Moguće je biti nenasilan u nasilnim situacijama.		
Postoje stvari koje mogu učiniti da pomognem prijatelju/prijateljici koji/koja je u nasilnoj vezi.		
Mladići i djevojke imaju različite razloge za ulazak u vezu – mladići žele seks, a djevojke ljubav.		

26. Koliko su ti navedene karakteristike važne u vezi? Ako do sada nisi bila/bio u vezi, što misliš koliko bi ti ove karakteristike mogle biti važne u nekoj budućoj vezi? Zaokruži jedan od brojeva na skali za svaku od ovih karakteristika, a značenje brojeva je sljedeće:

1	2	3	4	5		
potpuno nevažno	donekle nevažno	nisam siguran/na	donekle važno	izrazito važno		
komunikacija		1	2	3	4	5
seks		1	2	3	4	5
otvorenost		1	2	3	4	5
ljubomora		1	2	3	4	5
povjerenje		1	2	3	4	5
kompromis (sporazum)		1	2	3	4	5
ovisnost o partneru/partnerici		1	2	3	4	5
brižljivost		1	2	3	4	5
kontrola		1	2	3	4	5
razgovor o osjećajima		1	2	3	4	5
prijateljstvo		1	2	3	4	5
intimnost		1	2	3	4	5
ljubav		1	2	3	4	5
iskrenost		1	2	3	4	5

bliskost	1	2	3	4	5
prepuštanje	1	2	3	4	5
pažnja	1	2	3	4	5

27. Smatraš li navedena ponašanja nasiljem? (Stavi X u odgovarajuću kućicu.)

	DA	NE
ograničavanje vremena koje mladić/djevojka provodi s prijateljima/prijateljicama ili s obitelji		
uništavanje stvari i imovine		
očekivanje da mladić/djevojka bude uvijek na raspolaganju		
šamar		
prigovaranje zbog izgleda, ponašanja		
vikanje		
nagovaranje na seksualne odnose		
vrijeđanje i nazivanje pogrđnim imenima (npr. glupačo/glupane)		
povlačenje za kosu		
udarac		
prisiljavanje na seksualne odnose		
ucjene, izjave tipa: "Da me voliš, ti bi..."		
ignoriranje (Ponaša se kao da te nema.)		
prijetnja nasiljem		
mladić insistira da djevojka napravi pobačaj, iako ona to ne želi		
odnošenje prema mladiću/djevojci kao vlasništvu		
onemogućavanje u izražavanju vlastitog mišljenja		
ljubomora		
ogovaranje		

omalovažavanje		
prisiljavanje da se izabere između prijatelja/prijateljica i mladića/djevojke		
bacanje stvari na mladića/djevojku		
guranje		
praćenje, nadzor, kontrola		
donošenje odluka umjesto partnera/partnerice		

28. Što bi prvo učinila/učinio da te tvoj mladić/djevojka udari? (Zaokruži jedan odgovor.)

- Obratio/obratila se za pomoć odgovarajućim osobama u školi.
- Prekinuo/prekinula vezu.
- Prešao/prešla preko toga ako bi ti se kasnije ispričala/ispričao.
- Tražio/trajila pomoć prijatelja/prijateljica.
- Uzvratio/uzvratila udarac.
- Razgovarao/razgovarala sa roditeljima.
- Porazgovarao/porazgovarala s djevojkom/mladićem o tome.
- Ništa.
- Nazvao/nazvala neki od telefona za pomoć osobama koje su preživjele nasilje.
- Zvao/zvala policiju.

29. Što misliš koji je najčešći razlog/prepreka zbog kojeg osobe NE prijavljuju doživljeno nasilje u vezi?

- osjećaj krivnje, odgovornosti za nasilje
- neprepoznavanje nasilnog ponašanja
- osjećaj srama
- strah od odbacivanja, napuštanja
- negiranje doživljenog nasilja
- strah od osvete
- “Ne isplati se prijavljivati, ionako nitko ništa neće poduzeti.”
- strah da im se neće vjerovati
- strah od ispitivanja na policiji, sudu ...

30. Je li neka tebi poznata osoba u nasilnoj vezi?

- Da, član/članica moje obitelji. (_____)
- Da, moj/moja prijatelj/prijateljica.
- Da, neka druga osoba. (_____)
- Ne.

31. Jesi li u tvojoj školi vidjela/vidio, doživjela/doživio ili počinila/počinio neko od ovih ponašanja? (Stavi X u odgovarajuću kućicu za sva viđena, doživljena ili počinjena ponašanja.)

	VIĐENO	DOŽIVLJENO	POČINJENO
širenje glasina ili laži			
krađa ili uništavanje imovine			
vrijeđanje i omalovažavanje zbog nečijeg izgleda ili načina govora			
neželjeni komentari, geste ili ružne šale o nečijoj seksualnosti			
vrijeđanje i omalovažavanje zbog nečije nacionalnosti			
vrijeđanje i omalovažavanje zbog nečije vjeroispovijesti.			
neželjeno dodirivanje, štipanje, itd. u seksualnom smislu			
vrijeđanje i omalovažavanje zbog nečije seksualne orijentacije			
prijetnja oružjem (nož, pištolj ...)			
tučnjava			
guranje, naguravanje, udaranje			

32. Jesi li u tvom naselju, 'kvartu', vidjela/vidio, doživjela/doživio ili počinila/počinio neko od ovih ponašanja? (Stavi X u odgovarajuću kućicu za sva viđena, doživljena ili počinjena ponašanja.)

	VIĐENO	DOŽIVLJENO	POČINJENO
širenje glasina ili laži			
krađa ili uništavanje imovine			
vrijeđanje i omalovažavanje zbog nečijeg izgleda ili načina govora			
neželjeni komentari, geste ili ružne šale o nečijoj seksualnosti			
vrijeđanje i omalovažavanje zbog nečije nacionalnosti			
vrijeđanje i omalovažavanje zbog nečije vjeroispovijesti.			
neželjeno dodirivanje, štipanje, itd. u seksualnom smislu			
vrijeđanje i omalovažavanje zbog nečije seksualne orijentacije			
prijetnja oružjem (nož, pištolj ...)			
tučnjava			
guranje, naguravanje, udaranje			

33. U grupi tvojih bliskih prijatelja/prijateljica ... (Stavi X u odgovarajuću kućicu za sve navedene tvrdnje.)

	DA	NE
postoje osobe koje se nasilno ponašaju prema mladiću/djevojci.		
nasilno se ponašanje odobrava/opravdava.		
nasilno se ponašanje idealizira - to je 'nepisano pravilo' grupe.		
postoji pritisak da se i ti nasilno ponašaš ako želiš biti dio grupe.		

34. U medijima, uključujući i one pornografske, često se nalaze i prikazi muško-ženskih odnosa, kao i slike seksualnosti. Po tvom mišljenju, da li te medijske slike ... (Stavi X u odgovarajuću kućicu za sve tvrdnje.)

	UOPĆE NE	U MANJOJ MJERI	NISAM SIGURAN/SIGURNA	U VEĆOJ MJERI	DA, SVAKAKO
odgovaraju stvarnim osobama i situacijama?					
često uključuju i slike nasilja?					
utječu na tvoj izgled?					
utječu na tvoj izbor partnera/partnerice?					
utječu na tvoje seksualno ponašanje?					
utječu na tvoju komunikaciju u vezi?					

35. Kako bi prijatelju/prijateljici objasnila/objasnio što je to nasilje u vezama?

36. Smatraš li da je nasilje u vezama mladih ozbiljan problem?

- a) Ne, toga nema kod nas.
- b) Možda ima nekih slučajeva, ali ne mislim da bi se oko toga trebala dizati velika prašina.
- c) Da.

37. Postoje li u tvojoj školi programi i aktivnosti (radionice, predavanja, savjetovalište ...) koje se bave prevencijom nasilja u vezama?

- a) Da. (Koji? _____)
- b) Ne.

38. Na koje sve načine škola može doprinijeti edukaciji o nasilju u vezama i prevenciji nasilnog ponašanja?

Hvala ti puno na suradnji!

